

**Omavaraisuutta tavoittelevat kotitaloudet Suomessa:
keinot, syyt ja elämänpolitiikka**

Anni Leskinen

Pro gradu

Ympäristöpolitiikka

Historia- ja maantieteiden laitos

Yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunta

Itä-Suomen yliopisto

2019

Ohjaajat: Tuija Mononen ja Irmeli Mustalahti

Tiivistelmä

Tekijä: Anni Leskinen

Opiskelijanumero: 149094

Opinnäytteen nimi: Omavaraisuutta tavoittelevat kotitaloudet Suomessa: keinot, syyt ja elämänpolitiikka
Tiedekunta / oppiaine: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta / ympäristöpolitiikka

Sivumäärä: 106 sivua + liite 5 sivua

Aika: 6.4.2020

Pro gradu -tutkielma

Avainsanat: omavaraisuus, kotitalous, elämänpolitiikka

Tutkin omavaraisuutta tavoittelevia kotitalouksia Suomessa. Tutkimuskysymykseni olivat: 1) millaisin keinoin omavaraisempaa elämää tavoitellaan, 2) minkälaisia syitä omavaraisuuden tavoittelun taustalta löytyy, eli miten ihmiset perustelevat tavoitteensa omavaraisuudesta, sekä 3) liittyykö omavaraisuuteen yhteiskunnallisia, aatteellisia tai katsomuksellisia näkemyksiä tai tavoitteita. Aiemmin omavaraisuutta on tutkittu lähinnä opinnäytteissä, joissa tarkastelu on perustunut muutamien henkilöiden tai kotitalouksien haastatteluihin. Tutkin aihepiiriä 88 ihmisen vastausten perusteella, mikä antaa laajemman pohjan omavaraisuuteen pyrkivästä elämäntavasta tehtäville päätelmille ja tulosten yleistämiselle.

Tutkin omavaraisuuteen liittyvää ajattelua internet-pohjaisella kyselyllä. Jaoin kyselyä sosiaalisen median omavaraisuusryhmissä. Kyselyyn saivat vastata kaikki itsensä omavaraisuutta tavoitteleviksi määrittelevät, joten tutkimusjoukko ei ole ennalta valittu otos. Analysoin kyselyvastauksia sekä kvantitatiivisin että kvalitatiivisin menetelmin. Teoreettisena viitekehystenä oli Giddensin kehittämä ajatus elämänpolitiikasta, johon sisältyvät käytännölliset ja moraaliset valinnat, joita vastaajat ovat omavaraisempaa elämäntapaa tavoitellessaan tehneet ja jatkuvasti tekevät. Tarkastelin omavaraisuutta myös vapaaehtoisesti vaatimattoman elämäntavan (voluntary simplicity), arkielämän ympäristöpolitiikan ja vaihtoehtoisten elämäntapojen käsitteiden avulla.

Omavaraisuutta tavoitteleville tärkeitä olivat ekologinen ja eettisesti tuotettu puhdas ruoka, luonnonläheisyys, eläinten kanssa toimiminen ja myös erilaisiin kriiseihin ja poikkeustiloihin varautuminen. Ruoanhankinnassa keskeisiä keinoja olivat kasvien kasvattaminen, marjastus, sienestys ja muu keräily, kalastus ja metsästyks sekä eläinten kasvattaminen. Valtaosa vastaajista asui maalla, mutta elämäntavassa oli paljon samaa myös kaupungeissa ja muissa taajamissa. Maaseudun asuttuna pitämistä, perinteisiä työtapoja ja elämäntapaa sekä käytännön töiden tekemistä ja kädentaitoja arvostettiin, samoin ekologista elämäntapaa, kuluksen vähentämistä sekä kohtuullisuutta ja säästäväisyyttä. Myös hyvinvointiin liittyvät asiat, kuten terveys, rauhallisempi elämänrytmi, vaatimattomampi elämäntapa ja elämän mielekkyys olivat vastaajille todella tärkeitä. Toisin kuin Giddensin elämänpolitiikan teoriassa, omavaraisuutta tavoittelevien kohdalla ei ole selkeää katkosta traditioihin nojaamisen ja modernin välillä, vaan vanhat elämäntavat ja perinteet ovat olennainen osa omavaraista elämäntapaa.

Valtaosa vastaajista kävi palkkatöissä tai toimi yrittäjinä. Vain harvalla oli tavoitteena jäädä kokonaan omavaraistalouden varaan, eikä sitä pidetty oikein mahdollisenakaan. Pelkän sosiaaliturvan varassa elämistä ei yleensä pidetty hyvänä ratkaisuna, vaikka vanhuuden, sairauden, vanhemmuuden tai työttömyyden kohdatessa sosiaaliturvaa pidettiinkin hyvänä asiana. Perustuloa ei monikaan kaivannut. Suurimpia ristiriitoja ja hankaluuksia aiheuttivat ajan ja rahan puute. Omaan jaksamiseen ja terveyteen kohdistui myös huolia. Vastaajat olivat saaneet melko paljon kannustusta ja tukea, mutta myös ihmettelyä, epäilyjä ja arvostelua. Omavaraisuutta tavoittelevista suuri osa koki tuovansa näkyviin toisenlaista tapaa elää, vaihtoehtoja ”normaalille” elämälle. Osa koki olevansa jonkinlaista etujoukkoa muutoksessa, joka väistämättä on tulossa, kun ympäristökriisit ja muut muutokset kohtaavat yhteiskuntia. Konkreettisia toimia yhteiskunnan muuttamiseksi teki vain harva, vaikka halua erilaisen yhteiskunnan rakentamiseen olikin. Elämänpoliittisten valintojen keskiössä oli kuitenkin omannäköisen ja eettisesti kestävä elämäntavan rakentaminen.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimusaiheen taustaa	1
1.2 Omavaraisuus	4
1.3 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	6
2. Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet	11
2.1 Elämäntapa	11
2.2 Elämänpolitiikka	13
2.3 Vapaaehtoisesti vaatimaton elämäntapa, arkielämän ympäristöpolitiikka ja vaihtoehtoinen elämäntapa	21
3. Tutkimus- ja analyysimenetelmät	26
3.1 Kyselytutkimus	26
3.2 Tutkimusetiikka ja tietosuoja	28
3.3 Analyysimenetelmät	30
4. Omavaraisuuden tavoittelun keinot ja elämäntavan puitteet	33
4.1 Taustatietoja kyselyyn vastanneista	33
4.2 Käytännön toimet omavaraisuuden lisäämiseksi	38
4.3 Lämpö, sähkö, valo ja liikenne	44
4.4 Vesi- ja vessa-asiat, peseytyminen ja pyykinpesu	47
4.5 Ruoan säilyttäminen ja säilöntä	50
4.6 Suhde teknologiaan, palkkatyöhön, yrittäjyyteen, sosiaaliturvaan ja rahankäyttöön	52
4.7 Tiedot ja taidot, tuki ja kannustus, haasteet, muiden suhtautuminen	57
4.8 Mitä omavaraisuudella tarkoitetaan?	62
5. Omavaraisuuden syyt ja perustelut	67
5.1 Miksi omavaraisuutta tavoitellaan?	67
5.2 Ruoan tuottamiseen liittyvät syyt ja perustelut	69
5.3 Ekologiset ja taloudelliset syyt	71

5.4 Riippumattomuus ja varautuminen.....	74
5.5 Erilaisen elämäntavan hakeminen	78
5.6 Terveys, hyvinvointi ja tasapainoisuus	83
5.7 Yhteiskunnalliset syyt	85
5.8 Omavaraisuuden tavoittelun syyt ja elämänpolitiikka	87
6. Johtopäätökset ja pohdintaa	92
Lähteet.....	98
Liite 1. Kyselyn kysymykset.....	107

1. Johdanto

1.1 Tutkimusaiheen taustaa

Viimeisen kymmenen vuoden aikana olen alkanut kiinnittää huomiota ilmiöön, joka on tullut vastaan lehtiarikkeleissa, kirjoissa, televisiosarjoissa, blogeissa ja sosiaalisessa mediassa. Ensin huomioni kiinnittyi käsitteeseen downshiftaus eli leppoistaminen, joka ilmestyi lehtijuttuihin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella. Samaa sukua oli keskustelu oravanpyörästä hyppäämisestä, johon tutustuin Kaarina Davisin (2010) kirjan *Irti oravanpyörästä* myötä. Molemmissa keskusteluissa arjen ja erityisesti työelämän kiireiselle ja kuluttavalle tahdille haettiin vaihtoehtoa työntekoa ja kulutusta vähentämällä. Moniin aihepiiriä käsitteleviin juttuihin liittyi muuttaminen maalle, elämäntahdin rauhoittaminen ja perusasioihin keskittyminen, osin myös kasvutalouden kritiikki ja kulutuskeskeisen elämäntavan ekologisiin seurauksiin herääminen. Samaan ilmiöön liittyy kuitenkin muitakin puolia, joista minua kiinnostaa erityisesti omavaraisuutta koskeva keskustelu. Tutkin tässä ympäristöpolitiikan alaan kuuluvassa pro gradu -tutkielmassani omavaraisuutta tavoittelevia kotitalouksia Suomessa. Tutkin sitä, millaisin keinoin kotitaloudet omavaraisuutta tavoittelevat, ja mitä syytä omavaraisuuden tavoittelun taustalta löytyy, eli millaisia elämänpoliittisia valintoja omavaraisuutta tavoittelevat henkilöt ovat tehneet.

Jos alkuun puhuttiin työmäärän vähentämisestä, niin omavaraisuusajattelussa keskeistä on ennemminkin työn laadullinen muutos, kun palkkatyön tai yrittäjyyden osuus on pienempi ja kodin ympäristössä tehtävän työn määrä suurempi. Kuten aihepiiriä käsittelevistä blogeista ja esimerkiksi Maria Österåkerin (2016) kirjasta *Unelma omavaraisuudesta: käytännön opas* käy ilmi, usein omavaraisuuden tavoitteluun liittyy asuminen maalla, oman ruoan kasvattaminen ja jonkinasteinen energiaomavaraisuus esimerkiksi polttopuiden muodossa. Kuitenkin myös kaupungeissa osalla ihmisistä on pyrkimystä lisätä omavaraisuusastettaan vaikkapa kasvattamalla ruokaa viljelypalstalla tai parvekkeella. Harva maallakaan pyrkii täyteen omavaraisuuteen. Tavoiteltu omavaraisuusaste ja sen toteuttamisen muodot vaihtelevat. Valtimolle (kuntaliitoksen jälkeen osa Nurmesta) Pohjois-Karjalaan ollaan perustamassa omavaraopistoa, jossa on tarkoitus opettaa omavaraistaloudessa tarvittavia tietoja ja taitoja (Väänänen 2019). Omavaraopiston perustajina toimivat Maria Dorff ja hänen puolisonsa Lasse Nordlund, joiden kirja *Elämämme perusteista* (Nordlund & Dorff 2009) on myös ollut yksi suomalaisen omavaraisuuskeskustelun keskeisistä herättäjistä. Omavaraopiston valmistelut ja rakennustyöt ovat jo käynnissä ja omavaraisuuskurssien pitäisi suunnitelmien mukaan alkaa vuonna 2021 (Omavaraopisto).

Televisiosarjoja katsoessaan voi törmätä uudenlaisia elämäntapoja käsittävän ilmiön laajaan kirjoon. Talonrakennusohjelmissa on suurien ja näyttävien talojen rakentamisen rinnalle tullut minitaloihin keskittyviä ohjelmia (esim. *Tiny house big living*, HGTV), joissa pienen talon rakentamisen perusteluna on usein pienempi taloudellinen rasite, tarve vähemmälle työnteolle, elämän yksinkertaistaminen ja usein myös ekologiset syyt. Jos talo rakennetaan liikuteltavalle alustalle, se mahdollistaa vapauden siirtyä paikasta toiseen työn perässä tai vaihtelun vuoksi. Tätä lisää se, että osaan taloista asennetaan aurinkopaneelit, kaasulla toimivat kodinkoneet ja omat vesijärjestelmät, jotka antavat vapauden elää ns. off-grid eli irti infrastruktuurista, vaikkapa keskellä metsää. Tavanomaisemmissakin rakennus-, remontointi- ja puutarhaohjelmissa istutetaan salaattia ja yrttejä kasvilaatikoihin tai marjapensaita ja hedelmäpuita pienillekin pihuille. Kunnianhimoisempaa omavaraisuusastetta näyttää puolestaan *Alaska: viimeinen rintama* (Alaska: the last frontier, Discovery Channel). Ohjelma tuo suomalaistenkin nähtäville amerikkalaiseen kulttuuriin keskeisesti kuuluvan frontier- ja homes-tead-ajattelun, jolla on historialliset juurensa uudisasutuksen leviämisessä ja omavaraisten perheviljelmien perinteessä. Tästä kertovat myös Laura Ingalls Wilderin *Pieni talo preerialla* -sarjan (lasten)kirjat (ensimmäinen kirja *Little house in the big woods* ilmestyi 1932) ja löyhästi niihin pohjautuva televisiosarja (*Little house on the prairie*, NBC). Tietynlaiseen amerikkalaiseen omavaraisuusajatteluun on voinut Suomessa tutustua myös kriiseihin varautumiseen keskittyvien sarjojen (esim. *Maailmanlopun odottajat*, *Doomsday preppers*, National Geographic Channel) kautta, joissa niin sanotut prepperit tai survivalistit valmistautuvat erilaisiin yhteiskuntaa horjuttaviin katastrofeihin, joiden kohdatessa jokaisen perheen on selviydyttävä omillaan. Monille suomalaisille tutuin omavaraisuutta käsittelevä ohjelma on jo vuodesta 2008 saakka tehty ja Ylen esittämä sarja *Tanskalainen maajussi* (Bonderøven, DR), jossa tanskalainen Frank perheineen kasvattaa kasveja ja eläimiä, rakentaa taloa ja muita rakennuksia, tekee ja korjaa työkaluja ja tekee maatilallaan monia muitakin töitä, usein vanhojen työtapojen ja perinteiden mukaisesti. Televisio-ohjelmissa voidaan nähdä ns. make over -formaatin voimakas esiinnousu (esim. remontti- ja rakennus-, puutarha- sekä painonpudotusohjelmat). Toisaalta televisio on aina tarjonnut sekä uutta tietoa että pakoa arjesta, mihin tarpeisiin myös monet ekologista tai omavaraista elämäntapaa käsittelevät ohjelmatkin vastaavat (Lewis 2012). Ei ole tietoa siitä, miten paljon ohjelmat vaikuttavat ihmisten käytännön elämän valintoihin, mutta on joka tapauksessa selvää, että ohjelmista voi saada uusia ideoita.

Omavaraisuus ei ole uusi ilmiö, vaikka se onkin nyt uudella tavalla noussut pintaan. Kyseessä on pikemminkin paluu omavaraisuuteen, sillä Suomessa varsin pitkälle omavaraiset perheviljelmät olivat hyvin tavallisia vielä toisen maailmansodan jälkeisenä aikana, ja niitä pidettiin jopa Suomen talouden ja yhteiskunnan selkärangana (Niemelä 2008, 122). Pien- ja perheviljelmät ovat olleet suomalaisen maatalouden yleisin tilatyyppejä aivan viime vuosikymmenien (erityisesti 1990-luvulta alkaen) suurempia tilakokoja edistäneeseen kehitykseen saakka (Niemelä 2008, 123). Pien- tai perhetilalla valtaosa perheen elannosta pyrittiin saamaan maataloudesta, jossa keskeistä oli tuottaa ruokaa ja muita tuotteita, kuten pellavaa ja villaa, oman kotitalouden

tarpeita varten. Pienimmillä tiloilla rahatuloja saatiin lähinnä metsätöistä sekä mahdollisesti maidon ja voin myynnistä, joten ruoan ostaminen oman tilan ulkopuolelta ei ollut kannattavaa. (Niemelä 2008, 122–123, 143, 151–152, 154, 158, 161.) Valtio myös tuki pientilavaltaista maatalouden muotoa erilaisilla maareformeilla, joilla pyrittiin saamaan maata tilattomalle väestölle (1890-luvulta alkaen), torppareille (1900–1930-luvuilla), rajaseutujen asukkaille maanpuolustustahdon kasvattamiseksi (1920-luvulta alkaen) ja Karjalasta ja muilta luovutetuilta alueilta siirretylle väestölle, perheellisille rintamamiehille, sotainvalideille, sotaleskille ja -orvoille (vuodesta 1940 alkaen) (Niemelä 2008, 127–138). Väestön ”sitomisen maahan” arveltiin olevan kannattavaa sekä maan taloudelle että yhteiskuntarauhalle, koska lisääntyneen viljelyn ajateltiin kasvattavan kansallista omavaraisuutta ja antavan väestölle työtä, toimeentuloa ja luottamusta tulevaisuuteen (Niemelä 2008, 126–128, 134, 141, 169). Pitkälti samoilla syillä perusteltiin myös kasvitarha- ja maatalousopetuksen ottamista osaksi kansakoulujen opetussuunnitelmia (Leskinen 2007). Kansallisen ja kotitalouskohtaisen ruokaomavaraisuuden korostaminen on noussut pintaan varsinkin sota-aikoina (1914–18 ja 1939–1945), kun ruoasta on ollut pulaa (Niemelä 2008, 159–162, 171–173, 182, 187; Rantatupa 2004, 449–452).

Nykyisessä omavaraisuusajattelussa voidaan nähdä kaikuja aina Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) kehoituksesta ”Takaisin luontoon!” sekä hänen muusta luontoajattelustaan, sekä sen jälkeisestä romantiikan ajan luonnon ihannoinnista. Suoremmin omavaraisuusajattelua on inspiroinut Henry David Thoreaun teos *Walden – elämää metsässä* (alkuteos *Walden; or, Life in the Woods*, 1854), joka kertoo Thoreaun elämästä pienessä metsään rakentamassaan mökissä. Siellä hän eli parin vuoden ajan yksinkertaista, luonnonläheistä ja omavaraista elämää. Perustarpeiden tyydyttämisen jälkeen Thoreauille jäi aikaa luonnon tarkkailuun, filosofisiin ja hengellisiin pohdintoihin ja itsensä kehittämiseen. Kyläyhteisöstä takaisin luontoon, Impivaaran kaski- ja metsästyksmaille pakenivat myös Aleksis Kiven (1870) seitsemän veljestä, kun he kokivat yhteiskunnan vaatimukset eli lukutaidon ja kristinopin opetteluun liian vaativina. Paluu luontoon nähtiin 1800-luvun ajattelussa usein ihmisen paluiksi omille juurilleen, alkuperäisemmän ja vapaamman elämäntavan piiriin.

Suomessa kotitalouksien omavaraisuus oli valtaosalle ihmisistä alkavasta teollistumisesta huolimatta arkitodellisuutta ja taloudellisen tilanteen sanelema välttämättömyys. Aatteelliset virtaukset toivat 1800-luvun viimeisellä vuosikymmenellä omavaraisuuden ihanteen myös kulttuurieliitin tietoisuuteen, kun kirjailija Leo Tolstoin ajatteluun pohjaava hengellisyyttä, oikeudenmukaisuutta ja eettisiä periaatteita korostanut tolstoilaisuus levisi Suomeen. Erityisesti kirjailija Arvid Järnefelt teki tunnetuksi ajatusta siitä, että ihmisen tulisi elää omalla työllään ja välittömässä yhteydessä luontoon. Järnefelt luopui juristin työstään ja osti maatilaa, jota alkoi viljellä, jatkaen samalla kirjailijan työtään. Vaikka tolstoilaisuuden ajatukset tulivat monille tutuiksi, aate ei saanut Suomessa paljonkaan seuraajia. (Karkama 2010, 53–57.) Pien- ja perhevilmien ihannetta puolestaan korostivat esimerkiksi Santeri Alkio ja Hannes Gebhard. Ihanteiksi nostettiin maahenkeä ylläpitävä, ahkeralla työllä perheensä elättävä viljelijä, korkea ruokaomavaraisuus ja myös osuustoiminta taloudellisen

yhteistyön muotona. (Niemelä 2008, 129–133; Peltonen 2004, 126–127; Vihola 2004, 190.) Pienviljelyn hyötyjen aatteellista korostamista voidaan pitää välttämättömyyden nostamisena hyveeksi, millä pientilojen ankaran työn ja niukan toimeentulon arvostusta pyrittiin korottamaan. Kaupunkiväestön ja maaseudun välejä hiertäneiden ruoan hintaa ja maatalouden tukemista koskevien kiistojen voidaan nähdä heijastuneen siihen, että nimenomaan kotimaista ruoantuotantoa ja siihen liittyvää kovaa työntekoa nostettiin ihannoiden esiin. Samoja kaikuja voidaan nähdä nykyäänkin keskustelussa kotimaisen ruoantuotannon turvaamisesta ja maataloustukien hyväksyttävyydestä.

Yhteiskunnan edelleen teollistuessa ja teollisen tuotannon ympäristölle aiheuttamien seurausten tullessa näkyvämmiksi hippiliike ja ympäristöliike nostivat 1960-luvulla esiin paluun luonnonmukaisiin viljelymenetelmiin. Erityisen suuri vaikuttaja oli Rachel Carsonin kirja *Silent Spring* (1962, suom. Äänetön kevät), joka kiinnitti huomion maanviljelyssä käytettyjen tuholaismyrkkujen vaikutuksiin ekosysteemeissä. Suomessa luomuviljely sai suurempaa jalansijaa vasta 1990-luvulta alkaen (Heinonen 2004). Tässä muutoksessa kotitalouskohtaisen omavaraisuuden ihanne jäi vähälle huomiolle, toisin kuin esimerkiksi Yhdysvaltojen hippiliike- ja ympäristöliikkeiden keskuudessa, jossa maalle muuttaminen ja oman ruoan kasvattaminen nähtiin jälleen, kuten 1900-luvun alussa ja New Deal -aikakaudellakin, ihanteellisena elämänmuotona (Brown 2011, 205–214). Myös Suomessa korostuu historiallinen jatkumo pien- ja perhetiloista tähän päivään. Edes voimakas teollistuminen 1960-luvulta alkaen ja maatalouden keskittyminen suurempiin tilayksiköihin erityisesti 1990-luvulta lähtien eivät ole lopettaneet perinteistä elämäntapaa kokonaan, vaan maaseudulla on aina asunut joitakin omaan peruna- ja kasvimaan, kalastukseen, metsästykseseen, marjastukseen ja eläinten kasvatukseenkin nojautuvia kotitalouksia, joissa talon lämmitys hoidetaan oman metsän puita polttamalla, siis pitkälti omavaraisesti.

Elämäntavan yksinkertaistamisella, paluulla perusasioihin ja luonnon läheisyyteen sekä omavaraisena pärjäämisellä on siis pitkät juuret länsimaisessa ajattelussa ja kotimaisessa perinteessä. Siinä ajattelussa tämän päivän omavaraisuusajattelu on vain viimeisin lenkki pitkässä ja monihaarisessa ketjussa. Omavaraisen elämäntavan tavoittelu ei liene kovin laaja ilmiö, mutta sen nousu esiin mediassa ja kirjallisuudessa tekee siitä kiinnostavan tutkimuskohteen, jonka eri puolia pyrin tässä tutkimuksessa valottamaan.

1.2 Omavaraisuus

Keskeisimpänä käsitteenä tutkimuksessani on *omavaraisuus* (engl. self-sufficiency), jonka Cambridge Dictionary määrittelee seuraavasti: *“the quality or state of being able to provide everything you need, especially food, without the help of other people or countries”* (Cambridge Dictionary, self-sufficiency). Keskeistä on siis

se, että ihminen tai valtio pystyy itse tuottamaan kaiken tarvitsemansa ilman muiden apua. Omavaraisuudessa onkin kaksi eri tasoa: yksilö- tai kotitalouskohtainen taso ja valtiollinen taso. Tässä tutkielmassa tutkin omavaraisuuden tavoittelua nimenomaan kotitalouksien tasolla. Tilastokeskuksen mukaan: *”Kotitalouden muodostavat kaikki ne henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät yhdessä tulojaan”* (Tilastokeskus, käsitteet > kotitalous). Kotitalous voi pyrkiä omavaraisuuteen esimerkiksi ruoan, veden, lämmönlähteiden, sähkön, kosmetiikan, vaatteiden, muiden tavaroiden ja vaikkapa liikkumisen suhteen. Valtiollisella tasolla omavaraisuudella tarkoitetaan sitä, että valtion alueella tuotetaan mahdollisimman suuri osuus tarvittavista tuotteista ja palveluista, jolloin riippuvuus muista maista ja niiden tuotannosta on mahdollisimman vähäistä.

Valtion tasolla omavaraisuus liittyy myös huoltovarmuuteen, jolla tarkoitetaan: *”kykyä selviytyä häiriötilanteissa ja kriisioloissa mahdollisimman vähin erityisjärjestelyin ja haitoin”* (Huoltovarmuuskeskus c, usein kysyttyä). Suomella on kokemusta kriisijaoista viimeisten 150 vuoden ajalta niin nälkäkriisien kuin sotienkin muodossa. Näiden lähihistorian kokemusten pohjalta Suomessa huoltovarmuus ja kriisiajan ruokahuolto onkin nostettu tärkeään asemaan myös valtiollisessa päätöksenteossa. Toisen maailmansodan jälkeen nälän ja puutteen torjunnan tilalle tuli ennalta varautuminen. (Rautavirta & Ahlström 2012, 90–97.) Aiemmin huoltovarmuuteen pyrittiin nimenomaan omavaraisuuden keinoin, mutta nykyään korostetaan kriittisen tärkeiden tuotteiden varmuusvarastoinnin lisäksi toimivia markkinoita sekä kriittisen tuotannon ja keskeisten järjestelmien ylläpitämistä (Huoltovarmuuskeskus a, keinovalikoima). Kotitalouden kohdalla huoltovarmuutta voi toteuttaa kotivararan avulla. Kotivaralla tarkoitetaan sitä, että kotoa löytyy ruokaa, veden hakemiseen tarvittavat astiat, lääkkeitä, hygieniatarvikkeita, radio ja paristot, kynttilät ja tulitikut sekä muuta poikkeustilanteessa mahdollisesti tarvittavaa tavaraa, jonka avulla voi selvitä muutaman päivän poikkeustilanteesta (Suomen pelastusalan keskusjärjestö). Omavaraisuudessa pyritään siihen, että kyky selviytyä arjesta on normaalitilanteissakin mahdollisimman riippumaton ulkopuolisista toimijoista. Myös Karppinen (2017, 7) on omavaraisuutta käsittelevässä pro gradu -tutkielmassaan päättänyt määrittelemään omavaraisuuden ja huoltovarmuuden hyvin samalla tavalla kuin minä, minkä huomasin vasta oman tekstin kirjoitettuani.

Suomalaisessa Maria Österåkerin (2016) opaskirjassa *Unelma omavaraisuudesta* ei suoraan määritellä, mitä omavaraisuus tarkoittaa. Perheen omavaraisuuden tavoittelu oli lähtenyt ajatuksesta: *”Entä, jos söisimme vain sellaista, mitä olemme itse viljelleet. Kuinkahan paljon rahaa silloin tarvitsisimme?”* (Österåker 2016, 8). Ajatuksen taustalla oli myös pohdintaa elämän sisällöstä: *”Entäpä jos voisimme työskennellä vähemmän ja elää enemmän?”* (Österåker 2016, 8). Vaikka kirjassa ei määritellä omavaraisuutta suoraan, voi kirjan sisällöstä päätellä, mitä käsite kirjoittajan mielestä pitää sisällään. Kirjassa käsitellään kasvien ja eläinten kasvatamista, mehiläistenhoitoa, sienten kasvattamista ja poimimista, eläinten ravinnon kasvattamista, eläinten teurastamista, ruoan säilömistä, polttopuiden tekemistä metsästä, maitotuotteiden valmistamista,

kosmetiikan tekemistä kotona, säilytystilojen rakentamista sekä rakennusten siirtämistä uudelle paikalle (emt., 2–3). Kosmetiikkaa, polttopuita ja rakentamista lukuun ottamatta kirja keskittyy siis ruokaomavaraisuuteen.

John Seymourin (1914–2004) teos *Self-Sufficiency* julkaistiin vuonna 1973 ja laajempi opaskirja *The Complete Book of Self-Sufficiency* vuonna 1976. Jälkimmäistä kirjaa on kutsuttu omavaraisuuteen pyrkivien ”raamatuksi”, ja se käännettiin yli 20 kielelle. Seymourista tuli omavaraisuuden tunnettu puolestapuhuja ja tuottelias kirjailija. Hänen teoksistaan on käännetty suomeksi yksi puutarhakirja ja yksi luonnon- ja ympäristönsuojelua käsittelevä kirja, mutta ei yhtään varsinaista omavaraisuuskirjaa. Seymour ei esitä yksiselitteistä omavaraisuuden määritelmää. Hänen mukaansa omavaraisuus ei ole paluuta idealisoituun menneisyyteen, vaan menmistä eteenpäin, kohti uutta ja parempaa elämää. Parempaan elämään sisältyvät tuore, luonnonmukaisesti tuotettu ruoka, elämä maalaisympäristössä sekä fyysinen terveys, mielenrauha ja tyytyväisyys, jotka saavutetaan ulkoilmassa suoritettulla kovalla mutta vaihtelevalla työllä. Vaikka Seymour mainitsee maalaisympäristön, kirjassa annetaan vinkkejä myös pienemmän mittakaavan omavaraisuustoimille, joita voi toteuttaa kaupungissakin. (Seymour 2019, 18.) Österåkerin kirjassa käsiteltujen teemojen lisäksi Seymourin kirjassa käsitellään energia- ja jätekysymyksiä sekä käsityö- ja muita taitoja, kuten korinpunontaa, langan ja kankaan tekemistä, kalojen kasvatusta sekä tiilien ja laattojen valmistamista. Kirja tosiaan on monipuolinen käsikirja omavaraiseen elämäntapaan.

Omavaraisuudelle ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä, tarkkaa ja napakkaa määritelmää. Palaan tulosten analysoinnin yhteydessä omavaraisuuden määritelmään ja siihen, miten omavaraisuutta tavoittelevat käsitteen ymmärtävät.

1.3 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkin pro gradussani omavaraisuutta tavoitteleviin kotitalouksiin kuuluvien henkilöiden ajattelua. Tavoitteeni on selvittää,

- 1) millaisin keinoin omavaraisempaa elämää tavoitellaan,
- 2) minkälaisia syitä omavaraisuuden tavoittelun taustalta löytyy, eli miten ihmiset perustelevat tavoitteensa omavaraisuudesta, sekä
- 3) liittyykö omavaraisuuteen yhteiskunnallisia, aatteellisia tai katsomuksellisia näkemyksiä tai tavoitteita.

Tutkin omavaraisuuteen liittyvää ajattelua internet-pohjaisella kyselyllä ja analysoin vastauksia elämänpolitiikan viitekehyksessä, siis niiden käytännöllisten ja moraalisten valintojen näkökulmasta, joita vastaajat ovat omavaraisempaa elämäntapaa tavoitellessaan tehneet.

Kysyn tutkittavilta, miten he itse määrittelevät omavaraisuuden. Kysyn myös monenlaisia kysymyksiä, joiden avulla selvitän sitä, millä eri keinoilla omavaraisuutta käytännössä toteutetaan. Kysymykset koskevat esimerkiksi ruoan tuottamista, hankkimista ja säilyttämistä, veteen ja energiaan liittyviä asioita ja liikkumista paikasta toiseen. Selvitän myös, miten omavaraisuutta tavoittelevat suhtautuvat teknologian käyttämiseen, palkkatyöhön ja yrittäjyyteen, sekä millaista on heidän rahankäyttönsä. Omavaraisuuden tavoittelun keinoja selvitän vielä kysymällä, mistä vastaajat ovat saaneet tarvittavia tietoja ja taitoja sekä tukea ja kannustusta. Tarkastelen myös niitä haasteita, mitä omavaraisuuden tavoitteluun kenties liittyy.

Omavaraisuuden syitä ja perusteluja kartoitan kysymällä vastaajilta, mikä heille on omavaraisuudessa tärkeää. Annan pitkän listan vaihtoehtoja, joiden tärkeyden vastaajat saavat merkitä välillä erittäin tärkeää – ei lainkaan tärkeää, ja lisäksi on tilaa avoimelle vastaukselle. Selvitän myös, onko omavaraisuuden tavoittelun taustalla aatteellisia, katsomuksellisia tai uskonnollisia syitä. Kysyn myös, haluavatko omavaraisuutta tavoittelevat vastaajat vaikuttaa elämäntapavalinnallaan yhteiskuntaan tai politiikkaan, mitä he kenties haluavat muuttaa ja millaista yhteiskuntaa rakentaa.

Lukiessani aiempia omavaraisuutta, elämän yksinkertaistamista ja kulutuksen vähentämistä koskevia opinnäytetöitä, huomasin, että ne on tehty usein haastatteleamalla hyvin pientä määrää henkilöitä. Tähän on ollut syynä luonnollisesti opinnäytetyön laajuuden ja siihen käytetyn työmäärän asettamat rajoitukset, mutta myös tutkimukselliset valinnat. Aiemmissä opinnäytteissä on haastattelujen ja laadullisen analyysin avulla pyritty pääsemään syvälle tutkittavien henkilöiden ajatusmaailmaan. Vaikka eri tutkielmissa vastaajat ovat kuvanneet omavaraisuuteen pyrkimistään, kulutuksen vähentämistään ja yksinkertaisempaa elämäntapaa melko samansuuntaisesti, on tutkielmien välillä myös eroja, joita käsittelen hieman tuonnempana. Koska vastaajien otokset ovat olleet hyvin suppeita ja osittain profiililtaan hyvin samankaltaisia, haluan omassa tutkielmassani laajentaa vastaajien otosta, jotta omavaraisuutta tavoittelevien ajatuksia voidaan kartoittaa laajemmin. Tästä syystä valitsen tutkimusmenetelmäksi internetpohjaisen kyselyn, jolla voidaan tavoittaa suurempi vastaajamäärä kuin haastatteluilla. Tämän seurauksena tutkimuksen analyysivaiheessa käytän sekä tilastollisia että laadullisia menetelmiä. Tutkimus- ja analyysimenetelmiin palaan tarkemmin luvussa 3.

Omavaraisuutta tai siihen pyrkimistä on Suomessa tutkittu lähinnä opinnäytetöissä, joista esittelen seuraavaksi muutamia. Hanna-Kaisa Vuorio (2019) käsittelee kotitaloustieteen pro gradu -tutkielmassaan omavaraisuuteen pyrkivien kotitalouksien arkea ja sen merkityksiä suhteessa moderniin yhteiskuntaan. Aihe on siis hyvin lähellä oman tutkimukseni aihetta. Teoreettinen viitekehys tulee kuitenkin arjen ja modernin yhteiskunnan tutkimuksesta, ja lisäksi tutkimus on tehty viiden haastattelun ja viiden kyselylomakkeen aineistoon pohjautuen. Tutkimuksen tulos oli se, että omavaraisuuteen pyrkivät kotitaloudet pitivät tärkeänä omien

arvojensa mukaista elämää, jossa keskeisinä arvoina olivat traditionaalisen elämäntavan ihannointi, ekologisuus ja perhearvot. Kulutuksen sekä työssä ja kaupassa käymisen vähentämistä monet kotitaloudet pitivät tärkeänä, mutta toisaalta yhteiskunnan palveluista ja sosiaaliuista ei pyritty eroon.

Sanna Karppisen (2017) kotitaloustieteen pro gradu -tutkielma puolestaan käsittelee osittaisessa omavaraisuudessa elävien kokemuksia elämäntavastaan. Aineistona on kuuden henkilön haastattelut. Tärkeimpinä syinä omavaraisuuden tavoitteluun haastatellut pitivät ruoan turvallisuutta, ekologisia syitä ja mahdollisuutta viettää aikaa lasten kanssa. Keskeisellä sijalla oli ruoantuotannon lisäksi luonnonantimien hyödyntäminen, puulämmitys ja kulutuksen vähentäminen, kun taas pakollinen autoilu koettiin ongelmalliseksi. Johanna Grahnin (2013) ammattikorkeakoulun maaseutuelinkeinojen koulutusohjelman opinnäytetyö käsittelee myös osittaisessa omavaraistaloudessa elävien näkemyksiä. Grahn haastatteli kuutta kotitaloutta. Heidän näkemyksensä mukaan omavarainen elämäntapa on yksi tulevaisuuden mahdollisuuksista, ja tällainen elämäntapa on osa yhteiskunnallista vaikuttamista. Kulutusyhteiskunnan ja rahatalouden kritiikki nousi vahvasti esiin, samoin vapaus, riippumattomuus, työn mielekkyys ja ympäristöystävällisyys.

Omavaraisuutta käsittelevät opinnäytetyöt auttavat muun materiaalin ohessa minua muodostamaan ennakkokäsitystä tutkimastani aiheesta, ja toisaalta tarjoavat myös hyviä vertailukohtia tulosten analysointivaiheessa. Kuten yllä olevista tiivistelmistäkin voi huomata, pienissä haastateltujen otoksissa korostuvat osittain samat asiat, mutta erojakin on. Tuloksiin vaikuttavaa paljon myös se, mitä tutkimuksen tekijä on haastateltavilta kysynyt. Kysymysten asetteluun puolestaan vaikuttavat paljon sekä tutkimuksen tekijän tausta ja tieteenala että hänen valitsemansa teoreettinen lähestymistapa. Saadakseni kattavan käsityksen omavaraisuuteen pyrkimisestä yhteiskunnallisena ilmiönä ja pohjaa oman kyselylomakkeeni muotoilemiselle haen näkökulmia myös aihetta sivuavista tutkimuksista. Näitä omavaraisuutta sivuavia näkökulmia tuovat muun muassa kulutusta, erityisesti kulutuskritiikkiä ja ekologista kuluttamista koskevat tutkimukset, ympäristöystävällistä tai yksinkertaista elämäntapaa käsittelevät tutkimukset sekä erilaisia vaihtoehtoisia elämäntapoja, kuten ekoyhteisöjä, koskevat tutkimukset. Näitäkin aiheita koskien esittelen muutaman opinnäytetyön. Teoreettisia näkökulmia aiheeseen esittelen seuraavassa luvussa.

Marja Helena Mesimäen (2004) sosiologian pro gradu -tutkielma käsitteli kaupunkilaisen ympäristövastuullisen elämäntavan yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia merkityksiä. Arkisilla valinnoillaan ympäristövastuullista elämäntapaa toteuttavat kaupunkilaiset kokivat, ettei vallitsevan elämäntavan kulutussuuntautuneisuus ja palkkatyöpainotteisuus muodosta mielekästä elämisen kehystä. Mesimäen haastateltavat halusivat vaikuttaa nimenomaan omalla elämäntavallaan ympäristöongelmien ratkaisemiseksi, ei niinkään kollektiivisen vaikuttamisen kautta. Nämä ”urbanit ekot” halusivat kantaa moraalisen vastuunsa ja tehdä päätöksensä sisäisesti

tiedostetun, järkipärisen näkemyksen varassa. He olivat teknologiayönteisiä eivätkä kaivanneet menneisyyden elämänmallia tai elämistä maalla.

Teemu Sorsan (2019) ekokylän tuotantoa käsittelevässä sosiologian pro gradu -tutkielmassa ekologisuus nousi luonnollisesti toimintaa ilmentäväksi ihanteeksi, mutta muita olivat esimerkiksi itsenäinen ja konkreettinen (yhdessä) tekeminen sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen oman elämäntavan kautta. Omien arvojen mukainen elämäntapa, kuluttavasta työelämästä luopuminen, aiempien vuosikymmenten tai -satojen elämäntavan ihannoiti sekä luonnonläheisyyden arvostus yhdistävät ekokyläläisten ajattelun omavaraisuutta tavoittelevien ajatteluun. Ekokylässä myös tavoiteltiin ruokaomavaraisuutta, ravinnekierrätystä, pienimuotoista vaihtotaloutta ja jopa itsenäistä hoivapalveluyksikköä, jotka nähtiin osana vaihtoehtoisten mallien rakentamista tuhoisien tai kriisityvien järjestelmien tilalle.

Tuuli Hirvilammi (2003) tutki sosiaalipolitiikan pro gradu -työssään kulutuskarkuruutta elämänpoliittisena valintana haastatteleamalla kahdeksaa kahden eri ekoyhteisön asukasta. Erityisen kiinnostavan tästä gradusta tekee se, että Hirvilammin teoreettisena viitekehystenä oli ajatus elämänpolitiikasta, jonka olen itsekin valinnut oman tutkimukseni viitekehukseksi. Tähän palaan tarkemmin seuraavassa luvussa. Hirvilammin haastattelemat ”kulutuskarkurit” olivat tiedostavia ja turhaa kuluttamista välttäviä henkilöitä, jotka suhtautuivat kriittisesti vallitsevaan elämäntapaan ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Tässäkin tapauksessa esiin nousi pyrkimys omavaraisuuteen ja rahattoman vaihdon muotoihin. Haastatelluille tärkeitä hyvinvoinnin osatekijöitä olivat mm. luonto, sosiaaliset suhteet, henkinen hyvinvointi ja mielekäs tekeminen. Tutkittavien joukossa oli useita vapaaehtoisesti palkkatyöyhteiskunnan ulkopuolelle jättäytyneitä ja sosiaaliturvan varassa eläviä. Hirvilammi onkin myöhemmin jatkanut tutkimusta ekologisesta hyvinvointivalttiosta (Hirvilammi, Helne & Alhanen 2014) ja ympäristövastuullisen elämäntavan ja sosiaalipolitiikan yhteensovittamisesta (Helne, Hirvilammi & Laatu 2012).

Kimmo Saaristo käsitteli jo vuonna 1994 julkaistussa sosiologian pro gradu -tutkielmassaan ekologisen elämäntavan valinneiden henkilöiden suhdetta luontoon, yhteiskuntaan, työhön ja moderniin elämäntapaan yleensä. Tutkielman aineistona olivat seitsemän henkilön haastattelut Keski-Suomen alueella. Teoreettisena pohjana olivat sosiologian vanhempien ja uudempien klassikoiden (mm. Weber, Durkheim, Habermas, Beck) ajatukset modernisaatiosta, elämän mielekkyyden etsinnästä, riskiyhteiskunnasta, uusista liikkeistä ja uudeltaisesta luonnon pyhydestä (verrattuna luonnon hyödyntämiseen resurssina). Saariston tuloksena oli se, että ekologinen elämäntapa oli henkilökohtainen vastaus ympäristöongelmiin, omien arvojen ja uudeltaisesta rationalismin mukainen yritys vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin. Vaikka omavaraisuuden tavoittelun puitteet muistuttivat agraarisesta perinteestä ja esimodernista ajasta, ympäristöystävällinen elämäntapa oli Saariston mukaan postmodernia vallitsevien asenteiden ja rakenteiden purkamista ja vaihtoehtoisen

yhteiskunnallisen kehityksen tavoittelua. Vaikka ekologisesti elävät haastateltavat hylkäsivät ajatuksen edistyksestä siinä muodossa, joka nojaa teknologiseen kehitykseen, talouskasvuun ja kulutuksen lisääntymiseen, he olivat tiukasti kiinni modernin tieteen ympäristöongelmia koskevissa havainnoissa.

2. Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet

2.1 Elämäntapa

Omavaraisuuden tavoittelemisessa on kyse selvästi elämäntapavalinnasta. Yhteiskuntatieteellistä elämäntapatutkimusta ovat Suomessa kehittäneet erityisesti J.P. Roos (1981, 1985, 1987, 1988), Pirkkoliisa Ahponen ja Marja Järvelä (1983), Matti Kortteinen (1982) sekä Tiina Silvasti (2001), historiallisesta näkökulmasta Kai Häggman (1994) ja Johanna Ilmakunnas (2009). Elämäntapatutkimuksella on juurensa Marxin, Weberin ja Simmelin ajattelussa, ja siihen on vaikuttanut vahvasti myös Bourdieun ajattelu, kuten dominaatio- ja distinktioteoriat sekä hyvän maun ja habituksen käsitteet (Roos 1988, 9–10, 70–71).

Bourdieu laajensi Marxin ajatusta pääomasta niin, että taloudellisen pääoman lisäksi huomionarvoisia ovat myös kulttuurinen, sosiaalinen ja symbolinen pääoma (Bourdieu 1979). Erilaiset pääomat ilmenevät ihmisen habituksessa, siis olemisen tavassa, kuten ulkonäössä, käytöksessä, ajattelu-, puhe- ja toimintatavoissa sekä suhtautumisessa muihin. Ihminen ilmentää asemaansa yhteiskunnassa habituksensa avulla ja tekee eroa muihin esimerkiksi ”hyvän maun” käsitteen kautta. Ne, joilla on eniten erityisesti kulttuurista pääomaa, pyrkivät määrittelemään sen, mitkä asiat ovat hyvän maun mukaisia. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi klassinen musiikki, kuvataide, korkeakirjallisuus ja vaikkapa tietty pukeutumistyyli. Distinktioteoriaan liittyy ajatus siitä, että ylemmät luokat pyrkivät erottumaan alemmista luokista juuri hyvän maun mukaisen elämäntavan avulla. Vähemmän kulttuurista ja muuta pääomaa omaavat yhteiskuntaluokat taas hyväksyvät jaon korkeakulttuuriin ja populaarikulttuuriin, jossa korkeakulttuurilla on korkeampi arvoasema. Näin ylemmät, enemmän pääomia omaavat luokat dominoivat kulttuurin kenttää ja tekevät sitä kautta eroja eri yhteiskuntaluokien välillä myös muussa kuin taloudellisessa mielessä. Bourdieun mukaan tietynlaiset esteettiset ja makuun liittyvät valinnat, jotka voivat koskea taiteen lisäksi esimerkiksi ruokaa ja pukeutumista, määrittävät eri yhteiskuntaluokkia. Tämä luokkakohtainen ”maku” omaksutaan jo lapsuudessa ja on varsin pysyvä, mikä puolestaan vaikeuttaa sosiaalista liikkuvuutta yhteiskuntaluokasta toiseen, kun arvostukset eri yhteiskuntaluokissa ovat niin erilaiset. Koska ylempien luokkien ”makua” arvostetaan enemmän, on alemmista luokista tulevien sopeuduttava dominoivaan makuun ja omaksuttava sen sisältämät arvostukset, jos he mielivät nousta ylempään yhteiskuntaluokkaan. (Bourdieu 1979.) Suomessa yhteiskuntaluokkien väliset ”makuerot” eivät ole ehkä yhtä jyrkkiä kuin Ranskassa ja siirtyminen yhteiskuntaluokasta toiseen on ollut helpompaa. Joka tapauksessa eri yhteiskuntaluokilla tai erilaisilla muilla ryhmillä yhteiskunnassa on (ainakin osittain) erilaiset käsitykset siitä, mikä on arvokasta ja tavoiteltavaa. Tämä, yhdessä yhteiskunnan rakenteiden ja erilaisten resurssien (Bourdieun kielellä erilaisten pääomien) kanssa, vaikuttaa myös erilaisten elämäntapojen rakentumiseen.

Historiallisesta taustastaan johtuen yhteiskuntaluokilla on ollut elämäntavan tutkimuksessa suuri merkitys, ja tutkimuksella on etenkin alkuvaiheessa ollut vahva kytkös marxilaiseen yhteiskuntatutkimukseen (Roos 1988, 20). Kenties tästä syystä elämäntapatutkimuksen huippukautta oli 1980-luku, kun taas Neuvostoliiton romahduksen ja marxilaisen näkökulman kokeman inflaation jälkeen elämäntapatutkimusta on tehty selvästi vähemmän. Nykyään elämäntavasta puhutaankin ehkä eniten terveellisten elämäntapojen kontekstissa. Toisaalta ekologisen elämäntavan nousu saattaisi nostaa elämäntapatutkimuksen uudelleen esiin, joskin ehkä hieman eri näkökulmasta kuin sitä aiemmin on tutkittu.

Roos määrittelee elämäntavan niin, että se muodostuu kasvu- ja elinolosuhteiden, elämänvaiheen, elämäntoimintojen, arkielämän, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen ja tietoisuuden, eli arvojen, normien ja elämää koskevien arviointien, muodostamasta kokonaisuudesta (Roos 1985, 31; Roos 1987, 46). Ahponen ja Järvelä (1983) määrittelevät elämäntavan sisältävän ihmisten arkielämän yhteiskunnallisine edellytyksineen ja yksilöllisine pyrkimyksineen. Edellytysten ja pyrkimysten välillä on jännitteinen suhde. Muutokset sosiaalisissa ympäristöissä ja toimintamuodoissa tekevät mahdottomiksi totunnaisen elämäntavan toteuttamisen, mikä pakottaa etsimään uutta elämisen tapaa. (emt., 9.) Tästä konkreettisia esimerkkejä löytyy heidän tutkimuksestaan pientiloilta teollisuustyöhön siirtyneiden ihmisten elämäntavan muutoksista. Elämäntapatutkimuksessa korostuu usein yhteisön tai yhteiskuntaluokan vaikutus ihmisten elämään, elämäntavan sisältöjä ei voida pitää ”individuaalisina valintoina” (emt., 12; vrt. Bourdieu 1979). Kuitenkin elämäntapatutkimukseen voidaan sisällyttää perspektiivitutkimusta, joka keskittyy subjektiiviseen kokemiseen, vuorovaikutussuhteisiin ja kulttuurimerkityksiin, kuten yhteiskunta- ja maailmankuviin (emt., 25). Suurempi painoarvo elämäntapatutkimuksessa on kuitenkin ollut yhteiskuntaluokkien kollektiivisilla arvostuksilla ja maailmankuvilla, yksilön näkemykset ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

Elämäntyylillä on käsitteenä lähellä elämäntavan käsitettä ja ne voidaankin ymmärtää toistensa synonyymeina. Usein elämäntyylillä mielletään kuitenkin ohuempana käsitteenä, joka keskittyy lähinnä kulutukseen (Roos 1988, 13). Elämäntyylillä muodostuu yksilön valinnoista, erityisesti kulutustyyliin ja muotiin liittyvistä valinnoista (Allardt 1996), eikä elämäntyylillä historialliseen, sosiaaliseen tai kulttuuriseen taustaan yleensä kiinnitetä huomiota (Silvasti 2001, 69). Sekä elämäntyylillä että elämäntapa voidaan nähdä myös yksilön tapana välittää tietynlaista kuvaa itsestään, jolloin valinnat voidaan nähdä osana strategiaa, jolla yksilö rakentaa identiteettiään tai pyrkii saavuttamaan jotakin itselleen arvokasta, kuten tietyn aseman yhteiskunnassa. Tässä mainittujen teosten pohjalta voi päätellä, että erityisesti jälkimodernia koskevassa ajattelussa elämäntavan tietoinen rakentaminen on saanut enemmän painoarvoa, kun taas aiemmin korostettiin enemmän kollektiivisia ryhmäidentiteettejä ja niiden mukaisia elämäntapoja sekä rakenteiden ja kulttuurin ohjaamia tiedostamattomia valintoja. Kun elämäntyylillä ja elämäntavan kohdalla korostetaan yksilön valinnanmahdollisuuksia

tai jopa valitsemisen pakkoa, lähestytään elämänpolitiikan käsitettä (Silvasti 2001, 69), johon palaan seuraavassa alaluvussa.

J.P. Roos on esittänyt, että vaikka elämäntavan muutos alkaa ihmisestä itsestään, hän ei pysty siihen yksin. Roos ei pidä elämäntavan muutosta poliittisena ratkaisuna, vaan hän pitää politiikkaa arkielämän ulkopuolelle kuuluvana asiana. (Roos 1981, 207.) Silvasti (2001) puolestaan korostaa traditioiden, jatkuvuuden ja pysyvyyden tunteita, tunnetta elämänhallinnasta ja identiteettitarinan johdonmukaisuutta. Elämäntapa muuttuu siis hitaammin kuin ympäröivän yhteiskunnan rakenteet, sillä yhteiskunnan muutokset suodattuvat ihmisten arkielämään sopeutumisen ja valikoinnin prosessien kautta. Tavat ja sosiaaliset organisaatiot muuttuvat yhteiskunnan muuttuessa, mutta identiteettitarinan johdonmukaisuus ja elämänhallinnan ylläpitäminen edellyttävät sitä, että uudenlainen elämäntapa on samalla jatkumolla entisen elämäntavan kanssa, ei suuren katkoksen tai murroksen tulosta. (Silvasti 2001, 70.) Elämäntapaa käsittelevistä teksteistä jää mieluinen kuva, että yhteiskunta vaikuttaa ihmisen elämäntapaan elinolosuhteiden ja yhteisöllisten normien kautta, joskin myös ihmisen omilla valinnoilla ja valikoidulla sopeutumisella on osansa prosessissa. Ihmisen vaikutus yhteiskuntaan jää elämäntapaa käsittelevissä teksteissä vähälle huomiolle, samoin poliittisen tai järjestötoiminnan merkitys. Ihminen sopeutuu vallitseviin puitteisiin, mutta ei pyri muuttamaan niitä. Tämän takia koen, että elämäntavan viitekehys on yksinään liian suppea omavaraisuutta tavoittelevien ihmisten ajattelun tutkimiseen. Elämäntavan käsitteellä on kuitenkin tärkeä merkitys myös elämänpolitiikan tutkimuksessa, joten hyödynnän tutkimuksessani osaltaan myös elämäntavan teoreettista viitekehystä.

2.2 Elämänpolitiikka

Viime aikojen keskustelu esimerkiksi ruokavalinnoista ja ilmastonmuutoksen vastaisista toimista on nostanut esiin 1960-luvun feministien toteamuksen: *”henkilökohtainen on poliittista”* (kts. myös Hoikkala & Roos 2000, 23). Vaikka elämä nyky maailmassa on hyvin verkostoitunutta ja globaalit yhteydet ovat tärkeitä, on elämä samalla hyvin yksilökeskeistä. Esimerkiksi vastuuta ilmastonmuutoksen torjunnasta asetetaan usein hyvin vahvasti yksilöiden harteille korostamalla juuri yksilön omassa elämässään tekemiä valintoja ruokavalion, liikennemuotojen, asumisen ja vaikkapa lomailun suhteen. Mahatma Gandhin sanoin: *”Ole se muutos, jonka haluat maailmassa nähdä.”* Ihmisen arjessaan tekemillä valinnoilla nähdään olevan suuri merkitys siihen, millaiseksi maailma tulevaisuudessa kehittyy. Tätä ajattelutapaa kohtaan on esitetty myös kritiikkiä, sillä sen katsotaan vievän huomiota pois rakenteellisista ja yhteiskunnallisista muutoksista. Tässä väitteessä on varmasti perää, mutta toisaalta voidaan ajatella, että ihmiset oman elämänsä muuttamisen kautta asettavat painetta myös yhteiskunnalliselle muutokselle. Eikä oman elämäntavan muuttaminen tarkoita sitä, etteikö sama ihminen voisi pyrkiä vaikuttamaan asioihin myös yhteiskunnan tasolla esimerkiksi politiikan tai järjestötoiminnan kautta. Omalla toiminnallaan ihminen voi luoda mallia mahdollisuudesta toimia toisin, siis pyrkiä

laajentamaan normaalin tai ainakin hyväksyttävissä olevan elämänmallin kehystä (ns. Overtonin ikkuna, kts. alaluku 2.3). Hoque (2014) toteaa, että psykologiselta kannalta ihmisten velvoittaminen, pakottaminen tai kannustaminen (esimerkiksi taloudellisten tukien tai maksujen avulla) ei saa aikaan yhtä pysyviä muutoksia kuin omaehtoinen toiminta, jossa tekijä toimii vapaaehtoisesti sen pohjalta, minkä kokee itselleen tärkeäksi. Ajatus mahdollisuudesta vaikuttaa oman toiminnan kautta, voi olla hyvin voimaannuttava ja lisätä motivaatiota toimia ”oikein” ja panostaa tavoitteen saavuttamiseen. Näin ollen yhteiskunnan taholta tuleva sääntely ei aina ole tehokkainta, joskaan yksilökään ei saa muutosta aikaan, jos hänellä ei ole vahvaa sisäistä motivaatiota. Tarvitaan siis sopivassa suhteessa sekä velvoittavuutta että sisäsyntyistä motivaatiota. Evans ja Abrahamse (2009) muotoilevat asian niin, että elämäntavan muuttamisen mahdollistavia rakenteellisia muutoksia tarvitaan, mutta samanaikaisesti pitää myös saada erilaisten perusteluiden ja identiteettien mukaan ottamisen kautta motivoitua ihmisiä tekemään tarvittavia muutoksia omassa elämässään ja lähiyhteisössään (kts. myös Farges 2014).

Aiempien omavaraisuutta ja ekologista elämäntapaa käsittelevien opinnäytetöiden haastatteluista käy ilmi se ajatus, että haastateltujen mielestä arvomaailman muutos lähtee yksilöistä, jotka uskaltavat ajatella asioista eri tavalla kuin muut. Vaikkapa kasvutalouden ja kulutuksen kritisointi voi asettaa uuden tarkastelun alle ihmisen arvomaailman laajemminkin. Onko hyvä ammattiasema ja korkea palkka elämässä tärkeää? Tarvitseeko ihmisen tavoitella aina vain suurempaa asuntoa ja hienompaa autoa? Jos edellä mainitut eivät olekaan tärkeitä eivätkä ilmastokriisin maailmassa kestäviä valintoja, mikä sitten on tärkeää? Aiemmistä opinnäytetöistä ja omavaraisuutta käsittelevistä teksteistä laajemminkin käy ilmi se, että elämään haetaan uutta merkityksellisyyttä kulutuksen ja palkkatyön vähentämisestä, luonnon läheisyydestä ja yleisestä kohtuuden ajatuksesta eli siitä, että vähempikin riittää. Se, miten arkielämäämme elämme, voidaan nähdä poliittisena valintana tai pikemminkin loputtomien poliittisten valintojen summana. Ajatus *elämänpolitiikasta* ottaa moraaliset valinnat ja poliittisen ulottuvuuden mukaan elämäntavan tarkasteluun, mistä syystä pidän sitä elämäntapaa sopivampana teoreettisena pohjana tutkielmalleni.

Anthony Giddens esitteli vuonna 1991 teoksessaan *Modernity and Self-Identity* ajatuksen elämänpolitiikasta. Elämänpolitiikka liittyy keskeisesti (jälki)modernin käsitteeseen. Giddensin mukaan jälkimodernissa yhteiskunnassa traditioiden kahleista ja hierarkioiden dominanssista vapautunut yksilö ei enää saa tukea yhteisön ajattelusta, vaan hänellä on valinnanvapaus, joka oikeastaan muodostuu valitsemisen pakoksi (Giddens 1991, 214–215). Valintojen politiikka on elämää koskevien päätösten politiikkaa ja samalla itsensä toteuttamisen politiikkaa. Keskeinen käsite on refleksiivinen moderni, joka tarkoittaa sitä, että elämän sosiaaliset rakenteet ja materia ja luonnon väliset suhteet ovat jatkuvan muutoksen ja uudelleenarvioinnin tilassa. Koska tieto ja ymmärrys maailmasta ja yhteiskunnasta muuttuvat jatkuvasti, myös modernien instituutioiden on muututtava niiden mukana. (Giddens 1991, 20.) Refleksiivisyydellä on tässä siis tavallaan kaksi puolta: toisaalta

reflektio eli pohdinta koskien asioiden muuttumista, toisaalta vastaaminen näihin muutoksiin toiminnalla (vrt. refleksit).

Koska jälkimodernin aikakaudella yhteiskunta on jatkuvan muutoksen tilassa, ihmisen henkinen hyvinvointi edellyttää sitä, että hänelle muodostuu johdonmukainen identiteettitarina itsestään. Vaikka maailma ympärillä muuttuu, ihmisen sisäinen kokemus itsestään on pysyvä, hän kokee olemassaolonsa ja henkisen eheydensä turvatuksi myös muuttuvissa olosuhteissa. Tämän itsen jatkuvuuden pohjana on sisäinen autenttisuus ja riittävän vahva ontologisen turvallisuuden tunne. Ihmisen kehityksessä muodostuva perusturvallisuuden tunne ja luottamus oman olemassaolon ja ympäröivän maailman jatkuvuuteen luovat pohjan, jonka varassa ihminen voi rakentaa johdonmukaisen sisäisen kuvan itsestään, siis identiteetin. Elämänpoliittisilla valinnoilla pyritään identiteettitarinan jatkuvaan tuottamiseen ja uudelleentuottamiseen. Sisäisen identiteetin lisäksi valinnat kohdistuvat myös ihmisruumiiseen, sillä ihmiskehosta on Giddensin mukaan tullut yhä kiinteämpi osa identiteettiä. Kehon muokkaaminen on osa identiteetin rakentamista. (Giddens 1991, 36–42, 54–56, 218; kts. myös Silvasti 2001, 71.)

Elämänpolitiikan teoria voidaan nähdä tavallaan jatkona elämäntavan tutkimiselle, sillä ajatus elämänpolitiikasta alkoi, ainakin Suomessa, syrjäyttää 1980-luvulla suosittua elämäntavan käsitettä. Elämäntapaa paljon tutkinut Rooskin alkoi kirjoittaa elämänpolitiikasta yhdessä Tommi Hoikkalan kanssa. Erityisesti vuosituhanen vaihteen molemmin puolin elämänpolitiikka oli suuressa suosiossa. Suomessa elämän politiikalla (erikseen kirjoitettuna) on viitattu Michel Foucault'n biopolitiikan ja biovallan ajatuksiin (esim. Helén 2016 & 2017; Koivusalo 1998), kun taas elämänpolitiikka (yhteen kirjoitettuna) on pohjautunut Giddensin ajatteluun ja sen jatkokehittelyyn. Biopolitiikan ja biovallan tutkimuksessa on käsitelty erilaisia terveyteen liittyviä kysymyksiä, kuten elämän eri piirien medikalisoitumista, ja esimerkiksi geeniteknologian kysymyksiä, siis elämän biologisen puolen politisoitumista ja siihen liittyvää vallankäyttöä. Giddensiläisen elämänpolitiikan kysymykset soveltuvat omaan tutkimukseeni paremmin, joskin elämänpolitiikkaan voidaan sisällyttää myös foucaultlaiset biopolitiikan kysymykset (Hoikkala & Roos 2000, 24; Roos 1998, 20–21).

Hoikkala ja Roos määrittelevät elämänpolitiikan niin, että se on: *”politiikkaa, joka koskee minuutta, identiteettiä, itsereflektiota, elämänkaarta, hyvinvointia ja elämäntapaa. Tiivistetysti: elämänpolitiikka elää valinnoissa ja päätöksissä, jotka koskevat yksilön elämää”* (Hoikkala & Roos 2000, 22). Elämänpolitiikka sijoittuu jonnekin elämänhallinnan ja perinteisen politiikan välimaastoon, samoin yksilön toimien ja yhteisön (perheen, yhteiskunnan tms.) toiminnan rajapinnoille (Roos & Hoikkala 1998, 12). Elämäntapaa koskevat valinnat tuovat moraalien ja politiikan keskeisesti mukaan arkisiin päätöksiin, mikä korostaa aiempaa enemmän yksilön vaikutusta ja vastuuta yhteiskunnan ja jopa globaalin kehityksen suunnan määrittelyssä (Giddens 1991, 221; Lewis 2012).

Kuten Giddenskin toteaa, elämänpolitiikan ajatuksessa murros modernin ja myöhäis- tai postmodernin välillä on keskeinen oletus: vanhat instituutiot, kuten kansakunta, yhteiskuntaluokkiin sidottu kulttuuri, kyläyhteisö ja uskonto, eivät enää sido ihmisiä ja ohjaa heidän toimintaansa entiseen tapaan. Tästä seuraa se, että ihmisillä on mahdollisuus, ja jopa pakko, valita elämäntapansa. Yksilöt rakentavat identiteettejään ja elämäntapojaan muuttuvassa maailmassa. Tämä asettaa myös yhteisöjen pysyvyyden haasteiden eteen. (Kortteinen 2000, 33; Roos & Hoikkala 1998, 9–11.) Elämänpolitiikassa voidaan nähdä Hoikkalan ja Roosin (2000) tapaan neljä eri vaikuttajaa: yhteisöllisyyden eri muodot, autonomiset individualisoituneet yksilöt, valtiollis-hallinnollinen toiminta sekä markkinat ja niiden vapaa, amoraalinen (moraalikäsityksistä vapaa) tarjonta. Kaikki nämä vaikuttavat siihen, millaiseksi yksilön elämänvalinnat muodostuvat. Vaikka siis traditioiden valta on murtunut, ei yhteisöjen tai instituutioiden vaikutus ole kokonaan poistunut. Yksilöt voivat olla autonomisia ja individualistisia, mutta he eivät toimi tyhjiössä, vaan yhteiskunnan rakenteet, yhteisön vaikutus ja markkinoiden tarjonta ohjaavat heidän päätöksiään ja asettavat mahdollisen toiminnan rajat. (Hoikkala & Roos 2000, 28.)

Myös Zygmunt Baumanin (1996) mukaan ihmisillä on vapaus tehdä moraalisia valintoja ja ottaa täysi vastuu valinnoistaan. Samaan aikaan valintojen tueksi ei enää ole olemassa yhteisiä moraalisia sääntöjä, kuten uskonnon määrittämiä elämänohjeita, vaan yksilöt joutuvat turvautumaan omaan päättelyynsä ja arvovalintoihinsa. Moraali ja etiikka eivät ole enää kollektiivisia kysymyksiä, vaan ne on yksityistetty yksilöiden vastuulle, mikä aiheuttaa yksilöille jatkuvaa epävarmuutta ja huonoa omaatuntoa. (Bauman 1996, 43–44.) Moraalisten ja eettisten valintojen tekeminen ei ole yksinkertaista: *"Postmodernissa kontekstissa toimijat kohtaavat jatkuvasti moraalisia kysymyksiä ja heidän on pakko valita usean yhtä hyvin (tai huonosti) perustellun eettisen ohjesäännön välillä."* (Bauman 1996, 214). Jos yksilö haluaa toimia eettisesti, hän joutuu arkipäiväisissä tilanteissa pohtimaan valintojensa vaikutuksia, jotka voivat kohdistua moniin eri asioihin. Esimerkiksi tietyn tuotteen ostamisella voi olla osaltaan vaikutus ympäristöön, ihmisoikeuksiin, talouteen, työllisyyteen, tuotantotapoihin ja työoloihin. Valinnan vapauden mukanaan tuoma vastuu voi tuntua raskaalta. Elämäntapaa ja kuluttamiseen liittyvissä eettisissä valinnoissa yhteisön normeihin ja traditioihin turvautuminen voisi olla helpompaa kuin yksilökohtaisen vastuun kantaminen.

Ympäristö voidaan nähdä elämänpoliittisesti tärkeänä tekijänä. Ulrich Beckin (1992) ajatus riskiyhteiskunnasta nosti uudella tavalla esiin sen, miten esimerkiksi ympäristökriisit vaikuttavat arkielämäämme. Elämänpoliittisilla valinnoilla voidaan pyrkiä vaikuttamaan riskitasoon, esimerkiksi hidastamaan ilmastonmuutosta tai biodiversiteetin katoa, tai valinnoilla voidaan pyrkiä suojautumaan riskien vaikutuksilta. Elämänpoliittisia valintoja voidaan ohjailla perinteisen politiikan keinoin, esimerkiksi hinnoittelun ja verotuksen kautta, mutta lopulta ihminen valitsee itse toimintatapansa. (Roos & Hoikkala 1998, 12–17.) Elämänpolitiikkaan kuuluvat

valinnat siitä, mitä valitaan mukaan ja mitä valitaan pois. Tämä näkyy erityisesti kuluttamisessa ja siihen liittyvissä moraalisisissa pohdinnoissa tarpeellisesta ja turhasta (Lehtonen 1998, 221–223, 235).

Myös Giddens on pohtinut elämänpolitiikan ja ympäristön suhdetta kirjoituksissaan. Hän on todennut, ettei luontoa enää ole, ja että ihmisen pyrkimys hallita luontoa on johtanut siihen, että luonto ei ole enää luonnollinen (Giddens 1994, 11, 209; Giddensin eri tavoista käsittää luonto kts. Dickens 1999, 102–103). Luonto on sulautunut moderneihin sosiaalisiin järjestelmiin. Ihmiset ovat puuttuneet kaikkiin luonnollisiin järjestelmiin sekä ympäristössään että ihmisten omassa elämässä (vrt. Foucault'n ajatukset biovallasta). Ihmiset eivät enää elä luonnossa vaan refleksiivisen modernin muokkaamissa ympäristöissä. (Giddens 1991, 144; Giddens 1994, 165; Giddens 1996, 31.)

Ympäristön ja luonnon eroa voidaan kuvata niin, että ympäristöstä puhuttaessa näkökulma on ihmiskeskäinen, siis puhutaan ihmistä ympäröivästä osasta maailmaa. Luonnon kohdalla taas ihmisen merkitys ei ole yhtä keskeinen, vaan ihminen on osa luontoa, siihen kuuluva biologinen ja fysiologinen olento, yksi monista. (Leena Suopajärvi artikkelissa Laukkanen 2016.) Jarno Valkosen mukaan ympäristöongelmat leimaavat ihmisten luontosuhdetta jo niin vahvasti, että luontoa on vaikea nähdä muuten kuin ongelmien kautta. Hänen mukaansa luonto ei varsinaisesti tuhoudu, se vaan muuttaa muotoaan, mutta ihmiset sen sijaan tuhoavat ympäristöjään, joista he ovat riippuvaisia. Luonto on läsnä ihmisessä ja kaikessa ihmisen toiminnassa. (Valkonen artikkelissa Laukkanen 2016.) Luonto siis muuttuu, mutta ei tuhoudu (kokonaan), vaikka ihminen tuhoaisi ympäristönsä ja elinmahdollisuutensa. Luonto ei ole riippuvainen ihmisestä, mutta ihminen on äärimmäisen riippuvainen luonnosta.

Koska ihmisen vaikutus ulottuu nykymaailmassa niin laajalle, voidaan Giddensin tapaan kysyä, onko varsinaista luontoa enää olemassa, vai onko kaikki vain ihmisen ympäristöä. Jos ihminen ymmärretään osana luontoa, kuten Suopajärvi ja Valkonen tekevät, ei Giddensin mukainen erottelu luonnollisen ja ihmisen vaikutuksen alaisen luonnon välillä ole mielekäs. Ihminen osana luontoa muokkaa elinympäristöään, kuten tekee vaikkapa majava tai palokärki, joten ihmisen muokkaama ympäristö on osa luontoa samalla tavalla kuin majavan patoaman joen aiheuttama tulva-alue tai palokärjen kovertamat kolot puissa. Eri kysymys on sitten se, jääkö muulle luonnolle tarpeeksi tilaa, kun ihmisen vaikutus luonnossa on niin valtavan suuri. Ilmasto- ja biodiversiteettikriisien aikakaudella tähän on helppo vastata: ihminen on vallannut kohtuuttoman suuren osan luonnosta omaa toimintaansa varten ja on samalla syrjäyttänyt muita lajeja, joiden luontaiselle toiminnalle ei enää riitä tarpeeksi alueita. Kuudennen sukupuuttoaalton lisäksi tämä näkyy myös siinä, että merkkejä ihmisen toiminnasta löytyy myös täysin asumattomilta alueilta, kun ihmistoiminnasta peräisin olevia aineita, kuten mikromuoveja löytyy jo lähes kaikkialta maapallolta (Huhtamäki 2019). Ihmisestä on lajina tullut sellainen luonnonvoima, joka toiminnallaan muuttaa jopa ilmaston kaltaisia valtavia prosesseja. Ei ole

mielestäni liioiteltua puhua nykyisestä ajanjaksosta antroposeenina, ihmisen aikakautena (keskustelusta kts. esim. Toivanen & Pelttari 2017).

Giddens liittää muuttuneen luontosuhteen yhteen traditioista irtautumisen kanssa. Hän kritisoi sitä, että luontoa suojellessaan ihmiset pyrkivät myös suojelemaan tiettyä traditionaalista elämäntapaa. Esimerkiksi englantilaiseen maalaismaisemaan kuuluvien piirteiden, kuten niittyjen ja laidunmaiden, vanhojen maatilojen ja kirkkojen, suojelemisessa takerrutaan helposti elämäntapaan, jota ei enää ole. Luonnonsuojelussa pitäisi erottaa ekologiaan pohjautuva suojelu traditionaalisen elämäntavan kaipuusta, sillä vanhan elämäntavan suojelu ei ole realistista. Giddens kritisoi ”vihreää nostalgiaa” myös tieteen ja teknologian vähättelystä ja pakenemisesta johonkin esimoderniin utopiaan. Tiede ja teknologia ovat suurelta osin aiheuttaneet modernit (ympäristö)ongelmat, joten ne ovat ainoita keinoja myös niiden ratkaisemiseen. Elämässä tehtävät käytännölliset ja moraaliset valinnat vaativat yksilöitä ajattelemaan asioita uudelta pohjalta, sillä enää ei ole luonnon ja perinteiden sanelemaa ”luonnollisia” vastauksia kysymykseen siitä, miten pitäisi elää. (Giddens 1994, 206–212.) Luonnonsuojelun ja traditionaalisen elämäntavan suojelu on mielenkiintoinen kysymys omavaraisen elämäntavan tutkimisen kannalta. Usein omavaraiseen elämäntapaan liitetään kasvien viljelyn ja eläinten kasvatuksen tavat, jotka suurelta osin ovat samanlaisia kuin ennen maatalouden modernisaatiota. Mielikuvaan kuuluvat pienehköt perhetilat, joilla kasvatetaan monipuolista valikoimaa erilaisia kasveja ja eläimet saavat laiduntaa tai etsiä muuten ainakin osan ruoastaan ulkoa, ja joilla suositaan luomuviljelyn menetelmiä ja vältetään esim. torjunta-aineiden käyttöä. Etenkin ns. perinnebiotooppien, kuten laidunten, niittyjen, hakamaiden, peltojen ojien ja pientareiden suojelemisessa perinteisen maatalouden toimintatapojen ylläpitäminen on keskeinen suojelun keino, josta maksetaan viljelijälle erillisiä korvauksiakin (Maa- ja metsätalousministeriö, luonnon monimuotoisuus). Onko tällaisten ”vanhan ajan” maatalousympäristöjen suojeleminen pidemmän päälle mahdollista, riippuu siitä, mihin suuntaan maataloutta jatkossa kehitetään. Tällainen luonnon monimuotoisuutta tukeva viljely ja perinteisten elämäntapojen ylläpitäminen ei välttämättä kuitenkaan ole ristiriidassa tieteen ja teknologian hyödyntämisen kanssa, vaan niitä voidaan käyttää rinnakkain ongelmien ratkaisemisessa.

O’Brienin (1999) mukaan Giddensin ajattelu muodostaa tärkeän käänteen sosiologiassa, sillä se tuo luonnon ja ympäristön kokonaisuudessaan osaksi sosiologista (tai laajemmin yhteiskuntatieteellistä) tarkastelua. O’Brien katsoo Giddensin esittelevän maailman, joka on täynnä riskejä, jotka horjuttavat turvallisuuden ja jatkuvuuden tunteita, jopa koko olemassaolon jatkuvuuden osalta. Ihmiset joutuvat tekemään (elämänpolitiikkaan kuuluvia) valintoja tietämättä varmasti, mitä niistä seuraa. Näihin valintoihin sisältyy riskejä, joita on vaikea ennakoida. (O’Brien 1999, 29.) Giddens (2011) itse nostaa suuriksi uhkatekijöiksi mm. ilmastonmuutoksen, energiapulan, laajamittaiset konfliktit ja väestönkasvun. Nämä eri uhkatekijät limittyvät toisiinsa muodostaen riskien verkon. Suurimpiin uhkiin liittyvät kuitenkin myös suurimmat mahdollisuudet, jos näitä

uhkia ja ongelmia pystytään yhdessä ratkaisemaan. Tähän kuitenkin tarvittaisiin valtava hyppäys (quantum leap) verrattuna nykyhetken tilanteeseen. (Giddens 2011, 229–230.)

Elämänpolitiikan teorian kannalta keskeinen ajatus on elämänpolitiikan rakentuminen itsereflektion, siis oman elämän ja tavoitteiden pohdinnan kautta. Yksilöllisten elämäntapojen ja elämänpolitiikkojen ajatusta on myös kritisoitu sillä perusteella, että valinnat ovat täydessä mitassaan mahdollisia vain eliitille, jolle raha ja valta eivät aseta rajoituksia (Silvasti 2001, 74; Wilenius 2000, 278–279). Mitä köyhempi, huonommin koulutettu, sairaampi tai muulla tavalla heikommassa asemassa oleva ihminen on kyseessä, sitä enemmän hänen valintojaan rajoittavat elinolosuhteet ja yhteiskunnan rakenteet, jotka Giddensillä jäävät vähälle huomiolle (Kortteinen 2000, 50). Tuckerin (1998, 148) mukaan Giddens korostaa enemmän valinnan mahdollisuuksia, kun taas emansipatorisille poliittisille liikkeille pelkkä valinnanvapaus ei riitä, vaan ne korostavat todellisten mahdollisuuksien tärkeyttä, siis riittäviä resursseja todella toteuttaa valintojen mukaisia toimia. Tutkimukseni taustakysymyksissä kartoitankin vastaajien koulutustasoa, elämäntilannetta, ammattia ja tulotasoa, sillä minua kiinnostaa nähdä, onko valinta omavaraisemmasta elämäntavasta mahdollinen kaikille vai korostuvatko vastaajajoukossa esimerkiksi korkeasti koulutetut ja hyvin toimeentulevat.

Elämänpoliittisia valintoja eittämättä rajoittaa se, jos ei ole rahaa. Toisaalta juuri omavarainen elämäntapa, etenkin syrjäisemmällä maaseudulla, voi olla hyvinkin mahdollinen valinta, kun taloja saa sekä ostettua että vuokrattua varsin halvalla. Etenkään pienimuotoisen omavaraisuuden aloittaminen ei vaadi valtavia taloudellisia satsauksia, mutta kovaa työtä se voi vaatia, jos esimerkiksi kasvimaan raivaa heinittyneeseen ja puskituneeseen maahan. Toisaalta mitä syrjemmässä asuu, sitä enemmän tarvitsee esimerkiksi autoa, mikä aiheuttaa kustannuksia. Nykyään tosin monet asiat voi hoitaa myös etänä, kun älypuhelimella hoituu valtaosa viranomais- ja pankkiasioista ja tavaraakin voi tilata suoraan kotiin. Kuten Hirvilampi (2003, 22) omassa gradussaan toteaa: *”Kulutuskarkuruuden [kulutuksen voimakas vähentäminen] yhteydessä autonomisuus on kuitenkin oletettavasti jollain tavalla aitoa ja suurempaa, sillä se ei ole sidottu aineellisiin resursseihin tai yhteiskunnalliseen asemaan.”* Kulutuksen vähentäminen ei siis vaadi rahaa eikä korkeaa yhteiskunnallista asemaa. Tämä koskee ainakin jossain määrin myös omavaraisuutta tavoittelevia ihmisiä, vaikka erittäin pienimuotoisenkin omavaraisuuden tavoittelu vaatii aina jonkin verran alkupanoksia, kuten sementin ostamista.

Sekä Silvasti (2001) että Hoikkala ja Roos (2000) kritisoivat elämänpolitiikka-käsitteen epämääräisyyttä. Hoikkalan ja Roosin mukaan elämänpolitiikka on sumearajainen ja pehmeä käsite (Hoikkala & Roos 2000, 17), Silvastin mukaan: *”Jos elämäntapa on käsitteenä vahamainen ja taipuisa, elämänpolitiikka on olomuodoltaan kaasua ja karkaa empiirisestä perustastaan (jos sillä koskaan sellaista on ollutkaan) kauas ja kaikkiin suuntiin”* (Silvasti 2001, 72). Elämänpolitiikka onkin Silvastin mukaan lähinnä metatason käsite, joka ei helposti

asetu empiirisen tutkimuksen hyödynnettäväksi. Silvastin mukaan elämänpolitiikan avulla tuotetaan *”puheavaruus tai diskursiivinen tila, jonka sisällä on mahdollista konstruoida uusi metatarina, postmodernin ihmisen elämänpoliittinen identiteettikertomus”* (Silvasti 2001, 73). Silvasti huomauttaa kuitenkin, että postmodernin aikakauden ihminenkin ei ole vapaa traditioista, rutiineista ja kulttuurisista siteistä. Hän kritisoi Giddensin tiukkaa jakoa selkeästi hallittavaan ja ohjattavissa olleeseen jäykkään traditioon ja kompleksiseen, riskialttiiseen ja refleksiiviseen myöhäiseen moderniin. Silvastin mukaan modernisaatioteorioiden näkökulmasta elämänpolitiikan käsite vaatii tutkijaa asettumaan tutkittavien yläpuolelle ja tekemään eroa valmiiksi annettujen, tradition ohjaamien ”epävalintojen” ja traditioista vapaan yksilön aitojen valintojen välille. (Silvasti 2001, 73.)

Tällainen elämänpoliittinen näkökulma ei ole tutkimukseni kannalta hedelmällinen, enkä missään nimessä pyri asettumaan tutkittavien henkilöiden yläpuolelle tai tekemään tiukkaa eroa tradition ohjaamien toimintatapojen ja refleksiivisten, ”aitojen” valintojen välille. Tarkastelen omavaraisuutta tavoittelevien henkilöiden valintoja elämänpolitiikan viitekehyksessä niin, että näen heidän valintojensa identiteettikytkökset ja poliittisen luonteen, mutta tunnistan myös omavaraisen elämäntavan ja valintojen traditioihin, kulttuuriin ja vanhaan elämäntapaan ulottuvat juuret. Ajatus väistämättömästä kehityksestä esimodernista modernin kautta jälkimoderniin sekä suurista murroksista ja perinteisten instituutioiden ja traditioiden roolin mureneemisesta ei ainakaan omavaraisuuden tavoittelun näkökulmasta ole kovin osuvaa, sillä yhteys entiseen, jopa esimoderniin elämäntapaan on ilmeinen. Ei siis voida puhua varsinaisesta katkoksesta, mutta kiistämättä ihmisellä on aiempaa enemmän mahdollisuutta valita elämänsä rakennuspalikoita, rakentaa omaa arvomaailmaansa ja elämäntapaansa ilman, että esimerkiksi kyläyhteisö tai kirkko sanelisivat hyväksyttävän toiminnan ehtoja kuten joskus aiemmin. Giddensistä ja monista muista modernisaatioteoreetikoista poiketen en siis tee jyrkkää eroa koko entisen elämäntavan ja traditioiden sekä jälkimodernin valinnanvapauden ja perinteistä irtautumisen välille. Kaikkea vanhaa ei tarvitse modernisaation edetessä hylätä, vaan nykyään ihmisillä on mahdollisuus valita vanhasta ne palat, jotka edelleen tuntuvat toimivilta uuden elämäntavan rakentamisessa. Näen elämänpolitiikan siis elämäntapaan kohdistuvina (arvo)valintoina. Nämä valinnat voivat pitää sisällään hyvin modernia sisältöä mutta toisaalta myös vanhoja perinteitä ja esimerkiksi modernisaation yhteydessä jo kertaalleen hylättyjä työtapoja ja elämisen muotoja. Jos ja kun jälkimoderni ihminen on vapaa valitsemaan, hän voi valita myös asioita, jotka toisten mielestä tuntuvat vanhanaikaisilta tai epärationaalisilta.

Hirvilampi (2003) on valinnut kulutuskarkuruutta käsittelevän sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielmansa teoreettiseksi viitekehyykeksi elämänpolitiikan. Hän muotoilee elämäntavan ja elämänpolitiikan keskinäisen suhteen hyvin myös omaa tutkimustani kuvaavalla tavalla: *”elämäntapa on jatkuvan elämänpoliittisen arvioinnin seurauksena muodostunut suhteellisen pysyvä arkielämän muoto. Elämänpoliittisella arvioinnilla tarkoitetaan sekä arkipäiväisten kysymysten reflektointia että laajempaa pohdintaa esimerkiksi hyvästä elämästä*

ja yhteiskunnallisista kysymyksistä” (Hirvilampi 2003, 23). Elämänpolitiikkaan kuuluvasta reflektiosta ja arkielämässä toteutetuista valinnoista ja toimintatavoista syntyy siis tietynlainen, osittain itse valittu, osittain ympäröivien yhteiskunnallisten ja yhteisöllisten rakenteiden sekä traditioiden muovaama elämäntapa. Elämäntapa heijastaa niitä arvoja ja tavoitteita, joita ihmisellä on, joskin osa elämäntavasta voi tulla myös kyseenalaistamattomasta ympäröivän elämäntavan ja arvomaailman omaksumisesta. Elämänpolitiikka on tutkimukseni metakäsite, ei tarkkaa teoreettista kehikkoa muotoileva tai empiirisen tutkimuksen sisältöä ohjaava käsite.

Näen tutkimukseni suuntaamisessa yhteyden myös sosiologiseen kulttuuritutkimukseen, joka Risto Heiskalan (1998, 26) mukaan: *”etsii merkitysrakennetta tai toiminnan mieltä”*. Omavaraisuutta tavoittelevat henkilöt rakentavat uudenlaista elämisen kulttuuria. Tutkimalla omavaraisuuteen liittyviä tavoitteita ja perusteluja sekä niihin liittyviä elämänpoliittisia valintoja pyrin samalla kartoittamaan toimintaan liitettyjä merkityksiä ja sitä, miksi tällainen toiminta tuntuu sitä harjoittavista mielekkäältä valinnalta.

2.3 Vapaaehtoisesti vaatimaton elämäntapa, arkielämän ympäristöpolitiikka ja vaihtoehtoinen elämäntapa

Koska elämänpolitiikka on lähinnä tutkimuksen metakäsite ja metateoreettinen lähestymistapa, käytän muitakin teoreettisia lähestymistapoja konkreettisempina apuvälineinä omavaraisuusilmiön tarkastelussa. Kiinnostavia työni kannalta ovat ajatukset *vapaaehtoisesti vaatimattomasta elämäntavasta* (voluntary simplicity; käsitteen suomennos Massa 2006), *yksinkertaisesta elämäntavasta* (simple living) ja *kohtuullisesta elämäntavasta*, joiden ymmärrän tarkoittavan pitkälti samaa asiaa. Näiden käsitteiden keskiössä on ajatus ”normaalia” vaatimattomammasta tai yksinkertaisemmasta elämäntavasta, siis esimerkiksi vähäisemmästä kulutuksesta ja vähemmästä kiireestä. Duane Elgin (1993) määrittelee voluntary simplicity -käsitteen tarkoittavan sitä, että eletään ulospäin vaatimattomammin, mutta sisältäpäin rikkaammin. Massan (2006) mukaan vapaaehtoisesti vaatimattomampaan elämäntapaan kuuluvat keskeisesti säästäväisyys, kohtuullisuus ja myös omavaraisuus. Tämän käsitejoukon keskeinen ajatus on se, että vähempi riittää: hyvään elämään ei tarvita kaikkia moderneimpia laitteita, suuria tuloja, suurta kulutusta tai statussymboleja. Suuri kulutus ja tavaramäärä vievät huomiota elämän tärkeiltä asioilta, joista elämän mielekkyys rakentuu. Sen lisäksi, että materiaalisen kulutuksen ylläpitäminen vaatii paljon työtä ja vaivaa, se aiheuttaa tuhoa ympäristölle. Rajallisella maapallolla kulutuksen, väestön ja talouden rajaton kasvu ei ole mahdollista. Tämä ajatus on toki haaste nykyiselle talousjärjestelmälle, joka nimenomaan perustuu jatkuvaan talouskasvuun. (Massa 2006, 104–106.)

Etzionin (2003) määritelmän mukaan vapaaehtoisesti vaatimaton elämäntapa tarkoittaa nimenomaan vapaaehtoiseen valintaan perustuvaa kulutustuotteiden ja palveluiden ostamisen vähentämistä sekä ei-materiaalisiin asioihin pohjautuvaa tyytyväisyyden ja merkityksellisen elämän tavoittelua. Vapaaehtoisuudella hän viittaa siihen, että esimerkiksi köyhyydestä, valtion säästöohjelmista (austerity programs) tai vankilassa olosta johtuva yksinkertainen elämä ei ole itse valittua eikä siksi myöskään tuota tyydytystä (Etzioni 2003, 7). Yksinkertainen elämä on ollut teemana suurten maailmanuskontojen, kuten juutalaisuuden, kristinuskon, islamin, hindulaisuuden ja buddhalaisuuden, teksteissä (Gregg 2003, 131) sekä filosofiassa aina antiikin Kreikan ajoista saakka, jolloin kohtuullisuus oli yksi neljästä hyveestä (muuta olivat viisaus, rohkeus ja oikeamielisyys) (Loder 2011). Voluntary simplicity -liike nousee kuitenkin vahvasti kapitalistisen kulutusyhteiskunnan kriittistä (Etzioni 2003, 7). Voluntary simplicity -ajattelussa on erilaisia painotuksia. Toisille tärkeintä on kulutuksen ja rahantarpeen vähentäminen sekä elämäntavan aiheuttama pienempi ympäristökuorma. Toisille tärkeää on saada enemmän aikaa toteuttaa itselleen tärkeitä toimia ja vähentää stressiä. Joillekin keskeistä on puolestaan kehittää ihmisen henkistä puolta, tietoisuutta, läsnäoloa ja yhteyttä maapallon muihin elämänmuotoihin. Yksinkertainen elämäntapa viittaa materiaalisen kulutuksen vähentämiseen, joka vähentää tarvetta rahan ansaitsemiseen ja antaa lisää aikaa sosiaalisille suhteille ja mielekkäälle tekemiselle. Tavoitteena on tasapaino elämän eri osa-alueiden välillä. Ajatuksena on elää omien tavoitteiden ja arvojen mukaisesti tiedostaen oman elämäntavan vaikutukset omaan elämään, perheeseen, muihin ihmisiin ja ympäristöön. (Heath 2001.) Yksinkertainen elämäntapa voi antaa aikaa hoivatyöhön perheen piirissä, osallistumiseen paikallisyhteisön toimintaan, eri sukupolvien väliseen yhteistyöhön tai vaikkapa taiteelliseen toimintaan (Elgin 2013). Tämän tutkimuksen alussa mainittu downshiftaus voidaan nähdä yhtenä muotona voluntary simplicity -ajatuksen mukaisesta elämästä. Aiempaan tutkimukseen perustuen voikin olettaa, että myös omassa aineistossani vapaaehtoisesti vaatimaton elämäntapa tai ainakin sen suuntainen ajattelu nousevat esiin.

Ihmisen omasta elämäntilanteesta riippuu, mitä hän yksinkertaisessa elämäntavassa painottaa. Yksinkertaista elämäntapaa voi tavoitella yhtä hyvin maaseudulla omavaraistaloudessa (amerikkalaisittain rural homestead) kuin kaupungin pienessä asunnossakin. Aina vapaaehtoisesti yksinkertainen elämäntapa ei tarkoita vähempää rahankäyttöä, jos esimerkiksi painotetaan eettistä ja ekologista kuluttamista ja ostetaan reilun kaupan tuotteita ja luonnonmukaisesti tuotettua ruokaa, jotka ovat tavanomaisia tuotteita kalliimpia. (Heath 2001.) Tavoitteena on kuitenkin elää maapallon ekologisen kestävyuden asettamissa rajoissa (Elgin 2013). Elämäntavan yksinkertaistaminen keskittyy vahvasti yksilön toimiin ja valintoihin, ei niinkään yhteiskunnan muuttamiseen, joskin laajojen joukkojen toteuttamana elämäntavan yksinkertaistaminen ja turhasta kulutuksesta kieltäytyminen voisivat aiheuttaakin muutoksia yhteiskuntien toiminnassa. Pohjois-Amerikassa voluntary simplicity -liike on vedonnut niin fundamentalistikristittyihin kuin kaupunkihippeihin, mutta tunnusomaista liikkeelle on, että toimijat ovat olleet pääasiassa valkoihoisia ja keskiluokkaisia. (Heath 2001.) Köyhimpiin elämäntavan yksinkertaistaminen ei ehkä vetoa, koska heille yksinkertainen elämäntapa on

välttämättömyys, ei valinta. Mary Grigsby (2004) kritisoikin voluntary simplicity -liikettä siitä, ettei se ole huomioinut yhteiskuntaluokan, sukupuolen ja etnisen taustan vaikutusta valinnanmahdollisuuksiin ja valta-asemiin yhteiskunnassa. Grigsbyn mukaan hyvin toimeentulevat, valkoiset heteroseksuaalit haluavat määrittellä sen, mikä on kohtuullinen kulutustaso ja ihanteellinen elämäntapa, johon kaikkien tulisi pyrkiä. Liikkeen sisäisiä valta-aseman erojakaan ei tunnusteta ja tunnusteta. Henkilökohtaisten valintojen painottaminen jättää politiikan ja yhteiskunnalliset kysymykset liian vähälle huomiolle. (Grigsby 2004, 119–120; 158–163.)

Arkielämän ympäristöpolitiikalla tarkoitetaan toimia, joilla pyritään tekemään arkielämästä ympäristön laatua parantavaa tai sen heikentymistä estävää (Massa & Haverinen 2001). Tutkimusnäkökulmana arjen ympäristöpolitiikan tavoitteena on tuoda ihminen ja ihmisen toiminta keskeisempään osaan ympäristöpolitiikassa, painottaa arjen näkökulmaa ympäristöasioissa. Yksilön arjen ympäristöpolitiikka tarkoittaa ympäristömyönteistä elämäntapastrategiaa. Yhteiskunnalliselta kannalta arjen ympäristöpolitiikassa tutkitaan yhteiskuntien luontosuhdetta, suhtautumista ympäristökysymyksiin ja -ongelmiin. Yksilön kannalta taas tutkitaan ekologista minäkuvaa ja ympäristöpolitiikan kulttuurisia edellytyksiä. Keskeisiä tutkimuskohteita ovat myös elämäntapa, erityisesti kulutuksen ja elämäntavan ekologinen kuormittavuus, sekä elämäntapaa muokkaavat ja yksilön käyttäytymiselle puitteita luovat rakenteet. (Massa & Ahonen 2006, 9.)

Arjen ympäristöpolitiittisuudella, erotuksena arjen ympäristöpolitiikasta, voidaan viitata siihen, että myös itsestään selvänä pidetty käyttäytyminen on valinnanvaraista ja merkityksellistä ympäristölle. Tällaiset valinnat eivät aina ole harkittuja eikä niillä suoranaisesti pyritä vaikuttamaan mihinkään, mutta silti tällaisella ”tavanomaisella” käytöksellä on vaikutuksensa ympäristöön. Tällaisia itsestäänselvyksiä voidaan pyrkiä problematisoimaan ja nostamaan näkyville. (Karisto 2006, 124.) Viime aikojen keskustelussa esiin on noussut esimerkiksi kysymys siitä, millainen ruokavalio on ”normaali”. Onko lihan syöminen normi, josta poikkeamista, kuten vegetarismia tai veganismia, pitää perustella ja esimerkiksi toimittaa kouluun todistus erikoisruokavaliosta? Ovatko lomalennot ulkomaille osa ”normaalia” elämäntapaa vai pitäisikö lentämistä erikseen perustella ja oikeuttaa? Monet arkielämään kuuluvat asiat ovat viime aikoina uudella tavalla politisoituneet, kun niiden ympäristövaikutukset on nostettu keskusteluun.

Sekä arjen ympäristöpolitiikka että arjen ympäristöpolitiittisuus ovat käsitteitä, joilla on yhteyksiä tämän tutkimuksen aiheeseen ja näkökulmiin. Massan toimittamassa kirjassa *Arkielämän ympäristöpolitiikka* (2006) käsitellään mm. kulutusta, ruokaa, ekotehokkuutta, ympäristövastuullista elämäntapaa, ympäristötietoisuutta ja maanomistajien suhdetta luonnonsuojeluun. Miksi sitten arjen ympäristöpolitiikka ei nouse oman tutkimukseni keskeisimmäksi lähestymistavaksi? Siksi, että kyseessä on nimenomaan arjen ympäristöpolitiikka, kun taas omassa tutkimuksessani tarkastelen omavaraisuutta tavoittelevien elämää laajemmassa viitekehityksessä. Osa omavaraisuuteen liitettyistä piirteistä on kiinteässä yhteydessä ympäristökysymyksiin,

mutta osa taas ei, ainakaan suoranaisesti. Elämänpolitiikka kattaa elämän eri osa-alueita laajemmin, ilman painotusta ympäristönäkökulmaan.

Vaihtoehtoinen elämäntapa voidaan ymmärtää sellaisena elämäntapana, joka poikkeaa jollakin tavalla määritellystä normaalista. Siihen liittyy vahvasti myös ajatus hyväksyttävyydestä. Omavaraisuuden tavoittelua ja

radikaali ja ajattelemattomissa oleva (unthinkable)
hyväksyttävissä oleva (acceptable)
järkevä (sensible)
suosittu (popular)
vallitseva tilanne (policy)
suosittu (popular)
järkevä (sensible)
hyväksyttävissä oleva (acceptable)
radikaali ja ajattelemattomissa oleva (unthinkable)

Kuvio 1. Overtonin ikkuna (muokattu Herrasen ja Vadénin (2017) kuviosta).

ajattelemattomissa oleva poikkeaminen normaalista sen sijaan on jo niin kaukana vallitsevasta tilanteesta, että se herättää paheksuntaa ja tuomitsemista. Erilaiset vaihtoehtoiset elämäntavat asettuvat johonkin kohtaan kuviota, arvioon vaikuttavat jokaisen arvioijan omat näkemykset. Jonkun mielestä omavaraisuutta tavoitteleva elämäntapa voi olla järkevä valinta, toinen ei pidä sitä ehkä järkevänä, mutta voi sen hyväksyä, kun taas kolmannen mielestä se on liian radikaalia ja järjestyttää yhteiskunnan rakenteita.

kulutuksen vähentämistä voidaan pitää yhtenä esimerkkinä ”normaalista” elämäntavasta poikkeamisesta. Olli Herranen ja Tere Vadén (2017) käyttävät omavaraisuudesta käytyä keskustelua käsittelevässä artikkelissaan Joseph P. Overtonin kehittämää ajatusta poliittisen hyväksyttävyyden ikkunasta, Overtonin ikkunasta. Sen ajatuksena on, että on jokin normaalina pidetty tila tai ajatusmalli, jonka molemmiin puolin ovat heikkenevän hyväksynnän vyöhykkeet (kuvio 1). Esimerkiksi tavallinen, normaalina pidetty suomalainen elämäntapa on vallitseva tilanne. Siitä voi olla suosituja muunnoksia, kuten vaikka intohimoinen koiranäyttelyissä käyminen tai jonkin urheilujoukkueen fanitus, jotka eivät kuitenkaan suuresti poikkea vallitsevasta elämäntavasta. Yleisestä elämäntavasta voidaan poiketa enemmänkin, jos se on järkevää esimerkiksi taloudellisen tilanteen takia. Joku voi vähentää kulutustaan huomattavastikin, jos jää yllättäen työttömäksi, vaikka sillä tavalla ehkä erottuuikin tavallisesta elämäntavasta. Hyväksyttävissä oleva elämäntapa poikkeaa totutusta jo paljonkin, mutta on kuitenkin perusteltavissa eikä herätä yleisesti pahennusta. Radikaali ja

Kuvion mukainen malli tulee kyseeseen silloin, kun vallitsevasta tilanteesta on olemassa kahteen eri suuntaan poikkeavia toimintamalleja, kuten vaikkapa kulutuksen osalta normaalia pienempää tai normaali suurempaa kulutusta. Silloin, kun normaalista poiketaan vain yhteen suuntaan, kuviosta otetaan käyttöön vain toinen puoli, siis esimerkiksi vallitsevasta tilanteesta ylöspäin oleva osa. Omavaraisuuden osalta pitäisi ensin määrittellä, kuuluuko vallitsevaan tilanteeseen lainkaan omavaraisuutta, jotta voitaisiin päätellä, onko olemassa yhteen vai kahteen suuntaan poikkeavia toimintamalleja. Jos vallitsevaan tilanteeseen oletetaan kuuluvan esimerkiksi jonkin verran marjastusta ja muuta ruoan hankintaa, voidaan ajatella olevan vallitsevaa tilannetta enemmän ja vähemmän omavaraisia elämisen muotoja. Jos taas ajatellaan, että vallitsevassa tilanteessa ei

käytännössä ole lainkaan omavaraisuutta, asteikosta otettaisiin käyttöön vain yksi puoli, jossa omavaraisuutta parantavan toiminnan kasvu vie elämäntapaa koko ajan kauemmaksi vallitsevasta tilanteesta. Oman tutkimukseni kannalta ei oikeastaan ole merkitystä sillä, onko omavaraisuutta koskevassa Overtonin ikkunassa olemassa yksi vai kaksi vallitsevasta tilanteesta kauemmas vievää puolta, sillä tarkastelen joka tapauksessa ainoastaan elämäntapaa, joka sisältää huomattavasti enemmän omavaraisuuden elementtejä kuin ”normaali” elämäntapa. Sillä, kuuluuko normaaliin, keskimääräiseen ja vallitsevaan suomalaiseen elämäntapaan joitakin omavaraisuuden elementtejä vai ei, ei ole suurta merkitystä, sillä tavallinen elämäntapa on joka tapauksessa varsin kaukana omavaraisuutta tavoittelevasta elämästä. Herrasen ja Vadénin näkemyksen mukaan: *”Omavaraistalous tarjoaa kontekstin ja kontrastin sille, mitä arkiymmärryksen näkökulmasta pidetään (taloudellisesti) normaalina, mahdollisena tai hyväksyttävänä.”* Käsittelem omavaraisuutta tavoittelevan elämäntavan hyväksyttävyyttä tulosten analysoinnin yhteydessä.

3. Tutkimus- ja analyysimenetelmät

3.1 Kyselytutkimus

Kuten aiemmin jo mainitsin, aiemmat omavaraisuutta käsittelevät opinnäytetyöt pohjautuvat haastattelututkimuksiin, joissa on haastateltu alle kymmentä henkilöä tai kotitaloutta. Vaikka tällainen pienelle joukolle toteutettu haastattelu voi antaa syvällistä tietoa haastateltavien toiminnasta, ajatuksista ja arvoista, niin siitä on vaikea tehdä yleistyksiä koskemaan mitään suurempaa joukkoa. Eri opinnäytteissä on esitetty osittain samansuuntaisia tuloksia, mutta erojakin on ollut. Tarkoitukseni on omassa tutkielmassani kartoittaa omavaraisuutta tavoittelevien ihmisten toimintaa ja ajattelua laajemmalla otoksella, minkä vuoksi kysely on sopiva työkalu tiedonsaantiin.

Kyselytutkimuksessa on tärkeää sovittaa yhteen tutkimuksen tavoitteet, aineistonkeruumenetelmä ja tutkittavien otos (Ahola 2007, 50). Tutkimuksen tavoitteet voidaan tiivistää tutkimuskysymyksiksi, joihin kyselytutkimuksella halutaan löytää vastauksia. Olen aiempien tutkimusten ja niiden välisten erojen perusteella hahmotellut ne asiat, joihin tahdon kyselyllä saada vastauksia. Osa kysymyksistä on monivalintakysymyksiä (Likert-asteikolla), osa avoimia kysymyksiä. Avoimia kysymyksiä on joukossa siksi, että mahdollisesti huomiotta jääneitä seikkojakin voidaan tuoda esiin. Kaikista aiheista en olisi osannut edes laatia valmiita vastausvaihtoehtoja. Lisäksi haluan avoimilla kysymyksillä syventää joitakin monivalintakysymyksistä saatuja tietoja. (Vrt. Ahola 2007, 56–58.) Hyödynsin kyselyn suunnittelussa Sami Borgin kirjoittamia Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto -sivuston vinkkejä kyselylomakkeen laatimiseen.

Julkaisin kyselykutsun kahdeksassa Facebookin omavaraisuusryhmässä sekä toisen sosiaalisen median alustan MeWen Omavaraisuus-nimisessä ryhmässä. Facebookin ryhmät olivat: Omavaraistalous; Omavaraistalous ja -taloudet Suomessa, käytännön asioita; Urbani omavaraisuus; Omavaraistalous for dummies; Omavaraistalous – Tee Se Itse -vinkit; Omavaraisuus blogeissa, keskustelu; Omavaraisuutta eteenpäin; ja Moderni omavaraistalous:taustoja ja yleisiä huomioita [kirjoitusasu alkuperäinen, ryhmän nimessä ei ole välilyöntiä kaksoispisteen jälkeen]. Ryhmät ovat kaikki yleisiä omavaraisuusryhmiä, ne eivät siis sisältönsä puolesta eroa suuresti toisistaan. Moni ihminen voi kuulua myös useisiin eri ryhmiin. En kysynyt vastaajilta, minkä ryhmän kautta he olivat kyselyni löytäneet, enkä myöskään erotellut vastauksia eri ryhmien perusteella. Kysely oli kaikille halukkaille vastaajille avoin, siihen ei siis kutsuttu ketään henkilökohtaisella yhteydenotolla eikä vaadittu erillistä tunnistautumista. Kyselykutsussa määrittelin vastaamaan kutsuttujen joukon seuraavasti: *”Voit vastata kyselyyn, jos koet tavoittelevasi omavaraisuutta vaikka vähäisessäkin määrin. Omavaraisuuden asteella ei ole merkitystä, ei myöskään sillä, asutko kaupungissa vai maalla. Kaikkien eriasteista omavaraisuutta*

tavoittelevien vastaukset ovat tärkeitä.” Koska elämänpolitiikassa korostetaan yksilön henkilökohtaisia valintoja, halusin myös tutkimukseen osallistuvien henkilöiden osalta painottaa heidän omaa määrittelyään omavaraisuutta tavoittelevien joukkoon kuulumisesta. En siis halunnut asettaa etukäteen mitään kriteeriä vastaajille esimerkiksi heidän omavaraisuusasteensa perusteella. Jos vastaaja siis koki tavoittelevansa omavaraisuutta, hyväksyin hänen määritelmänsä itsestään sellaisenaan.

Tutkimusekonomisista syistä kysely julkaistiin ainoastaan suomeksi. Valitsin kyselykutsun saaneet ryhmät etsimällä omavaraisuutta käsitteleviä ryhmiä Facebookista. Kysyin tutkimuskutsun julkaisemiseen luvan valitsemieni ryhmien ylläpitäjiltä, missä yhteydessä sain vinkin vielä yhdestä omavaraisuusryhmästä Facebookissa ja toisesta MeWessä, joten lähetin kyselykutsun myös niihin. Olisin voinut löytää lisää vastaajia muistakin ryhmistä, mutta käytetyistä ryhmistä tavoitettavat 88 vastaajaa riittävät antamaan hyvän ja kattavan tutkimusaineiston pro gradu -tutkielman laajuiseen työhön. Vastaajia löytyi helposti ja vastauksia tuli nopeasti. Julkaisin kyselyn 21.2.2020 ja sain muutaman päivän aikana yli 70 vastausta, minkä jälkeen 26.2.2020 kerroin sulkevani kyselyn seuraavana päivänä ja kehotin halukkaita vastaamaan kyselyyn ennen sitä. Kysely oli auki alle viikon, sillä jo tuossa ajassa olin kerännyt tarvittavan ja kattavan aineiston. Ryhmissä kyselyni herätti suoranaista innostusta ja osa ryhmäläisistä kehotti toisiakin vastaamaan, sillä he pitivät aihetta ja tutkimusta tärkeänä. Moni vastaaja oli myös kiinnostunut kuulemaan tutkimukseni tuloksista ja lukemaan graduni kokonaisuudessaan, kun se on valmis.

Internet-pohjaisissa kyselyissä on aina se ongelma, että niihin voivat vastata vain internetiä käyttävät henkilöt. Omassa tutkimuksessani kyselypyyntöjen julkaisualusta oli lisäksi sosiaalisessa mediassa, mikä rajaa vastaajien määrää ja diversiteettiä entisestään. Tämä on ongelmallista siksi, että jotkin kokonaiset vastaajaryhmät, kuten kielteisesti moderniin teknologiaan suhtautuvat, voivat jäädä pois tutkimuksesta. Koska omavaraisuutta tavoittelevista henkilöistä ei ole mahdollista saada tietoa mistään virallisesta rekisteristä, kuten olisi mahdollista esimerkiksi tietyn ikäryhmän tai joidenkin ammattikuntien edustajien kohdalla, en keksinyt ratkaisua siihen, miten voisin laajassa mitassa tavoittaa niitä henkilöitä, jotka eivät käytä internetiä eivätkä sosiaalista mediaa. Kenties joidenkin lehtien tai muiden julkaisujen kautta tämä olisi ollut mahdollista, mutta gradun tekemisen tiiviin aikataulun ja vastaajien tavoitettavuuden epävarmuuden takia tällainen vaihtoehto jäi nyt pois. Otan tämän puutteen huomioon aineistoa analysoidessani.

Kyselylomakkeessa kysyin vastaajien taustatietoja, jotta saisin peruskäsityksen esimerkiksi siitä, mitä sukupuolta, ikäryhmää, koulutustasoa, ammattitautaa, tulotasoa, perhekokoa ja asuinpaikkaa (kaupunki, muutaajama, maaseutu) vastaajat edustavat. Taustatiedot antavat mahdollisuuden vertailla esimerkiksi sitä, vaikuttaako asuinpaikka siihen, millaisia omavaraisuuden lisäämisen keinoja ihmisillä on käytössä, tai edustavatko vastaajat enemmän korkeasti kuin matalasti koulutettuja. Kysyin omavaraisuutta tavoittelevien

käytännön elämästä ja toimista omavaraisuuden lisäämiseksi. Lisäksi kysyin sitä, mistä haastateltavat ovat saaneet tarvittavat tiedot ja taidot, ja millaisia haasteita omavaraisuuden tavoitteluun liittyy. Toisessa kysymyksessä kysyin omavaraisuuden tavoittelun syitä ja sitä, mikä omavaraisuudessa on vastaajille tärkeää. Avoimilla kysymyksillä pyrin selvittämään muun muassa sitä, liittyykö elämäntapaan joitakin aatteellisia, katsomuksellisia tai uskonnollisia puolia, ja haluavatko vastaajat elämäntavallaan vaikuttaa yhteiskuntaan tai politiikkaan henkilökohtaista elämäänsä laajemmin. Käsittelin kyselyn kysymyksiä osittain jo tutkimuskysymysten yhteydessä. Koko kyselylomake on nähtävissä liitteessä 1.

Rakensin kyselyn E-lomake-pohjalle. Laadin kysymykset aiemman tutkimuksen ja muun omavaraisuutta käsittelevän aineiston pohjalta. Pyrin kattamaan omavaraisuuden eri puolia mahdollisimman laajasti, mutta kuitenkin niin, että ihmiset jaksavat vielä vastata kaikkiin kysymyksiin. Omavaraisuuden keinojen osalta pyrin rakentamaan kysymykset niin, että niiden pohjalta voi tehdä jonkinasteisia yleistyksiä siitä, millaista elämää omavaraisuutta tavoittelevat suomalaiset kotitaloudet elävät. Yleistysten tekemistä toki rajoittaa se, etteivät vastaajat edusta mitään varsinaista ja vakioitua otosta kaikkien omavaraisuutta tavoittelevien suomalaisten joukosta, mutta suuri vastaajamäärä antaa kuitenkin paremman mahdollisuuden suurten linjojen havainnointiin kuin muutaman henkilön haastatteluun perustuvat aiemmat tutkimukset.

Myös omavaraisuuden tavoittelun syistä halusin saada aineistoa, joka mahdollistaa päätelmien tekemisen siitä, millaiset syyt ja perustelut ovat omavaraisuuden tavoittelun taustalla keskeisimpiä. Laadin syistä ja perusteluista laajan monivalintakysymyksen, jolla pyrin saamaan kokonaiskuvan asiasta. Likert-asteikollinen kysymys myös antaa vastaajille mahdollisuuden painottaa eri asioiden tärkeyttä, mikä on avoimissa vastauksissa hankalampaa yhteisen asteikon puuttumisen takia. Monivalintakysymykseen vastaaminen on vastaajien kannalta yksinkertaisempaa kuin avoimiin kysymyksiin vastauksen kirjoittaminen, joten näiden kysymysten osalta vastausprosentti on usein korkeampi kuin avointen kysymysten kohdalla. Hyvin suunnitelluilla monivalintakysymyksillä voi saada hyvän kuvan tutkittavasta ilmiöstä, kun sitä täydentää valikoiduilta osin avoimilla kysymyksillä. Monivalintakysymysten vastauksista sain laskettua erilaisia prosenttiosuuksia ja tehtyä keinoja ja syitä kuvaavia tilastollisia esityksiä kuten diagrammeja. Harkitsin myös korrelaatioiden laskemista joidenkin muuttujien välillä, mutta totesin, että aineiston analyysi muilla tavoin antaa riittävän hyvän kuvan tuloksista. Avoimet kysymykset tarjoavat puolestaan aineistoa, joka mahdollistaa syvällisemmän laadullisen analyysin.

3.2 Tutkimusetiikka ja tietosuoja

Sosiaalisen median käyttö tutkimusaineiston hankinnassa on yleistynyt nopeasti, vaikka sosiaalinen media ilmiönä on vasta noin 15 vuoden ikäinen. Aineiston hankinnan pohjana sosiaalinen media on nostanut esiin

uudenlaisia tutkimuseettisiä kysymyksiä. Sosiaalisen median ympäristöt ovat jatkuvassa muutoksessa, joten yksiselitteisiä eettisiä toimintaohjeita on vaikea esittää. (Samuel ym. 2018.) Sosiaalisesta mediasta kerätään aineistoa yleensä kahdella eri tavalla. Ensimmäinen tapa on julkaista sosiaalisen median alustalla tiedote tutkimuksesta tai kutsu osallistua tutkimukseen, kuten oman tutkimukseni kohdalla tein. Toinen tapa on kerätä aineistoa suoraan sosiaalisen median alustoilla ja ryhmissä julkaistusta materiaalista, kuten keskusteluryhmistä tai blogikirjoituksista. Jälkimmäinen tapa edellyttää enemmän eettistä pohdintaa, jotta esimerkiksi henkilöiden anonymiteetti säilyy. Etenkin suoria lainauksia sosiaalisessa mediassa julkaistuista teksteistä on syytä välttää, sillä kirjoittajan löytäminen suoran sitaatin perusteella on varsin helppoa. Sosiaalisen median käyttöehdot ja tekijänoikeudet voivat myös rajoittaa aineiston käyttöä. (Kosonen, Laaksonen, Rydenfelt & Terkamo-Moisio 2018.)

Oman graduni tapauksessa tietoa on kerätty julkaisemalla sosiaalisen median alustoilla kutsu osallistua kyselytutkimukseen. Aineisto ei siis ole suoraan peräisin sosiaalisen median alustoille kirjoitetuista teksteistä, vaan sosiaalisen median käyttäjät ovat nähneet omissa ryhmissään kutsun ja harkinneet itse, haluavatko vastata kyselyyn ja osallistua tutkimukseen. Internet-pohjainen tiedonkeruu, jossa vastaajat tavoitetaan esimerkiksi juuri sosiaalisen median kautta, on nopeaa ja edullista (Kosinski ym. 2015) verrattuna vanhaan tapaan, jossa vastaajien tavoittamisessa oli enemmän haasteita, kyselypaperit lähetettiin postissa ja odotettiin vastausten saapumista takaisin. Facebookissa tutkimuskutsun näkyvyyttä voisi parantaa myös ostamalla sille mainostilaa (Kosinski ym. 2015), mutta oman tutkimukseni kohdalla tämä ei ollut tarpeellista.

Sosiaalisessa mediassa julkaistavien tutkimuskutsujen etiikkaan ja etikettiin kuuluu se, että kutsun julkaisemiseen pyydetään lupa sosiaalisen median ryhmien ylläpitäjiltä (Kosonen, Laaksonen, Rydenfelt & Terkamo-Moisio 2018), kuten olen itsekin tehnyt. Alustoja ja ryhmiä ei siis hyödynnetä aineiston keruussa ilman ylläpidon lupaa. Kyselyni jokaisella sivulla olevassa informaatiotekstissä oli näkyvissä se, että vastaamalla kyselyyn vastaaja antaa samalla luvan käyttää antamiaan tietoja tieteellisen tutkimuksen tekemisessä. Lisäksi painotin sitä, että koska kyselyssä ei kysytä vastaajien henkilötietoja, yksittäisen vastaajan tunnistaminen tai yksilöiminen vastaajajoukosta ei ole mahdollista. Henkilötietojen keräämiseen ei ollut tutkimuksessa mitään tarvetta, päinvastoin siitä olisi ollut vain lisävaivaa, kun erityiset säännökset henkilötietojen keräämisestä olisi pitänyt ottaa huomioon (kts. esim. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019). Anonyymin aineiston kohdalla tietosuojan kysymykset eivät ole yhtä hankalia kuin henkilötietoja sisältävän aineiston kohdalla. Säilytän tutkimusaineiston omalla tietokoneellani ja lisäksi se siirretään talteen myös yliopiston tietojärjestelmään.

Sosiaalinen media antaa uudenlaisia mahdollisuuksia myös tieteellisen tiedon levittämiseen ja vuoropuheluun ”suuren yleisön” kanssa. Koska kyselyyn vastanneet ovat nähneet vaivaa vastausten antamiseksi, on kohtuullista, että tutkimuksen tuloksista viestitään heille niin, ettei heidän erikseen tarvitse seurata ja

odottaa tutkimuksen valmistumista tai etsiä tutkimusraporttia, tässä tapauksessa pro gradu -tutkielmaa, luettavakseen. Lupasin jo tutkimuskutsun yhteydessä, että tiedotan tutkimuksen tuloksista niissä sosiaalisen median ryhmissä, joissa kyselykutsukin on julkaistu. Tarkoitukseni on tiivistää tutkimuksen keskeiset tulokset helposti luettavaan muotoon, jotta tuloksiin tutustuminen on helppoa. Lisäksi tutkielmani julkaistaan verkossa, jolloin vastaajat pääsevät helposti lukemaan myös koko tutkimuksen. Tutkimuksen tulosten julkaiseminen akateemisten julkaisualustojen ulkopuolella, kuten juuri sosiaalisessa mediassa, auttaa tavoittamaan laajemman lukijakunnan, ja sillä on nykypäivänä tärkeä osa tiedon popularisoinnissa (Kosonen, Laaksonen, Rydenfelt & Terkamo-Moisio 2018). Samalla tutkimuksen kohteena olleet henkilöt saavat mahdollisuuden kommentoida tutkimuksen tuloksia ja ottaa osaa niistä käytävään keskusteluun.

3.3 Analyysimenetelmät

Tutkimusaineiston analysoinnissa käytän sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä. Taustatiedot antavat kokonaiskuvan vastaajajoukosta, joka ei siis ole ennalta tiedossa oleva, jonkin periaatteen mukaisesti valittu otos, vaan satunnainen joukko vastaajia, jotka ovat tutkimuskutsun nähneet ja päättäneet kyselyyn vastata. Taustatiedot sisältävät informaatiota vastaajan iästä, sukupuolesta, kotitalouden koosta, koulutustasosta, asuinympäristöstä (kaupunki, muu taajama, maaseutu), kuukausituloista, elämäntilanteesta, ammattista sekä kuulumisesta puolueeseen. Taustatiedot ovat kiinnostavia ihan sellaisenaankin, siis kuvastamaan vastaajajoukon ominaisuuksia, mutta erityisen hyödyllisiä ne ovat yhdistettyinä muihin vastauksiin. Kuten jo aiemmin olen maininnut, voidaan esimerkiksi tietoa asuinpaikasta vertailla siihen, millaisia keinoja omavaraisuuden tavoitteluun vastaajalla on. Taustatietojen käsittelyyn käytän kvantitatiivisia menetelmiä, kuten keskiarvojen ja prosenttiosuuksien tarkastelua.

Kvantitatiivisilla menetelmillä saan myös yleiskuvan omavaraisuuden tavoittelusta ilmiönä. Esimerkiksi omavaraisuuden tavoittelun keinoja voin luokitella sen mukaan, mitkä keinot ovat yleisimpiä ja kuinka paljon painoarvoa eri keinot saavat. Samoin omavaraisuuden tavoittelun taustalla olevia syitä ja perusteluja voin tarkastella niiden yleisyyden perusteella. Osaa avoimien kysymystenkin vastauksista käsittelen tilastollisin menetelmin koodaamalla ja kvantifioimalla vastaukset tilastolliseen käsittelyyn sopivaan muotoon (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a ja 2006b). Esimerkiksi asuinympäristön kuvauksesta voin poimia tiettyjä avainsanoja, kuten kasvimaata, metsä, laidun, kasvihuone, viljelypalsta, parveke jne., joiden yleisyyttä voin käsitellä tilastollisesti ja esittää tulokset taulukon tai kuvion muodossa. Koska aineisto on sen kokoinen, että se on helppo hallita, tarkistan aina avainsanojen yhteyden muuhun tekstiin, jotta en poimi mukaan esimerkiksi kielteisiä ilmauksia, kuten 'meillä ei ole kasvimaata'.

Avoimia vastauksia, jotka kertovat esimerkiksi suhteesta palkkatyöhön ja yrittäjyyteen, omavaraisuuden tavoittelemiseen liittyvistä haasteista sekä yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta oman elämäntavan kautta, analysoin luonnollisesti kvalitatiivisin menetelmin. Teemoittelen vastausten sisältöä etsimällä tekstistä erilaisia vastauksia yhdistäviä ja erottavia seikkoja. Osittain teemat löytyvät jo kyselyn jaottelusta, mutta valtaosin olen etsinyt teemat vastausteksteistä aineistolähtöisesti niin, että vastausten keskeiset ja yleiset piirteet nousevat esiin. Yleisten teemojen lisäksi nostan esille myös harvempia mainintoja saaneita teemoja tai näkemyksiä. Nostan aineiston analyysin yhteydessä tekstiin myös suoria sitaatteja vastauksista. Sitaatit toimivat esimerkkeinä vastauksista löytyvistä teemoista mutta tuovat myös esiin vastaajien alkuperäiset sanavalinnat ja kertomisen tavat. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c; Silvasti 2014, 39–47.)

Käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysia ja osittain myös teoriaohjaavaa eli aineisto- ja teorialähtöistä analyysia yhdistelevää sisällönanalyysia (Silvasti 2014, 40–44). Jo koodaamisvaiheessa osa koodeista ja teemoista nousee suoraan tekstistä, mutta moni näistä kuvastaa myös aiempaa tutkimusta ja sen teemoja. Kun erityisesti keinojen osalta tutkimuskohteena on arkielämä ja sen järjestäminen, osa koodeista ja teemoista nousee myös arkikokemuksesta. Tärkeä taustatiedon lähde ovat olleet myös omavaraisuutta käsittelevät erilaiset tekstit, kuten opaskirjat, blogit ja keskusteluryhmät, joiden avulla olen hahmottanut aihepiirin kokonaisuutta ja pyrkinyt löytämään keskeisiä ja kiinnostavia aiheita kokonaisuuden sisältä. Aineistoa on jo kyselyn laatimisen vaiheessa jaettu eri teemoihin, sillä omavaraisuuden tavoittelun keinojen ja arkiympäristön toimintojen järjestämisen osalta pohdin sitä, mistä aiheista haluaisin saada vastaajilta tietoa. Aiemmasta tutkimuksesta ja muista teksteistä oli tullut selväksi, että erityisesti ruoka on keskeinen osa-alue omavaraistalouksissa, samoin lämmitys ja energia-asioiden järjestäminen, joten laadin näitä aiheita kartoittavia kysymyksiä. Erityisesti kysymysten yhteydessä annetut esimerkinomaiset tarkennukset siitä, mistä vastaajien toivoin kertovan, ohjasivat sekä vastaamista että tulosten tulkintaa tiettyjen koodien ja teemojen suuntaan. Vaikka aiemmasta opinnäytetasoisesta tutkimuksesta ei voida varsinaisesti puhua teoriana, näen toimintamallissani runsaasti yhteyksiä teoriaohjaavaan analyysiin, sillä analysoitavat teemat eivät nouse suoraan aineistosta vaan myös taustana olevista erilaisista teksteistä. Aiemman tutkimuksen, muiden tekstien ja arkiympäristön ohjaava vaikutus korostuu etenkin omavaraisuuden keinojen tutkimisessa, mutta samoja vaikutteita on myös syiden ja perustelujen analysoinnin taustalla.

Kysymys siitä, miksi omavaraisuutta tavoittelevaa elämäntapaa halutaan toteuttaa, jakautuu jo kyselyssä erilaisten aiheiden alle. Näistä erilaisista aiheista tai koodeista olen sitten koostanut laajemmat teemat, joita tarkastelen. Teemat eivät siis nouse tässäkin osassa tutkimusta puhtaasti aineistosta käsin, vaan ennakkoletukset ja tiedot aiemmasta tutkimuksesta ja muista omavaraisuutta koskevista kirjoituksista ovat osaltaan ohjanneet aineiston koodausta ja teemoittelua. Täysin aiemman tiedon pohjalta en ole kuitenkaan toiminut, vaan olen joustavasti lisännyt tai poistanut joitakin koodeja sen mukaan, mihin aineisto on ohjannut.

Teemoittelustakin minulla oli etukäteen jo jonkinlainen suunnitelma, joka on täsmentynyt aineiston käsittelyn ja analyysin myötä. Analyysin osalta peilaan kyselyn tuloksia sekä aiempien opinnäytteiden tuloksiin että elämänpolitiikan teoreettiseen viitekehykseen ja muihin teoreettisiin näkökulmiin.

4. Omavaraisuuden tavoittelun keinot ja elämäntavan puitteet

4.1 Taustatietoja kyselyyn vastanneista

Taulukko 1: Vastaajien sukupuolijakauma.

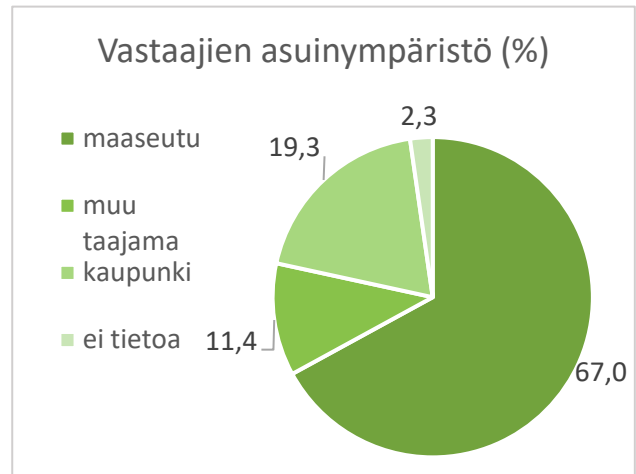
		lukumäärä	prosenttia vastaajista
Sukupuoli	nainen	64	72,7
	mies	18	20,5
	muu	4	4,5
	ei halua kertoa	2	2,3
Yhteensä		88	100,0

Vastaajista naisia oli peräti 72,7 %, miehiä 20,5 %, muunsukupuolisia 4,5 % ja kaksi vastaajaa ei halunnut kertoa sukupuoltaan (taulukko 1). Sukupuolijakauma on varsin yllättävä, sillä monissa sosiaalisen median ryhmissä, joissa kyselykutsua jaoin, miehet (nimen perusteella tehty oletus) ovat varsin aktiivisia keskustelijoita. Etukäteen olin ajatellut analysoida vastauksien eroja sukupuolittain, mutta naisvastaajien erittäin suuren osuuden takia en pidä vastausten luokittelusta sukupuolen mukaan perusteltuna. Vähemmistönä olevia sukupuolia edustavien joukossa yksittäisten vastaajien vastaukset painottuvat liikaa suhteessa yksittäisten naisvastaajien vastauksiin.

Vastaajien keski-ikä oli 46 vuotta. Nuorin vastaaja oli 24-vuotias, vanhin 73-vuotias. Vastaajista 12 ei ilmoittanut syntymävuottaan, joten heidän ikäänsä ei ole voitu laskea mukaan. Eniten vastaajia on ryhmissä 30–39-vuotiaat, 40–49-vuotiaat ja 50–59-vuotiaat, kaikissa näissä ryhmissä suurin piirtein yhtä paljon (kuvio 2). Vastaajien kotitaloudessa oli keskimäärin 1,88 aikuista ja 0,76 lasta, kotitalouteen kuului yhteensä keskimäärin 2,64 henkilöä. Suomessa kotitalouksien koko oli vuonna 2016 keskimäärin 2,02 henkilöä (Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto), joten omavaraisuutta tavoittelevat kotitaloudet olivat hieman keskimääräistä suurempia. Kyselyyn vastanneista 67,0 % asui maaseudulla, 19,3 % kaupungissa, 11,4 % muussa taajamassa ja 2,3 % ei ilmoittanut asuinpaikkaansa (kuvio 3).



Kuvio 2. Vastaajien lukumäärä eri ikäryhmissä.



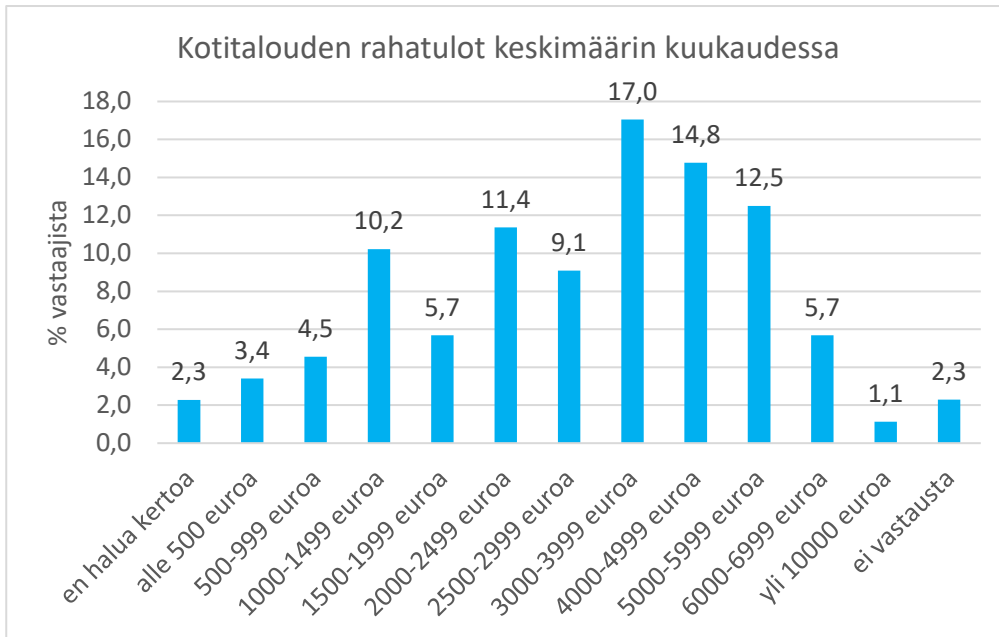
Kuvio 3. Vastaajien asuinympäristö.

Taulukko 2. Vastaajien koulutustaso verrattuna väestön keskiarvoon.

	Vastaajien lkm	% vastaajista	% Suomen väestöstä (yli 15-vuotiaat)*
peruskoulu, kansakoulu tai keski-koulu	2	2,3	25,0
lukio tai ammatillinen koulutus	28	31,8	42,7
alin korkea-aste tai opistotutkinto (esim. tekniikko, merkonomi, sairaanhoitaja ilman ammattikorkeakoulututkintoa)	17	19,3	9,8
alempi korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu tai yliopisto)	24	27,3	11,8
ylempi korkeakoulututkinto	13	14,8	9,7
lisenssiaatin tai tohtorin tutkinto	2	2,3	1,0
ei vastausta	2	2,3	-
Yhteensä	88	100,0	100,0

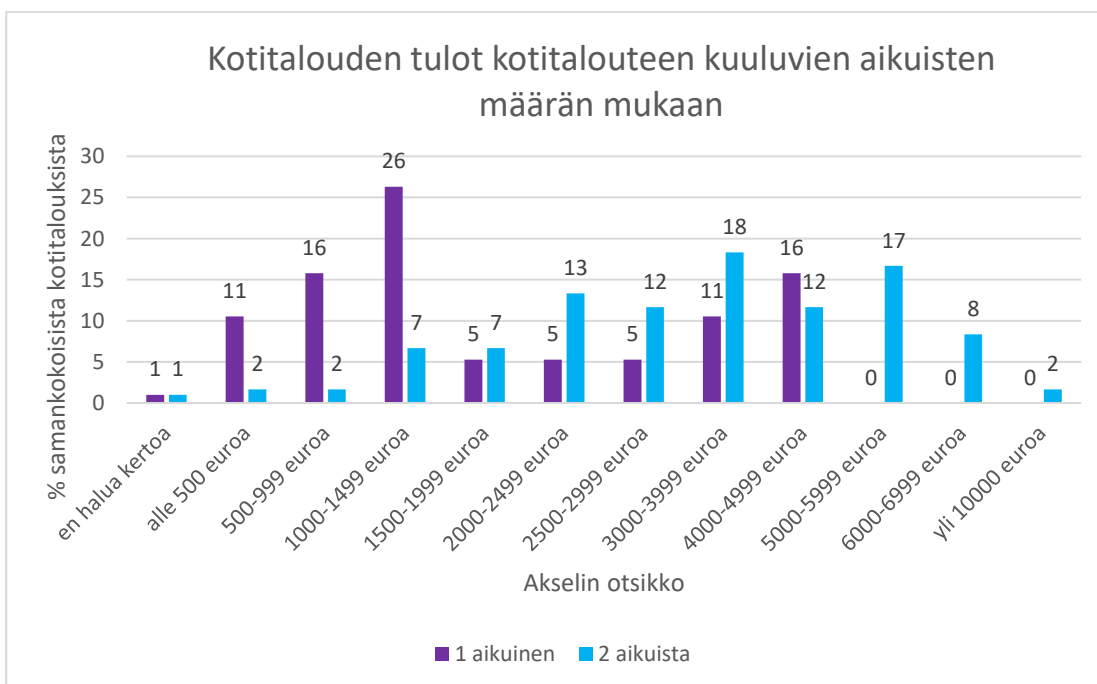
* Tietojen lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutus rakenne 2018. Mukaan on laskettu suomalaistaustaisen väestön luvut. Ulkomaalaistaustaisen väestön mukaan ottaminen muuttaisi väestön keskiarvolukuja hieman alemman koulutuksen suuntaan painottuviksi.

Vastaajien koulutustaso (taulukko 2) on selvästi Suomen väestön keskiarvoa korkeampi. Eroa selittää osin se, että koko väestön osalta koulutustaso on laskettu kaikista yli 15-vuotiaista, kun taas nuorin kyselyyn vastanneista oli 24-vuotias. Kyselyyn vastaajat olivat siis ehtineet ikänsä puolesta pitemmälle koulutuspolulla. Alimman korkea-asteen tai opistotutkinnon, alemman korkeakoulututkinnon ja lisenssiaatin tai tohtorin tutkinnon oli suorittanut lähes kaksinkertainen osuus verrattuna väestön keskiarvoon. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita oli noin puolitoistakertainen määrä väestön keskiarvoon verrattuna. Näiden tietojen perusteella voidaan todeta, että omavaraisuutta tavoittelevien joukko, ainakin kyselyyn vastanneiden osalta, on keskimäärin varsin korkeasti koulutettua.



Kuvio 4. Kotitalouden rahatulot keskimäärin kuukaudessa.

Kotitalouksien kuukausikohtaisia rahatuloja tiedustellessani lisäsin runsaasti tuloryhmiä (500 euron välein) tulojakauman alapäähän, sillä oletukseni oli, että tulojakauma painottuisi pieniin tuloihin. Suurempia tuloja kohti mentäessä ryhmät olivat laajempia (1000 euron välein). Pienimpiin tuloryhmiin kuului vastaajista kuitenkin vain muutama henkilö, alle 1000 euron kuukausituloryhmään kuului vain 8 prosenttia kotitalouksista (kuvio 4). Alle 2000 euron keskimääräiset kuukausitulot oli 24 prosentilla kotitalouksista. Yli puolet kotitalouksista sijoittuu tulovälille 2500–5999 euroa kuukaudessa.



Kuvio 5. Kotitalouden tulot kotitalouteen kuuluvien aikuisten määrän mukaan.

Kun kotitalouksia ryhmitellään kotitalouteen kuuluvien aikuisten määrän mukaan (kuvio 5), huomataan, että yhden aikuisen kotitalouksien tulot painottuvat tulojakauman pienituloisempaan päähän. Yhden aikuisen perheissä kuukausitulojen mediaani on ryhmässä 1000–1499 euroa. Kuitenkin yhden aikuisen talouksistakin 16 %:lla on yli 4000 euron tulot ja 27 %:lla yli 3000 euron tulot kuukaudessa. Kahden aikuisen talouksissa tulojen painopiste on suurempien tulojen puolella, mikä viittaisi siihen, että kotitalouden molemmilla aikuisilla on rahatuloja tai jos tienaaaja on vain yksi, hänen henkilökohtaiset tulonsa ovat keskimäärin suuremmat kuin yhden aikuisen taloudessa asuvilla. Kahden aikuisen taloudessa tulojen mediaani asettuu ryhmään 3000–3999 euroa kuukaudessa. Aikuista kohden lasketut mediaanitulot olivat kahden aikuisen kotitalouksissa siis hieman suuremmat kuin yhden aikuisen talouksissa. Yli kahden aikuisen kotitalouksia oli vain kuusi kappaletta, joten jätin ne pois tarkemmasta tarkastelusta. Näiden kotitalouksien tulot sijoittuivat välille 2000–5999 euroa kuukaudessa.

Kyselyyn vastanneiden kotitalouksien vertaaminen koko väestön tuloihin on hankalaa, sillä tulotilastoissa käytetään ekvivalenttien tulojen käsitettä, jonka saamiseksi lasketaan jokaiselle kotitalouden jäsenelle kulutusyksikköluku. Sen laskemiseen tarvittaisiin lasten iät ja tarkka luku kotitalouden kokonaistulosta (esim. 2550 euroa), ei tulohaarukkaa (esim. 2000–2999 euroa). Lasten ikätietojen puuttumisen olisi voinut kiertää laskemalla kaikille lapsille saman kulutusyksikköluvun, mutta tarkan tulotiedon puuttuminen hankaloittaa vertailua koko väestöä koskeviin tilastoihin. Jälkikäteen ajatellen olisikin ollut ehkä järkevämpää kysyä arvioita kuukausituloista avoimena vastauksena, johon vastaaja olisi saanut itse kirjoittaa euromäärän. Valitsin tuloryhmien monivalintavastauksen siksi, että ajattelin sen olevan helpompi vastaajalle, mutta tulosten analysointia valinta ei helpota. Tämän tutkimuksen kannalta nyt saadut tiedotkin riittävät siihen, että saadaan jonkinlaista suuntaa vastaajien tulotasosta.

Kyselyyn vastanneista 43 % oli palkkatyössä, 24 % yrittäjiä, 19 % opiskelijoita, 11 % työttömiä, 17 % eläkkeellä, 2 % perhevapaalla ja 10 % muussa asemassa (taulukko 3). Elämäntilanteista sai valita useamman, sillä henkilöhän voi olla yhtä aikaa esimerkiksi palkkatyössä ja opiskelijana. Vastaajista kahdeksan henkilöä oli sekä palkkatyössä että yrittäjänä. Lisäksi yksi henkilö oli palkkatyössä, yrittäjänä ja opiskelijana ja yksi palkkatyössä, yrittäjänä ja perhevapaalla. Kaksi henkilöä oli sekä eläkkeellä että yrittäjänä, kaksi henkilöä oli sekä yrittäjänä että opiskelijana ja yksi henkilö palkkatyössä ja opiskelijana. Kaksi vastaajaa valitsi vaihtoehdot työtön ja muu (elämäntilanne), yksi vastaaja vaihtoehdot eläkkeellä ja muu. Kaksi vastaajaa ilmoitti olevansa palkkatyössä, yrittäjänä ja työttömänä, yksi henkilö taas palkkatyössä, opiskelijana ja työttömänä. Henkilöt, jotka ovat yhtä aikaa sekä palkkatyössä että työttömänä ja lisäksi yrittäjiä tai opiskelijoita, ovat ehkä sovitellulla päivärahalta. Toinen mahdollisuus on, että vastaajat ovat vastanneet koko kotitalouden puolesta tai sen mukaan, mitä he eri aikoina ovat olleet. Tulokset eroavat merkittävästi esimerkiksi Hirvilammin (2003, 88–

89) haastattelemista 'kulutuskarkureista', joista lähes kaikki elivät jonkinlaisilla tulonsiirroilla, vaikka heistäkin suuri osa olisi halunnut olla riippumattomia sosiaalietuuksista.

Taulukko 3. Vastaajien elämäntilanne (sai valita useita vaihtoehtoja).

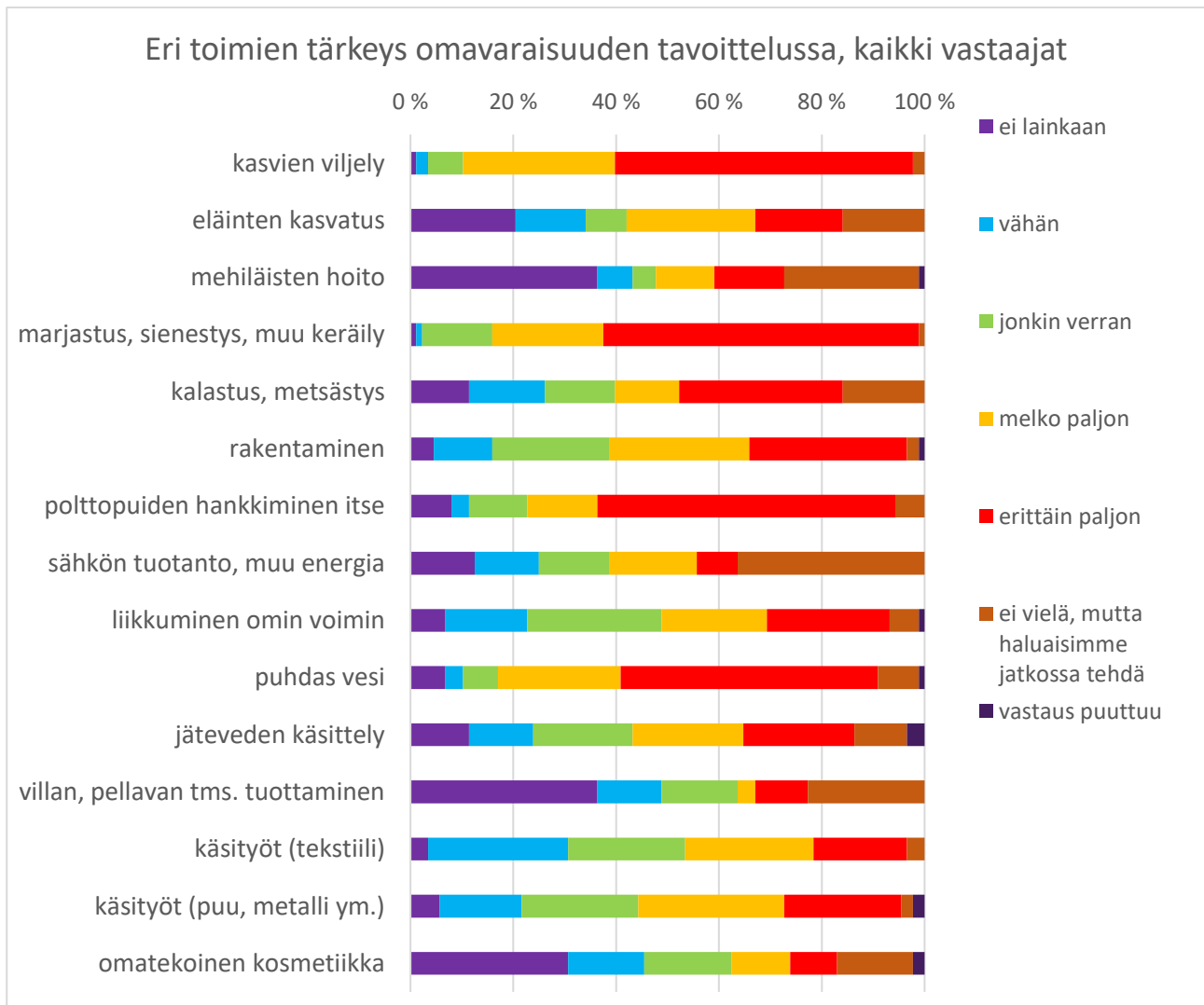
	palkkatyössä	yrittäjä	opiskelija	työtön	eläkkeellä	perhevapaalla	muu
henkilöä	38	21	17	10	15	2	9
% vastaajista	43	24	19	11	17	2	10

Kyselyyni vastanneista 11 henkilöä ei ilmoittanut nykyistä tai viimeisintä ammattiaan. Muiden ammattikirjo oli hyvin laaja. Useampi maininta tuli taiteellisesta työstä, tutkijan työstä, hoito-, opetus- ja toimistotöistä sekä puutarha-, luonto-, maatalous- ja metsäalan töistä. Joukossa oli hyvin monenlaisia ammatteja, eikä mikään tietty ammattiryhmä ollut dominoiva. Suurempaa yleistystä ammattien perusteella ei voida tehdä. Painotus on jonkin verran 'pehmeissä' ammateissa, joiksi voitaisiin lukea taide-, hoito- ja opetusalan tehtävät sekä ainakin jossakin määrin myös erilaiset luontoalan työtehtävät. Esimerkiksi kuljetusten ja koneiden parissa työskentelevät, insinöörit ja muut tekniikan alan työntekijät puuttuivat vastaajien joukosta lähes täysin. Joukosta löytyi yksi juristi ja yksi talousjohtaja, mutta muuten myös lain ja talouden ammattilaiset puuttuivat lähes kokonaan. Tutkijoiden tai esimerkiksi sihteerien joukosta ei tosin voi sanoa, minkä alan parissa he työskentelevät.

Puoluejäsenyys ei ollut vastaajien keskuudessa suuressa suosiossa, sillä 83 % kysymykseen vastanneista ei kuulunut mihinkään puolueeseen. Puoluevaihtoehtoina kyselyssä olivat nykyiset eduskuntapuolueet ja lisäksi Sininen tulevaisuus, jolla on tai ainakin oli eduskunnan ulkopuolisista puolueista eniten kunnallisvaaleissa valittuja edustajia (vuoden 2018 tietojen mukaan: Perälä 2018), sekä vaihtoehdot 'muu puolue' ja 'en halua kertoa'. Vain 12 vastaajaa yhteensä 88 vastaajasta (14 %) kertoi kuuluvansa johonkin puolueeseen. Tämä on tosin huomattavasti suurempi osuus kuin väestössä keskimäärin, sillä eduskuntapuolueiden omien rekisteritietojen perusteella laskettu kokonaisjäsenmäärä oli vuonna 2013 vain hieman yli 6 % kaikista äänioikeutetuista (Borg 2013, 27). Ei ole mitään viitteitä siitä, että puolueisiin kuuluvien osuus olisi tuosta luvusta merkittävästi ainakaan noussut. Kyselyyn vastanneista Vihreään liittoon kuului viisi vastaajaa, Perussuomalaisiin ja Suomen keskustaan kumpaankin kaksi vastaajaa ja Vasemmistoliittoon yksi vastaaja. Johonkin muuhun, kuin nimeltä lueteltuihin puolueisiin, kuului lisäksi kaksi vastaajaa. Näin vähäinen puoluejäsenyyksien määrä vastaajien joukossa ei anna edellytyksiä tehdä jäsenyyksistä mitään tulkintoja sen suhteen, minkälaista politiikkaa vastaajat kannattavat. Palaan poliittisen vaikuttamisen ja yhteiskunnallisen osallistumisen teemaan omavaraisuuden syiden ja perustelujen yhteydessä.

4.2 Käytännön toimet omavaraisuuden lisäämiseksi

Elämänpoliittiset valinnat koskevat moraalisten valintojen lisäksi myös arkielämän käytäntöjä eli sitä, millaiseksi jokapäiväinen elämä on rakennettu. Arkisilla valinnoilla rakennetaan elämäntapaa ja sen puitteita. Kyselyssä oli monivalintakysymys siitä, kuinka paljon merkitystä eri toimilla on omavaraisuuden tavoittelun kannalta vastaajien kotitalouksissa. Jokaisen toimen kohdalla vastaaja sai valita Likert-asteikolta parhaiten kotitalouttaan vastaan vaihtoehdon. Vaihtoehdot olivat 'ei lainkaan', 'vähän', 'jonkin verran', 'melko paljon', 'erittäin paljon' ja 'ei vielä, mutta haluaisimme jatkossa tehdä'. Joihinkin kohtiin ei tullut vastausta kaikilta vastaajilta, mutta koska puuttuvia vastauksia oli vain 0-3 kappaletta tointa kohden, ei puutteilla ole käytännössä merkitystä tuloksiin.

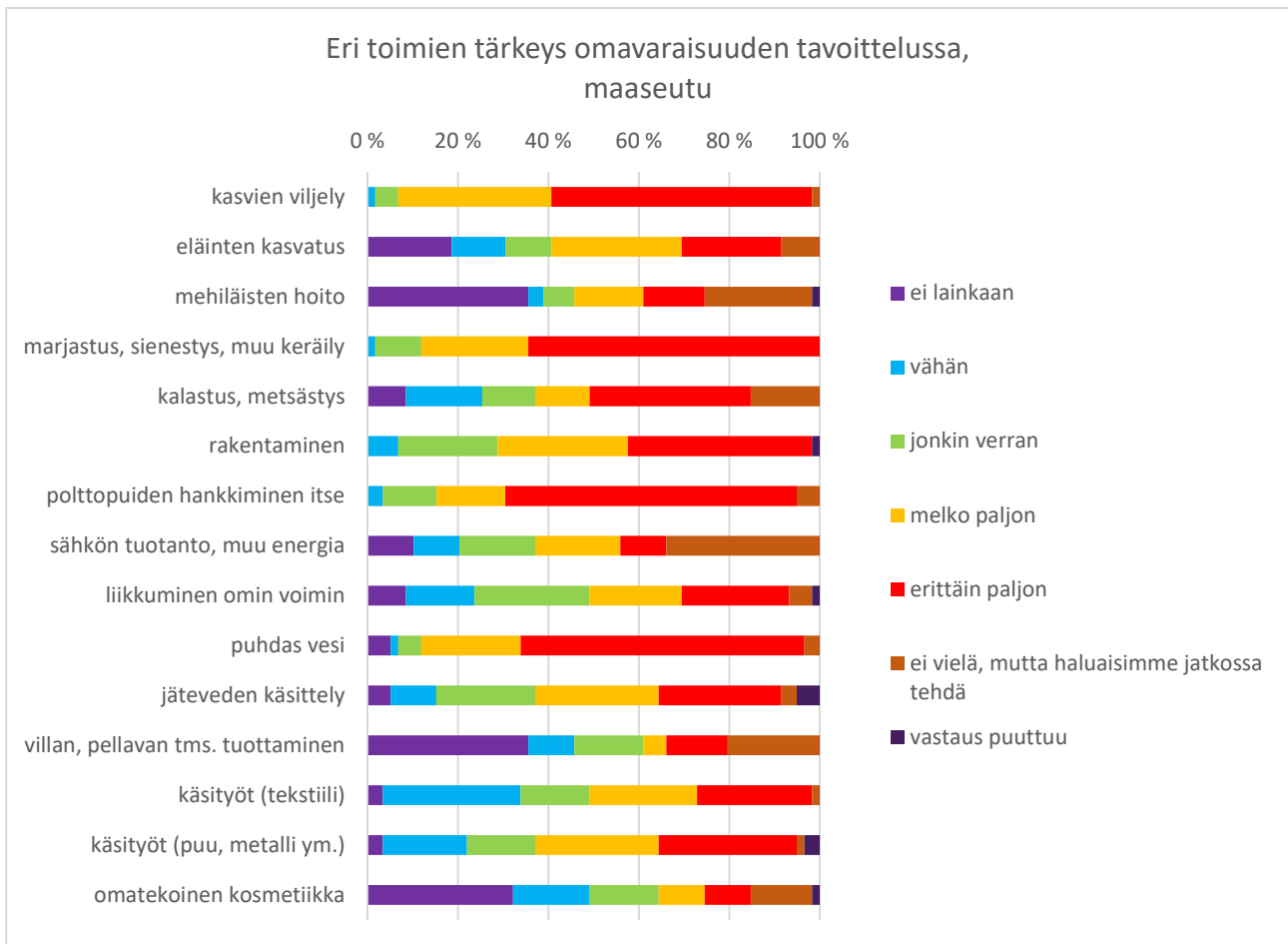


Kuvio 6. Eri toimien tärkeys omavaraisuuden tavoittelussa.

Kaikkien vastaajien osalta (kuvio 6) eniten merkitystä omavaraisuuden tavoittelun kannalta oli *kasvien viljelyllä* (erittäin paljon 58 %, melko paljon 30 %), *marjastuksella, sienestyksellä ja muulla keräilyllä* (ep 61 %, mp 22 %), *omavaraisuudella puhtaan veden osalta* (ep 50 %, mp 24 %), *polttopuiden hankkimisella itse* (ep 58 %, mp 14 %), *rakentamisella* (ep 31 %, mp 28 %), *puu-, metalli- ym. käsitöillä* (ep 23 %, mp 28 %), *kalastuksella ja metsästyksellä* (ep 32 %, mp 13 %), *liikkumisella omin voimin* (ep 24 %, mp 21 %) *jäteveden käsittelyllä* (ep 22 %, mp 22 %), *tekstiilikäsitöillä* (ep 18 %, mp 25 %), ja *eläinten kasvatuksella* (ep 17 %, mp 25 %). Yhtenä vaihtoehtona oli valinta 'ei vielä, mutta haluaisimme jatkossa tehdä', sillä halusin selvittää myös sitä, mitkä toimet eivät vielä ole käytössä, mutta joihin olisi kiinnostusta. Tässä joukossa nousivat erityisesti esiin *sähkön tai muun energian tuotanto* (vastanneista 36 % oli kiinnostunut laajentamaan tähän toimintaan), *mehiläisten hoito* (26 %), *villan, pellavan tms. tuottaminen* (22 %), *kalastus ja metsästys* (16 %), *eläinten kasvatusta* (16 %) sekä *omatekoisen kosmetiikan valmistus* (15 %).

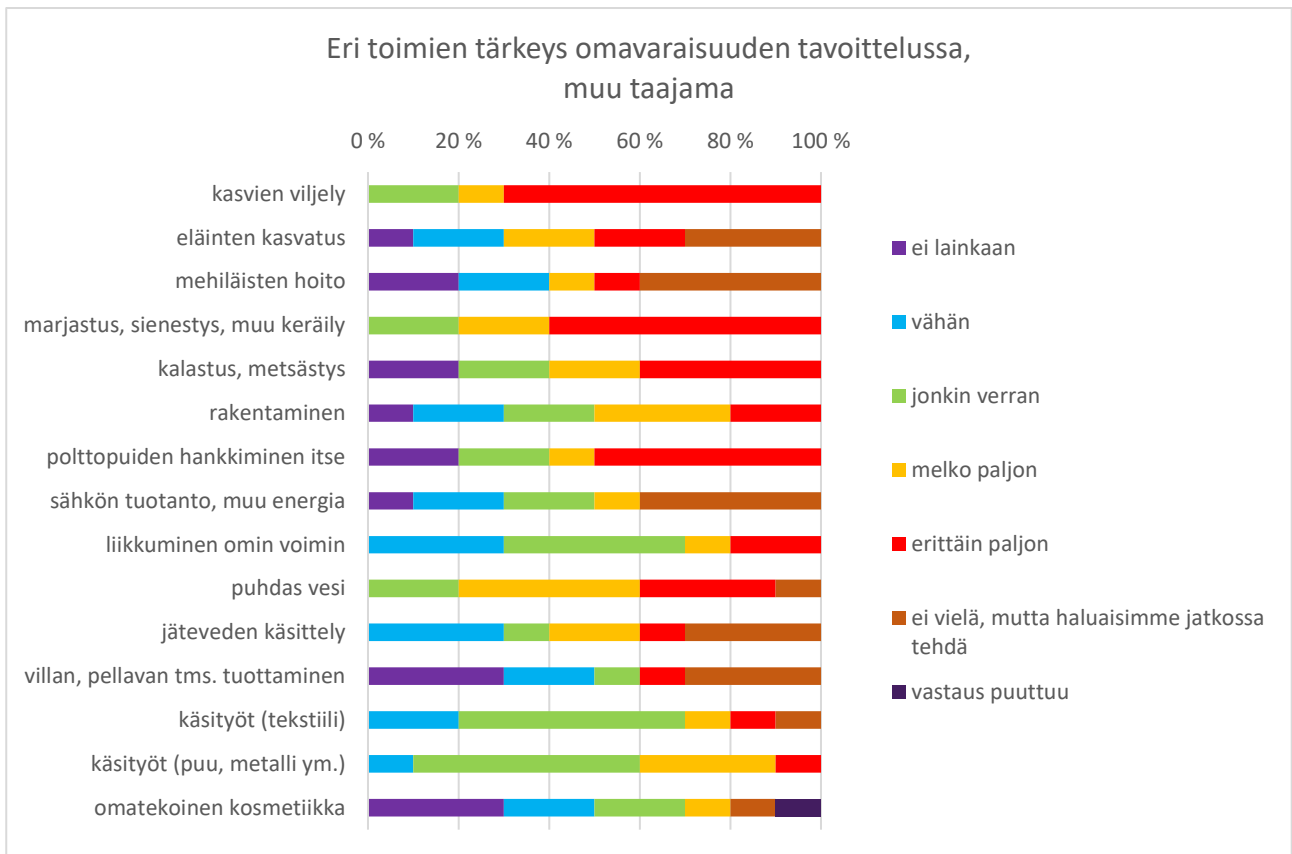
Koska valtaosa vastaajista asui maaseudulla, kaikkien vastaajien tulokset olivat hyvin samankaltaisia maaseudun vastausten kanssa. Käsittelen silti seuraavaksi eri asuinympäristöissä (kaupungissa, muussa taajamassa, maaseudulla) asuvien vastauksia erikseen, sillä on mielenkiintoista nähdä, onko eri asuinympäristöissä eroa omavaraisuuden tavoittelun keinojen suhteen. Ennakolta voisi ajatella, että omavaraisuuden keinojen paletti olisi laajempi maaseudulla, jossa tilaa toteuttaa erilaisia toimia on yleensä enemmän kuin kaupungeissa tai taajamissa. Asuinpaikka yksinään ei kuitenkaan määritä sitä, millaisessa ympäristössä omavaraisuustoimia toteutetaan, sillä kaupungeissa asuvillakin voi olla suuri piha, viljelypalsta, kesämökki tai jokin muu paikka oman kodin lisäksi. Osa omavaraisuustoimista ei ole sinänsä sidottuja paikkaan, sillä marjastamaan, sienestämään ja kalastamaan pääsee kaupungista käsinkin ja ainakin osaa käsitöistä voi harrastaa yhtä lailla kaupungissa kuin maallakin.

Maaseudulla (kuvio 7) eniten merkitystä omavaraisuuden tavoittelun kannalta oli *kasvien viljelyllä* (erittäin paljon 58 %, melko paljon 34 %), *marjastuksella, sienestyksellä ja muulla keräilyllä* (ep 64 %, mp 24 %), *omavaraisuudella puhtaan veden osalta* (ep 63 %, mp 22 %), *polttopuiden hankkimisella itse* (ep 64 %, mp 15 %), *rakentamisella* (ep 41 %, mp 29 %), *kalastuksella ja metsästyksellä* (ep 36 %, mp 15 %), *puu-, metalli- ym. käsitöillä* (ep 31 %, mp 27 %), *jäteveden käsittelyllä* (ep 27 %, mp 27 %) ja *eläinten kasvatuksella* (ep 22 %, mp 29 %). Puu-, metalli- ym. käsityöt nousivat listalla yllättävän korkealle, kun taas eläinten kasvatuksen merkitys oli vähäisempää kuin olin ennakoanut. Tulevaisuudessa kiinnostavien toimien joukosta esiin nousivat erityisesti *sähkön tai muun energian tuotanto* (34 %), *mehiläisten hoito* (24 %), *villan, pellavan tms. tuottaminen* (20 %), *kalastus ja metsästys* (15 %) sekä *omatekoisen kosmetiikan valmistus* (14 %).

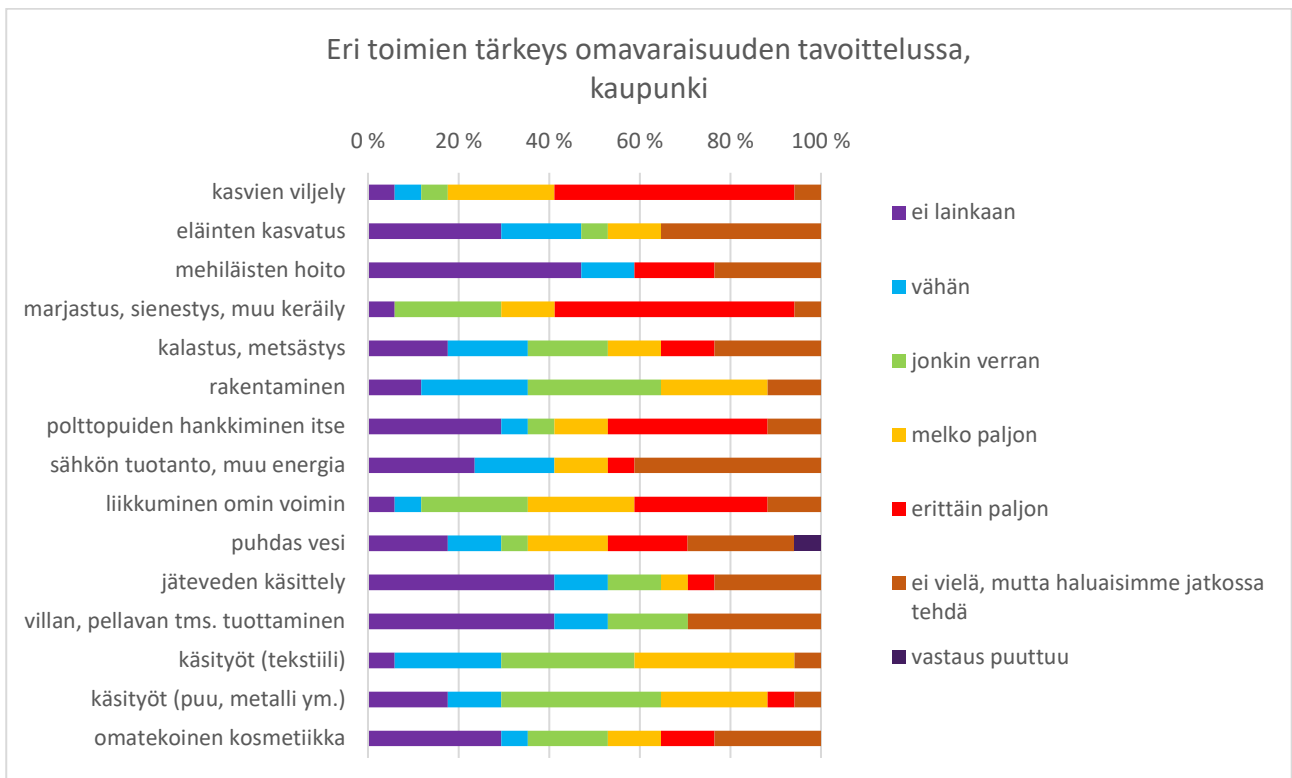


Kuvio 7. Eri toimien tärkeys omavaraisuuden tavoittelussa maaseudulla (n=59).

Muissa taajamissa kuin kaupungeissa asuvia vastaajia oli vain 10 henkilöä (kuvio 8). Heidän kohdallaan tärkeimpiä toimia omavaraisuuden tavoittelussa olivat *kasvien viljely* (erittäin paljon 70 %, melko paljon 10 %), *marjastus, sienestys ja muu keräily* (ep 60 %, mp 20 %), *omavaraisuus puhtaan veden osalta* (ep 30 %, mp 40 %), *polttopuiden hankkiminen itse* (ep 50 %, mp 10 %), *kalastus ja metsästys* (ep 40 %, mp 20 %), *rakentaminen* (ep 20 %, mp 30 %), *puu-, metalli- ym. käsityöt* (ep 10 %, mp 30 %) ja *eläinten kasvatusta* (ep 20 %, mp 20 %). Tulevaisuudessa toteutettavista toimista taajamissa asuvia kiinnosti *sähkön tai muun energian tuotanto* (40 %), *mehiläisten hoito* (40 %), *eläinten kasvatusta* (30 %), *villan, pellavan tms. tuottaminen* (30 %), *jäteveden käsittely* (30 %), *omavaraisuus puhtaan veden suhteen* (10 %), *tekstiilikäsityöt* (10 %) sekä *omatekoisen kosmetiikan valmistus* (10 %).



Kuvio 8. Eri toimien tärkeys omavaraisuuden tavoittelussa muissa taajamissa (ei kaupungeissa) (n=10).



Kuvio 9. Eri toimien tärkeys omavaraisuuden tavoittelussa kaupungeissa (n=17).

Kaupungissa asuvia vastaajia oli 17 henkilöä (kuvio 9). Kaupungissa asuvien osalta tärkeimpiä toimia omavaraisuuden tavoittelussa olivat *kasvien viljely* (erittäin paljon 53 %, melko paljon 24 %), *marjastus, sienestys ja muu keräily* (ep 53 %, mp 12 %), *liikkuminen omin voimin* (ep 30 %, mp 24 %), *polttopuiden hankkiminen itse* (ep 35 %, mp 12 %), *omavaraisuus puhtaan veden osalta* (ep 18 %, mp 18 %), *tekstiilikäsityöt* (ep 0 %, mp 35 %), *puu-, metalli- ym. käsityöt* (ep 6 %, mp 24 %), *kalastus ja metsästys* (ep 12 %, mp 12 %), *omatekoinen kosmetiikka* (ep 12 %, mp 12 %) ja *rakentaminen* (ep 0 %, mp 24 %). Tulevaisuudessa toteutettavista toimista kaupungissa asuvia kiinnosti *sähkön tai muun energian tuotanto* (41 %), *eläinten kasvat* (35 %), *villan, pel-lavan tms. tuottaminen* (29 %), *mehiläisten hoito* (24 %), *kalastus ja metsästys* (24 %), *omavaraisuus puhtaan veden suhteen* (24 %), *jäteveden käsittely* (24 %) sekä *omatekoisen kosmetiikan valmistus* (24 %).

maaseutu	muu taajama	kaupunki
kasvien viljely	kasvien viljely	kasvien viljely
marjastus, sienestys, keräily	marjastus, sienestys, keräily	marjastus, sienestys, keräily
puhdas vesi	puhdas vesi	liikkuminen omin voimin
polttopuut	polttopuut	polttopuut
rakentaminen	kalastus ja metsästys	puhdas vesi
kalastus ja metsästys	rakentaminen	tekstiilikäsityöt

Kuvio 10. Keskeisimmät omavaraisuuden tavoittelun keinot eri asuinympäristöissä.

Kun vertaillaan omavaraisuuden tavoittelun toimia, joilla on eniten merkitystä eri elinympäristöissä (kuvio 10), voidaan todeta, että toimet ovat hyvin samanlaisia eri ympäristöissä. Kuuden keskeisimmän toimen joukosta kaikissa asuinympäristöissä keskeisimpiä ovat kasvien viljely sekä marjastus, sienestys ja keräily. Myös puhdas vesi ja polttopuut löytyvät kaikilta listoilta. Kalastus ja metsästys sekä rakentaminen ovat yhteisiä maaseudulle ja taajamille, kun taas kaupungeissa tärkeimpien listalle niiden sijaan nousevat liikkuminen omin voimin ja tekstiilikäsityöt. Kaupungeissa etäisyydet ovat lyhyempiä kuin erityisesti maaseudulla, joten liikkuminen omin voimin on helpompaa. Tekstiilikäsityöitä taas on helppo toteuttaa vaikka kerrostaloasunnossa, jos nyt ei puhuta aivan kankaankudonnasta tai muista tilaa vievistä käsityöistä.

Kyselyssä vastaajat saivat kertoa asuin- ja omavaraisuusympäristöstään myös omin sanoin. Tässä oli mahdollisuus tuoda esiin monipaikkaisesta asumisesta johtuvaa omavaraisuuden tavoittelun monimuotoisuutta. Olen koodannut vastaukset numeeriseen muotoon, siis poiminut tekstistä ne omavaraisuusympäristön piirteet, joista vastaaja oli kertonut. Osa vastaajista oli kertonut ympäristöstään monisanaisemmin, osa hyvin niukasti. Näin ollen vastauksista saadaan suuntaa-antavaa tietoa, eikä sen perusteella voida tehdä yksiselitteisiä päätelmiä. Olen kuitenkin laskenut eri asuinympäristössä asuvien vastauksista prosenttiosuudet, jotta eri asuinympäristöjä voidaan verrata keskenään. On kuitenkin syytä muistaa, että etenkin kaupunkien ja muiden taajamien osalta parikin niukkaa vastausta, joissa on vain vähän tai ei ollenkaan tietoja, voi vaikuttaa prosentteihin merkittävästi, kun vastaajamäärä näissä asuinympäristöissä oli melko pieni.

Taulukko 4. Omavaraisuusympäristö avointen vastausten perusteella.

	(pien)tila	kasvimaa	marjapensaat, he- delmäpuut	pelto	laidun	eläinsuoja	metsä	kasvihuone	kesämökki, kak- koskoti	viljelypalsta	parveke	ikkunalauta, idätys
maaseutu, % vastanneista	43	77	36	39	20	59	54	64	3	0	0	16
muu taajama, % vastanneista	20	70	20	20	10	20	20	60	20	0	10	20
kaupunki, % vastanneista	12	47	12	6	0	24	35	18	29	12	18	29
kaikki vastaajat, %	34	72	30	31	15	48	47	55	10	2	5	19

Taulukosta 4 käy hyvin ilmi se, että asuinpaikka ei ole ainoa omavaraisuuden puitteita määrittävä tekijä. Kaupungissa asuvistakin 12 %:lla oli käytössään jonkinlainen maatila tai pientila, oma tai sukulaisten. Myös kasvimaita oli kaupunkilaisilla varsin paljon, minkä lisäksi käytössä oli viljelypalstoja. Viljelypalstalla tarkoitetaan yleensä vuokralla olevaa maapalstaa, joita esimerkiksi kaupungit tai yhdistykset vuokraavat erillisiltä palstaviljelyalueilta. Viljelypalstat ovat varsin kaupunkilainen ilmiö, sillä ainakaan keräämässäni aineistossa muualta kuin kaupungeista ei tullut lainkaan mainintoja viljelypalstoista. Peltoa, laidunta ja eläinsuojia oli selvästi eniten maaseudulla, kun taas kesämökki tai kakkoskoti eivät saaneet maalla asuvien keskuudesta juuri lainkaan mainintoja. Parvekeviljelyäkään ei maalla harrastettu, mikä ei sinänsä ole lainkaan yllättävää. Kaupungeissa ja taajamissa vastaajilla oli yllättävän paljon eläinsuojia, mikä selittyy vastausten perusteella pääosin pienten eläinten (kanojen, kanien ym.) kasvatuksella, osittain kakkoskotien varustuksella tai sillä, että muodollisesti kaupungin alueella asuva asuu todellisuudessa kaupungin maaseutumaisella alueella, joita kuntaliitosten myötä on entistä enemmän. Yllättävänkin monella kaupungissa tai muussa taajamassa asuvalla vastaajalla oli myös metsää, usein kesämökin tai kakkoskodin yhteydessä tai perittyinä aiemmilta sukupolvilta. Kun asiaa tarkemmin ajattelee, ei oikeastaan olekaan yllättävää, että kaupunkilaisetkin omistavat metsää, sillä suomalaisen väestön kaupungistuessa myös entistä suurempi osa metsää omistavista ja sitä perivistä asuu kaupungeissa. Ikkunalautaviljelyä tai idätystä harrastetaan kaikissa asuinympäristöissä, eniten kuitenkin kaupungeissa, kuten parvekeviljelyäkin. Useampi kaupungissa, erityisesti kerrostalossa, asuva kertoi myös halustaan muuttaa pois kaupungista ja laajentaa omavaraisuuden skaalaa uusiin toimintoihin. Palaan maalla asumisen teemaan omavaraisuuden tavoittelun syiden yhteydessä.

Kasvimaiden ja kasvihuoneiden yleisyys ei ole yllättävää, kun muistetaan, että kaikissa asuinympäristöissä kasvien viljelyä pidettiin tärkeimpänä omavaraisuuden keinona. Huomionarvoista on, että kasvimaiden ja kasvihuoneiden yleisyydessä maaseudun ja muiden kuin kaupunkitaajamien välillä ei ole suurtakaan eroa. Voi siis olettaa, että taajamissa asuvilla oma piha ei yleensä ole aivan pieni, jos sinne mahtuu sekä kasvimaa

että kasvihuone. Monet vastaajat myös kertoivat oma-aloitteisesti marjapensaista ja hedelmäpuista, vaikka niitä ei kysymyksessä esimerkinomaisesti ollutkaan mainittu. Muutama maininta tuli myös mehiläispesistä ja sienten kasvatuksesta.

4.3 Lämpö, sähkö, valo ja liikenne

Kysyin omavaraisuutta tavoittelevilta kyselyyn vastaajilta energiajärjestelyihin, vesiasioihin sekä ruoan säilytykseen ja säilömiseen liittyviä asioita avoimilla kysymyksillä, sillä koin, etten olisi osannut ottaa huomioon kaikkia erilaisia vaihtoehtoja. Vastausten analysointivaiheessa huomasin kuitenkin, että avoimiin kysymyksiin oli vastattu varsin vaihtelevalla innolla ja tarkkuudella. Siksi olisi ollut kuitenkin hyvä olla jonkinlaiset monivalintakysymykset, joiden lisäksi olisi voinut vielä täydentää vastaustaan kertomalla etenkin niistä vaihtoehdoista, joita valmiissa vaihtoehdoissa ei olisi ollut. Energiakysymyksissä moni vastasi kyllä, miten talo lämmitetään, mutta ei kertonut mitään muusta energiansaannista, joihin valtaosalla kuitenkin kuuluneen jonkinlainen sähkö ja liikennevastauksista (jäljempänä) päätellen myöskin jonkinlaiset ajoneuvojen polttoaineet. Etenkin energiajärjestelyitä koskien kaupungeissa ja muissa taajamissa asuivilta tuli paljon vastauksia, joissa viitattiin ”tavalliseen tapaan” tai siihen, ettei kerros- tai rivitalossa ole voinut valita järjestelyjä. Minua olisi kuitenkin kiinnostanut tietää myös näistä, onko käytössä esim. kaukolämpö, öljylämmitys, maalämpö vai joku muu lämmitysmuoto. Verkkosähkö on edelleen yleisin vaihtoehto sekä maalla että kaupungissa, joten sen suhteen voi ehkä päätellä, että jollei mitään erityistä ole kerrottu, kotitaloudessa käytetään verkkosähköä. Osa vastaajista mainitsi, että käytössä on verkkosähkö, mutta käyttöön on valittu nimenomaan ekosähkö. Moni taas kertoi haluavansa siirtyä jatkossa aurinkosähköön, osa myös tuulisähköön. Muutamit vastaajat pyrkivät pääsemään eroon sähkökäytöstä kokonaan.

Taulukko 5. Lämmön, sähkön ja valaistuksen järjestelyt.

	lämpö						sähkö				valaistus			
	puu, hake, pelletti	sähkö	pumppu	maa- lämpö	öljy	kauko- lämpö	verkko	aurinko	tuuli	aggre- gaatti	sähkö	luonnon- valo	kynntilat	lyhdyt
yhteensä	70	34	9	6	4	2	47	13	3	3	5	5	9	2
%	80	39	10	7	5	2	53	15	3	3	6	6	10	2

Taulukkoon 5 on tiivistetty avoimista vastauksista koodatut tiedot. Vaikka kaikki vastaajat eivät kommentoineet lämpöjärjestelmiään, niin siitä huolimatta 80 % kaikista vastaajista (n=88) kertoi käyttävänsä ainakin

yhtenä lämmitysmuotona puupohjaista lämmitystä. Ylivoimaisesti eniten mainintoja saivat erilaiset tulisijat, kuten leivinuunit, takat, puuhellat sekä myös saunankiukaat, vesipadat, grillit ja muut ulkotulisijat. Lisäksi käytössä oli puupohjaista polttoainetta käyttäviä (keskus)lämmitysjärjestelmiä, jotka lämmittivät joko pelkästään asuintiloja tai niiden lisäksi myös käyttövä. Sähkölämmitys joko kokonaisuina lämmitysjärjestelmänä tai yksittäisinä lämpöpattereina sai myös paljon mainintoja, joskin monessa kotitaloudessa sähkö on puun lisäksi käytettävä vara- tai lisälämmitysjärjestelmä. Erilaiset lämpöpumput, maalämpö, öljylämmitys ja kaukolämpö saivat selvästi vähemmän mainintoja.

Sähkön ja valaistuksen osalta taulukon merkinnät ovat todennäköisesti vähäisempiä kuin todellisuudessa tulisi olla, sillä näistä asioista oli avoimissa vastauksissa vähemmän mainintoja kuin lämmityksestä. Verkko-sähkö oli useimmin käytössä, mutta aurinkojärjestelmätkin mainittiin varsin usein joko jo käytössä tai parhaillaan tekeillä olevina. Vielä useampi haaveili aurinkosähköjärjestelmästä, mutta kustannukset ja toisaalta myös aurinkopaneelien vaatimien mineraalien tuotanto-olosuhteet jarruttivat toteutusta. Tuulisähkön ja aggregaattien käytöstä tuli muutama maininta. Vaikka valaistus oli erikseen mainittu kysymyksessä, vastauksia asiaan tuli vähän. Sähkövalaistuksesta tuli muutamia mainintoja, mutta yllättävänkin paljon korostettiin luonnonvalon hyödyntämistä ja kynttilöiden käyttämistä. Muutamia mainintoja saivat myös varavalaistuksena tai ulkorakennuksissa käytettävät lyhdyt ja yksittäisiä mainintoja tuli myös erilaisista ladattavista tai paristokäyttöisistä valaisimista. Osa muista kuin sähkövalaistusta koskevista vastauksista koski nimenomaan kesämökkiä tai muuta kakkosasuntoa, samoin sähkön tuotannossa erikoisjärjestelyt koskevat osin kakkoskoteja tai muita kuin asuinrakennuksia.

Lämmitys- ja energia-asioissa oma suurehko aineistoni antoi hyvin samansuuntaisia tuloksia, joita oli saatu myös aiemmissa opinnäytetöissä. Karppisen (2017, 52) haastateltavien kotitalouksissa puulämmitys oli yleisin lämmitysmuoto, sähköä käytettiin lisänä ja moni haaveili aurinkopaneeleista. Samanlaisia tuloksia sai myös Vuorio (2019, 50). Puulämmitys oli myös kaikilla Saariston (1994, 28) haastattelemissa ekologisen elämäntavan valinneilla henkilöillä. Puulämmityskeskeistä mallia voidaankin pitää omavaraisuutta tavoittelevien keskuudessa jonkinlaisena tyyppiratkaisuna, jonka ympärille muu energiahuolto oli rakennettu. Keskeinen huomioitava seikka on myös monista vastauksista saatu vahva signaali siitä, että sähkönkäyttöä pyrittiin vähentämään ja omavaraisuutta myös sähkön osalta haluttiin lisätä.

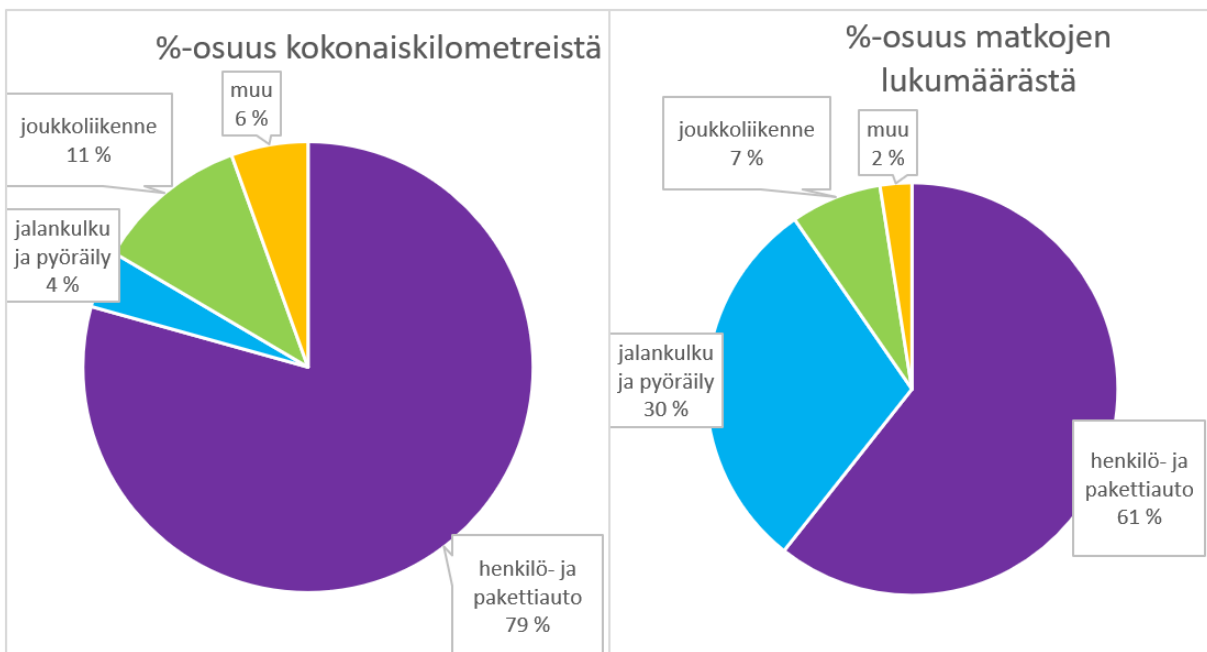
Taulukko 6. Kulkeminen arkisille asioille, esim. kauppaan, kirjastoon jne.

	omalla autolla	muulla henkilöautolla (esim. jonkun kyydissä)	julkisella liikenteellä (esim. linja-auto, lähijuna, metro, raitiovaunu)	taksilla	polkupyörällä, potkulaudalla, potkukelkalla tms.	veneellä	kävelen	jokin muu vaihtoehto
yhteensä	73	12	18	0	31	2	26	3
% vastaajista	83	14	21	0	35	2	30	3
% kaupungissa asuvista	47	0	47	0	65	0	82	
% muissa taajamissa asuvista	70	20	40	0	70	10	60	0
% maalla asuvista	95	17	10	0	20	2	8	5

Omalla autolla liikkuminen oli odotetusti hallitsevassa asemassa sekä maalla että taajamissa (ei kaupungit) (taulukko 6). Maalla, ehkä olosuhteiden pakosta, peräti 95 % vastaajista liikkui omalla autolla, taajamissa asuvistakin 70 %. Kaupungeissa asuvista alle puolet käytti omaa autoa arkisessa kulkemisessa. Maalla ja taajamissa noin viidesosa vastaajista kulki myös muulla kuin omalla henkilöautolla, esimerkiksi jonkun kyydissä. Maalla liikutettiin jonkin verran myös polkupyörällä, potkulaudalla tai potkukelkalla tms., mutta julkista liikennettä käytti vain kymmenesosa vastaajista. Tämä kertoo ehkä enemmän julkisen liikenteen palvelutasosta kuin halusta käyttää julkisia kulkuneuvoja. Kävelen arkisia asioitaan hoitamaan kulki muutama maalla asuva vastaaja. Vähäistä osuutta selittänee se, että matkat maaseudulla ovat usein varsin pitkiä ja asiointivälitkin siksi harvempia. Jos kaupassa tai kirjastossa käy harvoin, voi kannettavien tavaroiden määrä olla sellainen, ettei niitä jaksakaan kävelen kuljettaa kovin pitkiä matkoja. Jos matkaa kauppaan tai kirjastoon tulee useita tai jopa kymmeniä kilometrejä, kävelen kulkeminen ei ole kovin realistinen vaihtoehto. Julkisen liikenteen käyttäjien osuus on kaupungeissa ja taajamissa yllättävän lähellä toisiaan (47 % ja 40 %), samoin polkupyörällä tms. kulkevien osuus (65 % ja 70 %). Kävelyn suosio oli suurin kaupungeissa (82 %), mutta taajamissakin 60 % vastaajista liikkui kävelen. Kaikista vastaajista kukaan ei ilmoittanut käyttävänsä taksia asiointimatkoihin, sen sijaan kaksi vastaajaa kulkee veneellä ja viisi vastaajaa jollakin vaihtoehdoissa mainitsemattomalla kulkutavalla.

Kun tarkastellaan Liikenne- ja viestintävirasto Traficom (2019) valtakunnallisen henkilöliikennetutkimuksen tietoja Suomessa tehdyistä matkoista (kuvio 11), huomataan, että henkilö- ja pakettiautoilla tehtyjen matkojen osuus on erittäin suuri sekä kilometreinä että matkojen lukumäärinä mitattuna. Osuus kilometreistä on suurempi kuin osuus yksittäisistä matkatapahtumista, joten autolla liikutaan enemmän pitkiä matkoja.

Jalankulun ja pyöräilyn osuus kokonaiskilometreistä on varsin pieniä, mutta yksittäisistä matkoista kevyt liikenne kattaa lähes kolmasosan. Tämä kuvastaa sitä, että kävellen ja pyörällä tehtyjä matkoja on määrällisesti melko paljon, mutta matkat ovat lyhyitä. Luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia oman aineistoni kanssa, sillä kysyin ainoastaan asiointimatkoista, kun taas koko Suomea koskevat luvut kattavat kaikki kotimaassa tehdyt matkat. Lisäksi oman aineistoni osalta vastaajat saivat valita useita vaihtoehtoja, joista olen laskenut prosentiosuudet siitä, kuinka suuri osuus *vastaajista* käyttää tiettyjä liikennemuotoja. Omat lukuni eivät siis kuvasta sitä, kuinka suuri osuus *matkoista* milläkin kulkutavalla tehdään. Vaikka aineistot eivät ole keskenään suoraan vertailukelpoisia, niistä molemmista näkyy se, että henkilöautolla liikkumisen osuus on erittäin suuri sekä koko maassa että omavaraisuutta tavoittelevien ihmisten keskuudessa.



Kuvio 11. Liikennemuotojen osuus matkojen kokonaiskilometreistä ja lukumäärästä. Lähde: Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2019.

4.4 Vesi- ja vessa-asiat, peseytyminen ja pyykinpesu

Puhtaan ja jäteveden järjestelyt, vessa-asiat, peseytyminen ja pyykinpesu innostivat suuren osan vastaajista kirjoittamaan melko kattavia vastauksia. Osassa vastauksista oli kuitenkin vastattu vain osaan kysymyksistä. Muutamassa vastauksessa viitattiin vesihuollon osalta ”tavalliseen järjestelmään”, minkä tulkitsin tarkoittavan julkista vesihuoltoa, siis vesijohtovettä ja jäteveden poistumista viemäristä keskitettyyn vedenpuhdistusjärjestelmään. ”Tavalliset kerrostalon järjestelyt” tai muu vastaava kommentti löytyi myös useammalta vastaajalta. Tällöin tulkitsin, että tavallisessa kerrostalossa on vesi- ja jätevesijohto, vesivessa ja suihku sekä pyykinpesukone. Osa kyselyyn vastanneista kertoi oma-aloitteisesti myös tiskikoneen käytöstä tai käsin tiskäämisestä. Sitä olisinkin voinut kysyä vielä lisäksi. Koska siihen ei kysymyksessä kuitenkaan millään tavalla

viitattu, en ole ottanut tiskiasioita vastausten analysoinnissakaan huomioon, sillä vain harvat olivat näistä asioista kertoneet, joten tuloskaan ei olisi lainkaan kattava. Olen koodannut avoimista vastauksista tulokset numeeriseen muotoon, ne löytyvät taulukosta 7. Kaikissa vastauksissa ei ollut vastattu kaikkiin kohtiin, joten luvut ovat lähinnä suuntaa-antavia.

Taulukko 7. Vesi- ja vessajärjestelyt, peseytyminen ja pyykinpesu.

	vesijohto	oma kaivo	muu vesi- lähde	jätevesi- johto	liikakaivo	oma suo- datu järvi	vesivessa	kuiva- käymälä si- sällä	ulkohuussi	suihku	sisäsauna	ulkosauna	määrättele- mätön sauna	pyykin- kone	muu pyykin-
yht.	44	45	15	27	16	37	53	14	29	44	5	21	15	48	15
%	50	51	17	31	18	42	60	16	33	50	6	24	17	55	17

Puolella vastaajista oli käytössään vesijohto, joko kunnallinen tai vesiosuuskunnan. Myös noin puolella oli oma kaivo. Erottelu vesijohtoon ja kaivoon ei tarkoita sitä, etteikö kaivosta olisi voinut olla myös vesijohto sisälle taloon ja muihin rakennuksiin. Erottelun tarkoitus oli lähinnä kartoittaa sitä, tuleeko puhdas vesi omalta kiinteistöltä vai muualta. Lisäksi 17 % vastaajista käytti muita vesilähteitä, kuten lähdevettä, järvi-, joki-, lampi- tms. vettä, sadevettä tai muualta tuotua vettä. Pieni osa vastaajista mainitsi lisäksi sen, että käytössä oli vain kantovesi, ei siis juoksevaa vettä. Osalla kantovesi oli käytössä kotona, toisilla ainoastaan kakkoskodissa tai kesämökillä.

Yleisin jätevesijärjestelmä oli jonkinlainen omalla tontilla tapahtuva suodatus (42 %), johon usein kuului sakkokaivo ja imeytyskenttä tai muu vastaava järjestely. Osa ilmoitti, että tontille imeytetään vain harmaat vedet, jotka tarkoittavat niitä kotitalousvesiä, jotka eivät sisällä ulosteita. Noin kolmanneksella vastaajista oli käytössä jätevesien ohjaus keskitettyyn käsittelyyn jätevesilaitokselle. Vastaajista 18 %:lla oli käytössään liikakaivo, jonka säiliöauto käy tyhjentämässä ja sisältö toimitetaan muualle puhdistettavaksi.

Vastaajista 60 % ilmoitti, että heillä oli käytössä vesivessa. Monista vastauksista kävi ilmi, että vesivessan käytöstä pyrittiin pääsemään eroon tai ainakin vähentämään käyttöä. Moni nimittäin ilmoitti, että heillä on vesivessan lisäksi myös kuivakäymälä tai ulkohuussi, jota ensisijaisesti käytetään. Kaiken kaikkiaan ulkohuussi oli kolmanneksella vastaajista, sisällä oleva kuivakäymälä 16 prosentilla. Ulkohuussikin saattoi olla erottelua tai kuivakäymälän tyyppinen, mutta halusin erottaa ulkona sijaitsevat käymälät tuloksissa erikseen. Sisällä olevan kuivakäymälän käyttö ei paljonkaan eroa vesivessan käytöstä, mutta ulkohuussin käyttö on kokemuksena jo varsin erilainen.

Monessa vastauksessa korostettiin sitä, että ulkokuussin tai kuivakäymälän sisältö kompostoidaan ja käytetään lannoitteena, osa tosin ilmoitti, ettei käytä käymäläperäistä kompostia ruokakasveille. Muutamassa vastauksessa korostettiin myös virtsan käyttämistä lannoitteena joko suoraan tai niin, että virtsataan kompostiin. Tällainen toiminta on hyvin linjassa permakulttuurijattelun kanssa. Permakulttuuri tarkoittaa sellaista maanviljelyä ja ylipäänsä elämäntapaa, jossa huolehditaan maan kasvukunnosta, ihmisten hyvinvoinnista ja rajoitetaan kulutusta niin, ettei tuhota elämän edellytyksiä (Ergas & Clement 2016, 1203). Keskeistä permakulttuuriselle viljelylle on ravinteiden palauttaminen maahan. Tässä eräänä keinona on ottaa käyttöön *humanure* eli ihmisperäinen lannoite, joka koostuu virtsasta ja ulosteista, jotka kompostoidaan tai muuten käsitellään lannoitekäyttöön sopivaan muotoon (Ergas & Clement 2016, 1206). Ennen vesivessojen keksimistä ihmiset kävivät tarpeillaan ulkokuusseissa tai muissa paikoissa, joista jätökset sitten käytettiin lannoitteena oman kotitalouden piirissä. Kaupungeista huussien sisältöä myös haettiin ja vietiin muualle hyödynnettäväksi. Ihmisperäisten jätösten hyödyntäminen kiinnosti myös Marxia. Hän kehitti ajatuksen metabolisesta siirtymästä, jonka mukaan luonnonkierron aineenvaihdunta kärsii siitä, että ravinteet siirtyvät viljellyn ja kasvatetun ruoan mukana maalta kaupunkiin. Ravinteet kulkeutuvat ihmisten ruoansulatuksen läpi ja päätyvät saastuttamaan kaupunkien ympäristöä. Tästä kärsivät kaupunkialueet mutta etenkin viljelymaat, jotka köyhtyvät tämän ravinteiden siirtymisen myötä. (Ergas & Clement 2016, 1197–1198.) Tällaista ravinnekierron epätasapainoa ei omassa kyselyaineistossani mainittu, vaan ihmisperäisten lannoitteiden hyödyntäminen näytti johtuvan lähinnä siitä, että kotitalouden tasolla haluttiin hyödyntää saatavilla olevat ravinteet ja ottaa hyötykäyttöön jätökset, jotka muuten pitäisi käsitellä jollakin muulla tavalla. Koko kyselyn vastauksissa näkyy laajemminkin permakulttuurijattelun mukaisia näkemyksiä, mutta vain yksittäiset vastaajat nimesivät erikseen noudattavansa tai pyrkivänsä noudattamaan permakulttuurin periaatteita.

Peseytymisen osalta suihku oli yleisin vaihtoehto. Silti vain puolet vastaajista ilmoitti käyttävänsä peseytymiseen suihkua, mikä oli jopa hieman yllättävä tulos. Toisaalta kaikki eivät vastanneet peseytymistä koskevaan kysymykseen, joten tarkkoja päätelmiä asiasta ei voida tehdä. Joukossa oli monia vastaajia, jotka erikseen korostivat, että heillä ei ole suihkua, vaan peseytyminen tapahtuu muulla tavalla. Jonkinlaisessa saunassa ilmoitti peseytyvänsä 47 % vastaajista. Sisäsaunan mainitsi 6 % vastaajista, ulko- tai pihasaunan 24 % ja 17 % mainitsi saunan ilman tarkempaa määrittelyä. Ottaen huomioon saunojen ja saunomisen yleisyys Suomessa, todennäköisesti suuremmalla osalla vastaajista kuitenkin oli käytössään sauna, vaikka kaikki eivät sitä maininneet. Pari vastaajaa myös ilmoitti käyvänsä uimahallissa viikoittain tai useamminkin ja peseytyvänsä siellä. Eräs vastaaja kävi suihkussa läheistensä luona. Muutamassa vastauksessa kerrottiin myös, että kesäisin peseydytään pihamaalla. Muutamassa vastauksessa kerrottiin myös, että pesulla käydään vain tarvittaessa, ei tavan vuoksi päivittäin. Yksi vastaaja ilmoitti myös, että: *”Talvella en peseyty (lukuunottamatta intiimihygienia), en tiskaa enkä pese pyykkiä. Ne kuuluvat kesän askareisiin.”*

Pyykinpesukysymykseen eivät kaikki vastanneet, yli neljäsosa vastaajista ei kertonut mitään pyykinpesuta-voistaan. Yli puolella oli käytössään tavallinen pyykinpesukone, minkä lisäksi pari vastaajaa ilmoitti käyttä-vänsä pulsaattoripesukonetta. Pari vastaajaa ilmoitti pesevänsä pyykkinsä muualla kuin kotona, esimerkiksi sukulaisten luona, kylätalolla tai itsepalvelupesulassa. Niin sanottua nyrkkipyykkiä, eli pyykin pesemistä käsin, harjoitti pieni osa vastaajista, osa tosin vain silloin tällöin tai kesämökillä ollessaan. Pari vastaajaa kertoi myös suosivansa vaatteissa materiaaleja, jotka eivät tarvitse jatkuvaa pesua, vaan joille riittää tuuletus tai muu vedetön käsittely, kuten lumihangessa ”peseminen”.

4.5 Ruoan säilyttäminen ja säilöntä

Taulukko 8. Ruoan säilyttäminen ja säilöntä.

	pakastin	kuivaami- nen	kellari	jääkaappi	(etikka)säi- lykkeet	hilloami- nen	mehustus	hapattami- nen	muu kylmä tila	umpioimi- nen	suolaus	savustus	muu
yht.	70	55	46	34	31	31	20	10	10	8	6	4	2
%	80	63	52	39	35	35	23	11	11	7	5	2	9

Ruoan säilyttäminen ja säilöminen ovat tärkeitä toimia omavaraistaloudessa, sillä ei ole järkevää tuottaa ja hankkia ruokaa, mikäli ei pysty sitä säilyttämään syömäkelpoisena. Ruoan säilyttämistä ja säilömistä koskevan avoimen kysymyksen tulokset on tiivistetty taulukkoon 8. Sain kysymykseen oikein hyviä ja kattavia vas-tauksia. Luulen kuitenkin, että jääkaappia moni ei huomannut mainita keskittyessään enemmän ruoan säilö-miseen kuin arkiseen säilytykseen. Vaikka omavaraisuutta tavoittelevissa talouksissa jääkaapilla ehkä onkin pienempi merkitys kuin ”tavallisissa” kotitalouksissa, niin on kuitenkin vaikea uskoa, että ainoastaan 39 %:lla olisi käytössään jääkaappi. Kaikkia muitakaan ruoan säilömistä ei ehkä ollut kirjoitettu kaikkiin vas-tauksiin, mutta vastauksista saa silti hyvän kuvan siitä, mitkä säilömistavat ovat yleisimpiä. Lisäksi vähemmän käytetyt keinot tuovat esiin sen, miten monenlaista säilöntää omavaraistaloudessa voi olla.

Kuten taulukosta 8 käy ilmi, selvästi yleisin tapa säilöä ja säilyttää ruokaa oli pakastimen käyttäminen (80 % vastaajista). Pakastimeen säilöttiin kaikenlaista ruokaa, mutta erityisen tärkeä se on lihan ja kalan säilyttämi-nessä, sillä niiden säilyttäminen on herkän pilaantuvuuden takia muilla keinoilla hankalampaa kuin esimer-kiksi kasvien tai sienten säilyttäminen. Omenoiden, marjojen, yrttien ja muiden kasvien sekä sienten kuivaami-nen oli varsin yleistä (63 %). Lihan tai kalan kuivaamisesta ei ollut mainintoja, paitsi yksi epävarma, jossa viitattiin kuitenkin ehkä enemmänkin kasvien osalta kuivaamiseen ja lihan osalta savustukseen. Perinteisesti myös lihaa ja kalaa on Suomessa kuivattu. Kuivattu poronliha on Lapissa hyvin tunnettua, ja kuivattu kala on Ruotsin vallan vuosisatoina ollut jopa Suomen alueen tärkeimpiä vientituotteita, mutta nykyään kuivaaminen

on vähäisempää. Etenkin puulämmitteisissä taloissa kasvien ja sienten kuivaamiselle tarjoutuu hyvin mahdollisuuksia, kun varsinaisten kuivureiden sijaan tai lisäksi elintarvikkeita voidaan kuivata puu-uunin tai -heljän lämmössä. Kuivatun ruoan hyötynä on se, että säilyttäminen ei vaadi kylmäsäilytystä, vaan kuivatut ruoat säilyvät huoneenlämmössä.

Kellarissa ruoan säilyttäminen oli monelle vastaajalle tärkeää. Kellarin saaminen oli myös monen vastaajan haaveissa, mikä ei ole ihme, sillä kellarissa voidaan säilyttää monenlaisia ruokatarvikkeita ilman energiakustannuksia. Kellarissa säilytetään osaa ruokatarpeista sellaisenaan. Esimerkiksi perunoita, juureksia, omenoita ja kurpitsoita voidaan säilyttää kellarissa erilaisissa laareissa ja hyllyillä. Moni muukin ruoan säilyttämisen muoto liittyy kellariin, sillä esimerkiksi etikka- tai muita säilykkeitä (35 %), hilloja (35 %), mehuja (23 %) ja hapatettuja ruokia (11 %) voidaan säilyttää kellarissa. Näitä tuotteita säilytettiin kyselyn mukaan myös jääkaapissa sekä erilaisissa muissa kylmissä tai viileissä tiloissa, kuten vintillä tai vintin portaissa, kylmäkomeeroissa, kylmissä eteisissä jne. Säilömistavoista umpioiminen sai melko vähän mainintoja (7 %), mutta osa saattoi tarkoittaa umpioimista myös puhuessaan ylipäättään säilykkeistä. Erottelin umpioimisen alle ainoastaan ne tapaukset, joissa umpioiminen nimenomaan mainittiin, sillä säilykkeitä on monenlaisia muitakin. Joidenkin mainintoja saivat myös ruoan suolaaminen ja savustaminen, sekä muut säilöntätavat. Muihin tapoihin kuuluu esimerkiksi joidenkin kasvien, kuten kurpitsojen, sekä hunajan säilyttäminen huoneenlämmössä.

Yleensä vastaajilla oli käytössä useampia säilöntätapoja. Eräs vastaus kertoo hyvin myös siitä, mitä kaikkea säilötään:

”Erilaisia säilöntämenetelmiä. Esim. juurekset ja tuoreet talviomenat kellarissa, marjat hilloiksi tai pakastettuna, omenia ja luumut hilloiksi, mehuksi (mehuasemalla puristettuna pastöroitua kellarissa) ja kuivattuna. Sienet pakastettuna, suolattuna ja kuivattuna. Pavut pakasteena (omat tuoreet härkä- ja pensaspavut), ostopavut ensin kuivana ja sitten keitetyt lasipurkkeihin painekattilassa umpioituna. Myös osa vihanneksista kuivattuna (kesäkurpitsa, tomaatti). Yrtit, pinaatti ja lehtikaali kuivattuna ja pakastettuna. Valkosipuli kuivattuna. Maa-artisokan säilytys talven maassa kasvupaikallaan.”

Näin monipuolinen ruokien säilöminen vaatii jo monenlaisia tietoja ja taitoja sekä varsin paljon vaivannäköä. Monenlaisia säilömismenetelmiä käyttämällä omavaraisuutta tavoittelevat kotitaloudet voivat säilöä runsaasti satoa talven varalle. Olisi kiinnostavaa, jos jossakin toisessa (esim. kotitaloustieteen) tutkimuksessa paneuduttaisiin syvemmin omavaraisten kotitalouksien ruoantuotantoon, -hankintaan ja säilömiseen. Oman tutkimukseni yhteiskuntatieteelliseen näkökulmaan kovin syvällinen tarkastelu ei mahdu.

4.6 Suhde teknologiaan, palkkatyöhön, yrittäjyyteen, sosiaaliturvaan ja rahankäyttöön

Kysyin avoimella kysymyksellä omavaraisuutta tavoittelevien henkilöiden ja kotitalouksien suhdetta teknologiaan ja erilaisten koneiden ja laitteiden käyttämiseen. Näiden vastausten kohdalla en koodannut vastauksia numeeriseen muotoon, vaan pyrin löytämään vastauksista erilaisia teemoja sen mukaan, miten teknologiaan ja sen käyttöön suhtaudutaan. Tarkastelu ei ole määrällistä vaan laadullista. Etsin vastauksista erilaisia suhtautumistapoja ja erilaisia tapoja käyttää teknologiaa. Löysin vastaajista seitsemän erilaista ryhmää. Yksittäinen vastaaja ei välttämättä kuulu pelkästään yhteen ryhmään, vaan hänen suhtautumisessaan voi kuvastua piirteitä useammastakin ryhmästä.

1. Ensimmäinen ryhmä suhtautuu teknologiaan erittäin myönteisesti ja käyttää koneita ja laitteita monipuolisesti ja mielellään. Osa käyttää teknologiaa työssään tai yritystoiminnassaan, osa kotona helpottamaan arkea.
2. Toinen ryhmä suhtautuu teknologiaan myönteisesti, mutta käyttää koneita ja laitteita vain silloin, kun kokee niistä olevan erityistä hyötyä tai iloa. Suhtautuminen on siis aavistuksen kriittisempi kuin ensimmäisellä ryhmällä.
3. Kolmas ryhmä ei ole teknologiasta kovinkaan innoissaan, suhtautuminen on neutraalia tai osin kriittistäkin. Koneita ja laitteita käytetään tarpeen mukaan. Moni mainitsi, että omavarainen elämäntapa ei olisi mahdollinen ilman koneita ja laitteita, kun kaikkien töiden tekeminen omin voimin olisi liian raskasta ja aikaa vievää. Turhia laitteita ja turhaa käyttöä pyritään välttämään.
4. Neljäs ryhmä suhtautuu teknologiaan ainakin osittain epäilevästi koneiden ja laitteiden ympäristövaikutusten takia. Koneita ja laitteita käytetään, mutta niiden hankkimisessa korostetaan vähäpäästöisyyttä joko tehokkuuden osalta tai hankkimalla käytettyä. Polttomoottorikäyttöisiä koneita pyritään vaihtamaan sähkökäyttöisiin. Toisia taas harmittaa sähkön käyttäminen ja parempana pidettäisiin käsityökalujen ja käsikäyttöisten laitteiden käyttöä. Koneiden ja laitteiden turhaa käyttöä vältetään ja osasta koneista haluttaisiin luopua kokonaan.
5. Viidennelle ryhmälle teknologian käyttäminen on välttämättömyys, jos haluaa olla osa nykymaailmaa, maksaa laskunsa ja löytää tietoa. He eivät käytä teknologiaa mielellään, vaikka saattavat osata käytön ihan hyvin. Välttämättömyyskäyttäjistä moni pyrkii selviämään mahdollisimman vähillä koneilla ja laitteilla.
6. Kuudes ryhmä ei pidä koneisiin ja laitteisiin liittyvästä ”säätämisestä”, vaan kokee sen stressaavaksi ja hankalaksi. He voivat käyttää teknologiaa, mutta tarvitsevat ongelmatilanteisiin jonkun avukseen.
7. Seitsemäs ryhmä suhtautuu teknologiaan kielteisesti ja pyrkii välttämään koneiden ja laitteiden käyttämistä.

Koska kyselyyn vastattiin internetissä, on luonnollista, ettei kukaan ilmoittanut, ettei käytä koneita tai laitteita ollenkaan. Toisenlaisella vastaajaryhmällä olisi mukaan voinut tulla niitäkin, jotka vierastavat koneiden

käyttöä ja tekevät työt käsikäyttöisillä työkaluilla ja välineillä, laittavat ruoan puuhellalla ja kantavat veden kaivosta tai lähteestä. Erityisesti teknologian käytön kohdalla vastausten perusteella ei siis pidä tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä kaikkien omavaraisuutta tavoittelevien suomalaisten suhtautumisesta teknologiaan.

Kyselyssä kysyin myös suhtautumista palkkatyöhön, yrittäjyyteen ja sosiaaliturvaan. Vastauksissa oli suurta hajontaa. Valtaosa vastaajista näki palkkatyön ja yrittäjyyden välttämättöminä tapoina hankkia rahaa, sillä pelkällä omavaraisella elämäntavalla on vaikea pärjätä, kun veroja pitää maksaa ja niitä tuotteita ostaa, joita ei voi itse tuottaa. Palkkatyöhön suhtautumisessa oli monenlaisia puolia. Melko pieni osa vastaajista kertoi erittäin myönteisestä suhtautumisesta, uran rakentamisesta ja mielekkään työn tekemisestä, joka on oleellinen ja tärkeä osa elämää. Suurempi osuus piti työssäkäyntiä välttämättömänä, mutta ei suhtautunut työn sisältöön välttämättä mitenkään intohimoisesti. Tästä joukosta moni haaveili voivansa jatkossa vähentää työntekoa, kun omavaraisuuspyrkimykset vähentäisivät rahan tarvetta. Melko suuri osa palkkatyössä käyvästä myös haaveili yrittäjyydestä, erityisesti omavaraisuuteen tai maalla asumiseen jotenkin liittyvästä yritystoiminnasta. Toisaalta osa oli kokeillut yrittäjyyttä ja todennut sen itselleen sopimattomaksi tai kannattamattomaksi. Yleisesti ottaen yrittäjyyttä arvostettiin suuresti. Moni piti yrittäjän elämää vapaampana, vaikka työtä olisikin paljon. Lisäksi yrittäjyyden hyvänä puolena nähtiin se, että siinä voi palkkatyötä paremmin valita sen, mitä tekee. Näin ollen epäeettisenä pidettyjä asioita voi yrittäjänä välttää paremmin kuin palkkatyössä. Yrittäjinä toimivista suuri osa oli ylpeä yrittäjyydestään.

Vielä agraariyhteiskunnassa työ oli vain työtä: töiden suhteen tapahtui ehkä jako miesten ja naisten töihin, mutta ei niinkään palkalliseen ansiotyöhön ja palkattomaan kotityöhön. Valtaosa työstä tehtiin oman kodin tai peltojen ja metsien piirissä. Osan näistä töistä saattoi etenkin isommissa taloissa tehdä myös palkattu työväki, kuten rengit ja piijat. Nykyään suurin osa ihmisistä kokee työn tekemisen nimenomaan palkkatyössä tai omassa yrityksessä tehtäväksi työksi. (Miettinen 2008, 9–11.) Kotityöt ovat kyllä osa arkea, mutta ne kuuluvat eri kategoriaan kuin 'varsinaiset työt'. Omavaraistaloudessa osa elannosta tulee siitä, että ruokaa kasvatetaan itse ja polttopuita haetaan metsästä. Vaikka valtaosa vastaajista kävi myös palkkatöissä tai oli yrittäjä, heillä oli ikään kuin toinen työpäivä myös kotipiirissä. Tällaisesta toisesta työpäivästä palkkatyön lisäksi on puhuttu lähinnä siinä yhteydessä, kun on keskusteltu kotitöiden epätasaisesta jakautumisesta miesten ja naisten kesken. Erityisesti (keskiluokan) naisten työssäkäynnin yleistymisen 1960–1970-luvulla nosti esiin sen, että naisen oli kuitenkin tehtävä myös kotityöt oman työpäivänsä jälkeen. (Miettinen 2008, 22.) Niin epätasaisen kotitöiden jakamisen kuin omavaraistalouden työmäärän kohdalla tällainen tilanne, jossa yhdistyvät palkkatyö tai yrittäjyys sekä monet kotipiirissä tehtävät työt, voi olla hyvin haasteellinen sekä ajankäytön että jaksamisen suhteen. Moni kyselyyn vastanneista kokikin ajanpuutteen ja jaksamisen haasteina omavaraisuuden toteuttamiselle. Palaan haasteisiin seuraavassa alaluvussa.

Melko suuri osa vastaajista myös tekisi töitä, jos pystyisi tai töitä olisi tarjolla. Tässä ryhmässä oli niitä, jotka sairauden takia eivät pystyneet toimimaan palkkatyössä eivätkä yrittäjinä, mutta pitivät niitä parempana vaihtoehtona kuin sosiaaliturvan varassa elämistä. Varsinaista häpeää sosiaaliturvan saamisesta ei silti yleensä tunnettu, vaan sosiaaliturvaa pidettiin oikeutettuna silloin, kun se oli toimeentulon takia välttämätöntä. Tämä asenne oli yleisin myös kaikkien vastaajien keskuudessa riippumatta siitä, mikä heidän oma asemansa oli. Ehkä yllättävänkin suuri osa vastaajista suhtautui kuitenkin sosiaaliturvaan kielteisesti. Sosiaaliturvan väärinkäytön mainitsi moni vastaajista, samoin verojen suuruuden. Sosiaaliturvalla "laiskottelua" paheksuttiin monissa vastauksissa, vaikka valtaosa näin vastanneista suhtautui silti ymmärtäväisesti "ansaittuun" sosiaaliturvaan, siis esimerkiksi sairauden, vanhuuden tai vanhemmuuden takia maksettavaan sosiaaliturvaan. Yrittäjänä toimivien suhtautuminen sosiaaliturvaan oli keskimäärin kriittisempi kuin palkkatyössä olevien suhtautuminen. Tämä voi selittyä sillä, että monessa vastauksessa myös korostettiin yrittäjien huonoa asemaa sosiaaliturvajärjestelmässä: maksaa täytyy, mutta tarvittaessa tuen saaminen on epävarmaa, vaikeaa tai jopa mahdotonta. Yrittäjillä oli ehkä myös vahvempi "itse pärjäämisen" eetos kuin muilla. Yksi vastaaja olisi valmis luopumaan sosiaaliturvajärjestelmästä kokonaan, sillä hän koki, ettei hänen perheensä ole hyötynyt maksamistaan veroista juuri millään tavalla, kun taas toiset elävät sosiaaliturvalla ja kustantavat sen avulla lasten harrastuksetkin. Vastaajalle yksi syy lisätä omavaraisuutta oli se, että siinä hyödyn tekemästään työstä saisi pitää itse, kun tuottamistaan tuotteista ei tarvitsisi maksaa veroa eikä siis ylläpitää "muiden loismista", kuten vastaaja asian ilmaisi.

Vastaajien joukossa oli myös joitakin palkkatyöhön ja yrittäjyyteen kriittisesti suhtautuvia. Mainitsin jo aiemmin siitä, että osa vastaajista ei halunnut toimia työelämässä omien eettisten arvojensa vastaisesti. Osa vastaajista vastusti koko nykyistä järjestelmää, jossa heidän mielestään rahalla on liian suuri painoarvo, suuri osa työstä ja yrittäjyydestä tuhoaa luontoa tai sortaa muita ihmisiä eikä työntekijöitä arvosteta. Kriittisin vastaaja kuvasi suhtautumistaan näin:

"Suhtaudun palkkatyöhön eli orjatyöhön erittäin kielteisesti. Samoin suhtaudun yrittäjyyteen, koska se on melkein yhtä keskeistä kapitalistisessa riistotaloudessa kuin palkkatyökin. Koska kapitalismissa on järjestelmän rakenteen vuoksi esim. aina työttömyyttä ja alati paisuva osa ihmisistä on potkittu syrjään, sosiaaliturva on välttämätön. Rikkaiden on se maksettava, koska he sorrosta hyötyvät eniten."

Ehkä hieman yllättäen vain kuusi vastaajaa mainitsi perustulon tai kansalaispalkan. Saariston (1994, 40) tutkimat ekosentristit sen sijaan pitivät kansalaispalkkaa (käytännössä sama kuin perustulo) hyvänä perustoimeentulon muotona, jonka varassa voisi elää vaatimatonta elämää. Omavaraisuutta tavoittelevat voisivat olla juuri sellainen ryhmä, joka perustulosta eniten hyötyisi. Heille olisi taattu jonkinasteinen toimeentulo,

jota voisi täydentää omavaraistalouden tuotteilla. Perustulo jättäisi aikaa omavaraisuuden tavoittelulle paremmin kuin omavaraisuuden ja palkkatyön tai yrittäjyyden yhdistäminen. Vastauksista päätellen omavaraisuutta tavoittelevien joukon valtaosa kuitenkin arvostaa suuresti ahkeruutta ja omillaan pärjäämistä. Siihen ajatusmalliin ei jokaiselle ilman erityistä syytä maksettava perustulo istu kovin hyvin (perustulon kritiikistä yleisesti kts. esim. Dawson 2016, 175–178).

Omavaraisuuden tavoittelu rikkoo ”normaalia” jakoa palkkatyön ja kotityön tai toisaalta myös työn ja vapaaajan välillä, kun kaikenlainen kotipiirissä tehtävä työ on osa elämää ja vapaa-aikaa kokonaisvaltaisesti. Tällainen ajattelun muutos korostaa kaiken työn tärkeyttä ja nostaa muun kuin palkkatyön arvostusta. Moni palkkatyössä käyvä ehkä pitää kotitöitä välttämättömänä pahana, joka pyritään hoitamaan mahdollisimman helposti ja nopeasti pois alta. Omavaraisuuden tavoittelussa kotipiirissä tehtävä työ on keskeisemmässä asemassa osana elannon hankkimista. Tällainen ajattelun muutos haastaa myös ammattiaseman keskeisyyden ihmisen määrittäjänä. Beckin (1992) mukaan ihmisen ammatti antaa paljon avaininformaatiota hänestä. Sen perusteella voidaan usein päätellä paljon ihmisen tuloista ja statuksesta, kielitaidosta, kiinnostuksen kohteista ja sosiaalisista suhteista. (Beck 1992, 139–140.) Tällainen päättelyketju kuitenkin häiriintyy, jos ihminen valitseekin toisin kuin odotetaan. Tämä ei välttämättä tarkoita jättäytymistä työelämän ulkopuolelle, vaan sitä, että ei eletäkään sen mukaan kuin ammattiaseman perusteella voisi olettaa. Bourdieun (1979) ajattelussa tärkeät yhteiskuntaluokat ja niiden mukainen habitus myös kyseenalaistuvat, jos ihminen päättää elää ammatin tai muun aseman asettamalle mallille epätyypillisesti.

Toive tai tavoite palkkatyön vähentämisestä voi asettaa myös kyseenalaiseksi koko sosiaalisen järjestyksen ja esimerkiksi hyvinvointivaltion rahoituspohjan, sillä työnteon vähentäminen pienentää myös valtion saamia verotuloja, joilla yhteiskunnan toimia rahoitetaan. Mikäli siis omavaraisuuden tavoittelu laajenisi suuremaksi ilmiöksi ja siihen liittyisi myös palkkatyöstä irti pyrkiminen, tulisi yhteiskuntaa järjestää uudella tavalla. Ainakin kaksi erilaista vaihtoehtoa voidaan esittää: joko yhteiskunnan toimintoja supistettaisiin tai sitten niiden rahoituslähteiden painopistettä muutettaisiin. Osa kyselyyn vastanneista selvästi uskoi, että yhteiskunnan toimintoja tullaan jatkossa (pakon edessä) supistamaan eikä yhteiskunta enää voi huolehtia kaikista apua tarvitsevista, kuten vanhoista ja sairaista. Toinen vaihtoehto on esitetty viime aikojen poliittisessa keskustelussa, jossa on ehdotettu esimerkiksi verotuksen painopisteen siirtämistä työn verotuksesta kohti ympäristölle haitallisten toimien verottamista. Esimerkkejä tällaisesta ajattelusta löytyy mm. Sitran Kestävän kehityksen verouudistuksesta (Tamminen, Honkatukia, Leinonen & Haanperä 2019) sekä Marinin hallituksen hallitusohjelmasta (Valtioneuvosto 2019). Verotuksen painopisteen siirtämisessä ei kuitenkaan tavoitella työnteon vähentämistä vaan pikemminkin sen lisäämistä, johon työn verotuksen vähentäminen kannustaisi. Samalla tapahtuva ympäristöverojen nostaminen taas tavoittelee päästöjen ja muiden ympäristöhaittojen vähentämistä. Hyvinvointivaltion ja ekologisen kestävyuden yhteensovittaminen on haasteellinen tehtävä, sillä

hyvinvointivaltion ajatus pohjautuu pitkälti ajatukseen jatkuvasti kasvavasta taloudesta. Tätä yhteensovittamista on pohdittu mm. useissa Kelan julkaisuissa (esim. Helne, Hirvilammi & Laatu 2012; Hirvilammi, Helne & Alhanen 2014).

Rahankäyttöä koskevaan kysymykseen vastattiin kyselyssä yllättävän hyvin. Ajattelin etukäteen, että rahasioista kertominen voisi olla jonkinlainen tabu, mutta näin ei ollut. Toisaalta kyselyssä ei kysytty rahankäytön yksityiskohtia tai käytettyjä rahasummia, vaan asiasta sai kertoa sen verran kuin halusi. Suurella osalla vastaajista suhtautumista rahaan leimasi pyrkimys vähentää kulutusta ja näin ollen pienentää tarvittavan rahan määrää. Rahan säästämistä kertoi kymmenen vastaajaa. Seitsemän vastaajaa kertoi lisäksi sijoittavansa rahoja esim. sijoitusasuntoihin tai muuhun tuottavaan toimintaan, ja joillekin heistä sijoitustuotot olivat olennainen osa omavaraisena pärjäämistä. Rahankäytössä näkyi vastaajien valtaosan kohdalla samanlainen asenne kuin työnteon kohdallakin: se oli elämisen kannalta välttämätöntä, joskaan ei aina mieluista. Pienempi osa kertoi pienistä tuloistaan. Osa totesi, että pienilläkin tuloilla tulee toimeen, kun kulutus on pientä. Toiset taas kertoivat, että tulot ovat niin pienet, että niillä on vaikea tulla toimeen.

Rahaa käytettiin pakollisiin menoihin, joista suurimpina vastauksissa näkyivät erilaiset asumiseen liittyvät kulut. Osa vastaajista maksoi vuokraa, toiset asuntolainan lyhennyksiä. Muita asumiseen liittyviä menoja olivat kiinteistövero, sähkölaskut, puhelinliittymät ja internetyhteydet, vesi-, jätevesi- ja jätemaksut ja vakuutukset, joskaan läheskään kaikki vastaajat eivät maininneet näitä kaikkia menoja. Suuria menoeriä monissa vastauksissa olivat myös elinympäristön kunnostukseen ja rakentamiseen liittyvät menot, joita olivat muun muassa asuin- ja muiden rakennusten korjaaminen ja rakentaminen, aitausten rakentaminen ja kunnostaminen sekä oijien kunnossapito. Moni mainitsi myös erilaiset viljelykustannukset, etenkin omavaraisemman elämäntavan alkuvaiheessa, sekä eläinten rehuihin ja muihin eläinten ruokiin liittyvät kulut. Yksi keskeinen menoeriä etenkin maalla asuvilla oli auto ja siihen liittyvät kulut, joita moni harmitteli, mutta totesi niiden olevan pakollisia, koska muuten ei pääse kulkemaan. Samanlaisia autoa koskevia tuloksia saivat myös Karppinen (2017, 52), Saaristo (1994, 54–56) sekä maaseudulla asuneita äitejä tutkinut Hämeenaho (2014, 190). Osittain autoon liittyvien kulujen kanssa päällekkäisiä olivat myös työmatkoihin liittyvät kulut. Sekä palkka- että muiden töiden tekemiseen liittyviä menoja, kuten työkaluja ja -koneita sekä työhön liittyviä kirjoja, mainittiin muutamassa vastauksessa. Lääkkeet ja terveydenhoito mainittiin vain harvassa vastauksessa. Vaatemenoista moni vastaaja pyrki säästämään ja kertoi ostavansa vain tarpeeseen ja usein myös käytettyjä vaatteita. Lasten harrastukset, päivähoitomaksut ja muut menot mainittiin 11 henkilön vastauksissa, yhdessä vastauksessa myös lastenlasten tukeminen. Ulkona syöminen ja matkustelu mainittiin kumpikin vain parissa vastauksessa.

Omavaraisuuden tavoittelussa monelle oman ruoan kasvattaminen tai hankkiminen oli tärkeää. Tästä huolimatta valtaosa vastaajista kertoi, että iso osa rahankäytöstä liittyi ruoan ostamiseen. Moni kuitenkin kertoi,

että ruokaa ostettiin vain siltä osin, kun sitä ei tuotettu itse. Esimerkiksi viljatuotteita, kahvia ja ”herkkuja” ostettiin kaupasta, muu tuotettiin itse. Muutama vastaaja kertoi käyvänsä kaupassa vain harvoin ja ostavansa vain välttämätöntä. Osa vastaajista korosti terveellisen tai ympäristöystävällisen ruoan ostamista, mistä johdun ruoka oli kalliimpaa kuin ns. tavallinen ruoka. Valtaosa vastaajista kuitenkin kertoi ostavansa ”ruokaa” tai ”elintarvikkeita”, määrittelemättä tarkemmin, mitä tai millaista ruokaa. Olin yllättynyt, että ruokaostoksista ei kerrottu tarkemmin tai perusteltu ruoan ostamista. Olin ajatellut, että omavaraisuutta tavoittelevat kokisivat jotenkin tarvetta selitellä sitä, miksi ruokaa ostetaan, mutta tällaista ajattelua näkyi vain harvassa vastauksessa. Muutama vastaaja kuitenkin kertoi, että rahaa ruokaan meni vielä toistaiseksi, mutta tulevaisuudessa oli tarkoitus pärjätä enemmän oman tuotannon varassa. Vastauksissa oli joitakin mainintoja myös vaihtokaupoista, joilla voitiin korvata rahankäyttöä. Pohdin sitäkin, olisivatko vastaukset ruoan ostamista koskien olleet erilaisia, jos kysely olisi tehty syksyllä parhaan satokauden juuri päättyessä. Nyt kevättalvella suuri osa itse tuotetusta ruoasta on ehkä jo syöty, joten ruoan ostaminen voi olla tarpeellisempaa kuin varastojen ollessa täysiä. Tähän minulla ei ole suoraa vastausta, mutta verraten siihen, että kasvien viljely mainittiin tärkeimpänä omavaraisuutta edistävänä toimena, voisi ajatella, että suhtautuminen ruoan ostamiseen olisi satokaudella ehkä erilaista, tai siitä kerrotaisiin tarkemmin.

4.7 Tiedot ja taidot, tuki ja kannustus, haasteet, muiden suhtautuminen

Taulukko 9. Mistä vastaaja on saanut omavaraisuuden tavoittelussa tarvittavat tiedot ja taidot?

	kirjoista tai lehdistä	blogeista	vertaisryhmistä (fb ym.)	videoista, elokuvista tai tv-ohjelmista	internetistä	kokeilemalla, kantapäähän kautta	muilta ihmisiltä (suku, tutut, vanhemmat ihmiset)	koulusta, koulutuksesta	kurseilta, tapahtumista, talkoista	itse opiskele-malla, lukemalla
yht.	40	4	8	6	42	33	44	19	10	23
%	45	5	9	7	48	38	50	22	11	26

Omavarainen elämäntapa edellyttää monenlaisia tietoja ja taitoja. Jo omavaraisuuden tavoittelu, vaikka täydelliseen omavaraisuuteen ei pyrittäisikään, vaatii osaamista esimerkiksi ruoan kasvattamisen ja säilömisestä sekä kädentaitojen osalta. Kysyin kyselyssä, mistä vastaajat ovat saaneet omavaraisuuden tavoittelussa tarvittavat tiedot ja taidot. Koodasin avoimet vastaukset numeeriseen muotoon (taulukko 9). Tärkein tietojen ja taitojen lähde olivat muut ihmiset. Puolet vastaajista mainitsi oppineensa tarvittavia tietoja ja taitoja omilta vanhemmilta, isovanhemmilta, muilta sukulaisilta, ystävilta, tuttavilta ja vaikkapa naapureilta. Moni korosti sitä, että omavaraiseen elämäntapaan tarvittavaa osaamista oli karttunut jo lapsuudesta saakka, kun vanhemmat sukupolvet olivat arkisessa kanssakäymisessä välittäneet osaamistaan eteenpäin. Muutama

vastaaja kertoi olevansa maatilalta kotoisin, joten he olivat olleet monenlaisissa töissä mukana aina. Muilta ihmisiltä oli opittu erityisesti kasvien kasvattamiseen liittyviä taitoja, säilömistä, metsästystä ja kalastusta sekä eläinten hoitoa. Myös erilaisia käsitöitä oli opittu erityisesti aiemmilta sukupolvilta, joskin käsitöiden osalta merkittävää oli ollut myös kouluopetus. Karpaisen (2017, 47–48) pro gradu -tutkielmaansa varten tekemissä haastatteluissa nousevat myös selkeästi esiin vanhemmilta sukulaisilta ja vertaisilta saadut tiedot ja opitut taidot, joiden merkitys oli keskeinen erityisesti vanhojen työtapojen ja käytännöllisen viljelyosaamisen kohdalla.

Muiden ihmisten lisäksi tietoja ja taitoja oli hankittu myös internetistä sekä kirjoista ja lehdistä. Osittain näiden kanssa päällekkäistä tietojen ja taitojen hankintaa on itse opiskeleminen ja lukeminen (26 %), mihin kategoriaan listasin ne vastaukset, joissa tiedon lähdettä ei eritelty tarkemmin. Internet mainittiin tarkemmin erittelemättä lähes puolessa vastauksista. Lisäksi eriteltiin YouTube- tai muut nettivideot, tv-ohjelmat ja elokuvat (7 %), blogit (5 %) ja erilaiset sosiaalisen median vertaisryhmät (9 %). Viimeksi mainittuja vertaisryhmiä olivat myös ne Facebookin ja MeWen omavaraisuusryhmät, joihin lähetin kyselykutsun. Siksi onkin hieman yllättävää, että erilliset maininnat vertaisryhmistä jäivät varsin vähäisiksi. Kirjoista tietoa oli hakenut lähes puolet (45 %) vastanneista, samaan joukkoon sisältyvät myös muutamat maininnat lehdistä hankituista tiedoista.

Tärkeä tiedonhankintatapa oli myös kokeileminen, käytännön kautta opetteleminen ja niin sanotusti kanta-pään kautta oppiminen eli tietojen ja taitojen kartuttaminen yrityksen ja erehdyksen kautta. Vastauksissa mainittiin siitä, että pohjatiedot oli saatu muilta ihmisiltä tai opiskeltu itse, minkä jälkeen käytännön osaaminen oli hankittu itse tekemällä. Koulutuksen kautta oli opittu monenlaisia taitoja. Yleisiä käsityötaitoja oli saatu kouluaikoina, myöhemmissä ammattiopinnoissa jotkut vastaajat olivat opiskelleet maatalous- tai puutarha-alaa, rakentamista tai huonekalualaa. Eräs vastaajista mainitsi myös oppisopimuskoulutuksen, toinen isänsä apuna rakennus- ja remonttitoissa toimimisen ja kolmas taas maanpuolustuskoulutuksen. Kymmenen vastaajaa oli käynyt myös erilaisilla kursseilla, kuten sieni-, kehräys- ja villiyrtykursseilla, tai erilaisissa tapahtumissa ja talkoissa, joista oli opittu erilaisia tietoja ja taitoja. Eräs vastaaja kuvasikin osaamisen kerryttämistä niin, että oli: *”osallistuttu aina kun lähistöllä on jotain mahdollista oppia, hirrenveistosta tervanpolttoon”*.

Kysyin kyselyssä myös sitä, olivatko vastaajat saaneet omavaraisuuden tavoitteluunsa tukea tai kannustusta. Vastaajista yli neljäsosa ilmoitti, ettei saanut tukea tai kannustusta mistään. 11 vastaajaa ilmoitti lisäksi, että oli kokenut pilkkaa tai vähintäänkin kummastelua, omavaraisuuden tavoittelua oli pidetty tyhmänä tai turhana tai suku tai tuttavat olivat voineet suhtautua nihkeästi. Yksi vastaaja jopa ajatteli, että ympäröivä yhteiskunta koittaa tuhota omavaraisen elämäntavan. Valtaosa vastaajista koki saavansa tukea ja kannustusta erityisesti perheeltä, suvulta ja ystäviltä. Osa suhtautumisesta oli ihailevaa ihmettelyä, osa konkreettisempaa

apua esimerkiksi lastenhoidossa ja käytännön töissä. Pari vastaajaa kertoi suvun suhtautuvan erittäin kannustavasti, sillä omavaraisuuden tavoittelu tarkoitti sukutilan tai muuten suvun perinteisiin kuuluvan toiminnan jatkumista. Yksi vastaaja kertoi saavansa neuvoja ja tukea myös lähistön maanviljelijöiltä ja tietoa ProAgrian asiantuntijoilta. Muutama vastaaja totesi myös lasten ja/tai lastenlasten kannustavan ekologisempaan ja omavaraisempaan elämäntapaan. Yhden vastaajan mukaan ilmastoahdistusta lääkittiin omavaraisuutta lisäämällä. Suvun ja ystävien lisäksi toinen keskeinen tukea ja kannustusta antava ryhmä olivat internetin ja sosiaalisen median vertaisryhmät sekä ”oikean elämän” samanhenkiset ystävät ja omavaraisuutta tavoittelevien keskinäiset piirit. Muutamat vastaajat kokivat oman sisäisen kiinnostuksensa ja innostuksensa olleen paras kannustin toiminnan jatkamiseen. Elämäntavan antama tyytyväisyys ja esimerkiksi eläinten kanssa toimiminen nähtiin voimia antavina. Eräs vastaaja kertoi myös saavansa kannustusta siitä, että omavaraisuudesta puhutaan entistä enemmän mediassa ja blogeissa. Samainen vastaaja sai intoa myös katsoessaan muiden ihmisten elämää ja todetessaan, että siinä oli paljon sellaista, mitä hän ei omaan elämäänsä haluaisi.

Kysyin erikseen myös sitä, miten muut olivat suhtautuneet omavaraisen elämäntavan tavoitteluun. Esimerkkinä kysymyksessä olivat puoliso, lapset, muu suku, ystävät, työkaverit, naapurit ja yhteiskunta. Vastaukset olivat pitkälti samanlaisia kuin kannustukseen ja tukeen liittyvässä kysymyksessä. Positiivinen suhtautuminen oli ehdottomassa enemmistössä vastauksissa. Muiden ihmisten suhtautuminen oli pääosin positiivista, kannustavaa ja jopa ihailevaa. Ystävät olivat suhtautuneet pääosin positiivisesti, tosin yksi vastaaja kertoi ystäväpiiriin vaihtuneen, kun entiset ystävät eivät ymmärtäneet hänen elämäntapaansa. Erään vastaajan mukaan ystävät myös osallistuivat mielellään talkoisiin, kun muualla ei päässyt tekemään samanlaisia fyysisiä töitä. Oman ruoan kasvattamiseen ja ekologisempaan elämäntapaan oli monen vastaajan lähipiirissä kiinnostusta, joskaan osa ihmisistä ei ymmärtänyt, miksi asiat pitää tehdä niin vaikeasti, kun helpommallakin voisi päästä.

Ristiriitoja oli joidenkin vastaajien osalta myös oman perheen sisällä, kun puoliso ei välttämättä lainkaan ymmärtänyt omavaraisuustoimia tai ei ainakaan halunnut niihin osallistua. Osa vastaajista mainitsi, että lapset olivat innokkaita ja suhtautuivat positiivisesti. Ystäväpiiristä ja naapurustosta oli tullut myös negatiivisia kommentteja. Pahimpina kommentteina mainittiin loiseksi ja muiden elätiksi haukkuminen. Jonkin verran mainintoja oli myös siitä, että elämäntapaa pidettiin outona tai hulluna. Eräs vastaaja koki, että lähialueen maanviljelijät pitivät hänen touhujaan ”luomu-permakulttuuri-höpöhöpö-räpeltämisenä” ja osaamattoman kaupunkilaishipin touhuina. Toinen maalla asuva taas kertoi, että omavaraisuus oli maalla luonnollista, ja siihen suhtauduttiin hyvin. Kovinkaan moni ei ottanut kantaa yhteiskunnan suhtautumiseen. Neljän vastaajan mukaan yhteiskunnan suhtautuminen omavaraiseen elämäntapaan oli negatiivista, suorastaan vastustavaa tai sellaista, että elämäntapaa ei tueta. Yksi vastaaja totesi suhteesta yhteiskuntaan, että: *”Yhteiskunnalta ei ole kysytty ja verot ja maksut on maksettu, sekä toimittu lain puitteissa.”*

Herranen ja Vadén (2017) analysoivat artikkelissaan omavaraistaloudessa elävää perhettä koskevasta lehti-jutusta käytyä keskustelua Overtonin ikkunan eli jonkin toiminnan tai ajattelutavan hyväksyttävyyden kehyyksessä (kts. alaluku 2.3). Heidän mukaansa monissa kommentteissa esiintyi normaalista poikkeavan elämäntavan leimaamista tekopyhäksi, minkä he näkivät ilmauksena konventionaalisesta moraalista, jossa vallitsevaa elämänmuotoa pidetään moraalisesti oikeana. Toisena piirteenä kommentteissa oli se, että vaihtoehtoista elämäntapaa noudattavilta vaadittiin moraalista johdonmukaisuutta, siis tavallaan oikeaoppisuutta kaikessa toiminnassaan. Jos jonkin elämäntavan oli valinnut, niin sitä piti sitten noudattaa kaikessa, ilman poikkeuksia. Osa kommentoijista koki, että omavarainen elämäntapa ja poikkeaminen 'normaalista' oli muiden varassa elämistä, siis toisten hyväksikäyttämistä osallistumatta itse yhteiskunnan rakentamiseen ja kustannuksiin (vrt. työn vähentäminen ja yhteiskunnan toimintojen rahoittamisen ongelmat edellisessä alaluvussa). Osassa kommentteista omavaraista elämäntapaa pidettiin paluuna menneeseen, kun taas kommentoijat itse korostivat kehityksen hyviä puolia ja nyky-yhteiskunnan etuja, kuten terveydenhuoltoa, elintasoa ja valinnanvapautta. Nykympien negatiivisten puolien, kuten ympäristöongelmien, katsottiin kuuluvan välttämättömänä osana pakettiin, ikään kuin olevan hinta kaikesta hyvästä, mitä kehitys on tuonut tullessaan. Tällaisessa ajattelutavassa omavarainen elämäntapa sijoittuu Overtonin ikkunan reunoille, kauas normaalista ja hyväksytystä. Vastakkainen ajattelutapa taas ilmenee kommentteista, joissa omavaraisuutta tavoittelevaa perhettä pidettiin rohkeana sen haastaessa vallitsevat käsitystavat ja vaaliessa perinteistä osaamista, jolle voi vielä tulla käyttöä muuttuvassa maailmassa. Se, mitä pidetään normaalina, siis Overtonin ikkunan keskikohdalle asettuvana vallitsevana elämäntapana, on muodostunut historiallisen kehityksen tuloksena, ja se heijastelee sitä, mihin ollaan menossa. Usein tämä historian kehityskertomus nähdään positiivisena, kun taas omavaraisuus kyseenalaistaa 'normaalin' elämäntavan järkevyyden ja kestävyden. Tällainen voi herättää moraalista närkästystä, kun koetaan, että omavaraisuuteen pyrkivät eivät hyväksy vallitsevaa yhteistä kertomusta edistyksestä ja haastavat siihen liitettyjä arvoja. (Herranen & Vadén 2017.)

Politiikan tutkimuksessa on todettu, että radikaalien ja uudenlaisten poliittisten ajatusten esitleminen suu-
relle yleisölle avaa ajattelua ja auttaa laajentamaan näkemyksiä siitä, mikä on normaalia ja hyväksyttävää tai
edes mahdollista. Kun jotakin asiaa tehdään tutummaksi, se voi ainakin joidenkin ihmisten silmissä myös
muuttua hyväksyttävämmäksi, siis siirtyä lähemmäs Overtonin ikkunan keskiosaa. (Herranen & Vadén 2017.)
Tällaisesta siirtymästä on puhuttu Yhdysvaltain politiikassa. Vuoden 2016 presidentinvaaleihin demokraat-
tien ehdokkaaksi pyrkinyt Bernie Sanders puhui avoimesti demokraattisesta sosialismista, julkisesta tervey-
denhuollosta ja ilmaisista korkeakouluista. Tuolloin suuri osa kansasta piti ehdotuksia erittäin radikaaleina,
mutta vuoden 2020 presidentinvaalien esivaaleissa samoja teemoja löytyi jo usean demokraattien esiva-
aliehdokkaan ohjelmasta, joskin ehkä lievemmässä muodossa. Tämä kehitys osoittaa sen, että alkuun radika-
alina ja mahdottomana pidetty ajatus voi tutummaksi tullessaan muuttua hyväksyttäväksi tai jopa

tavoiteltavaksi. Overtonin ikkunan kehykset laajenevat tai siirtyvät niin, että aiemmin ajattelemattomissa oleva asia saattaa myöhemmin löytyä ikkunan keskivaiheilta, siis normaalin ja hyväksyttävän alueelta. Omavaraisen elämäntavankin tutuksi tekeminen esimerkiksi lehtijuttujen tai blogien avulla voi auttaa lisäämään elämäntavan hyväksyttävyyttä yhteiskunnassa. Tätä kuvastaa sekin, että joissakin vastauksissa lähimpiin suhtautuminen oli alkuun ollut melko negatiivista, mutta kun he olivat nähneet omavaraisempaa elämäntapaa käytännössä, heidän suhtautumisensa oli muuttunut positiivisemmaksi.

Vastauksista löytyi useita erityyppisiä haasteita, jotka olen luokitellut erilaisten haasteiden ryhmiksi. Ensimmäisenä ja hyvin yleisenä haastetyyppinä omavaraisuuden tavoittelulle oli vastaajien mukaan erityisesti ajan puute. Tekemistä olisi enemmän kuin aikaa, etenkin palkkatyössä käyvien ja yrittäjien kohdalla. Toinen keskeinen haaste monella vastaajalla oli oma terveydentila ja sen myötä heikentynyt kyky tehdä fyysisiä töitä. Vaikka halua tekemiseen olisi, kunto ja jaksaminen eivät aina riitä. Kolmantena haasteena useammalla vastaajalla oli omavaraisuusympäristöön liittyvät haasteet, kuten kerrostalossa asuminen, liian pieni tontti tai tila tai huonokuntoiset rakennukset. Neljänneksi haasteena nähtiin raha-asiat. Osa vastaajista haluaisi luopua palkkatyöstä, mutta pelkäsi, että rahat eivät sitten riittäisi välttämättömiin menoihin, kuten lainanlyhennyksiin tai kiinteistöveroon. Rahanpuute myös heikensi mahdollisuuksia tehdä panostuksia omavaraisuuden tavoitteluun, esim. tarpeellisia remontteja ei ollut varaa tehdä. Viidentenä haasteena useissa vastauksissa oli lapsiin tai omiin vanhempiin liittyvät velvollisuudet. Lasten tai vanhusten hoitaminen vei aikaa ja voimavaroja. Toisaalta osalla vastaajista koko elinympäristön valintaan vaikuttivat lasten koulunkäyntimahdollisuudet: heillä olisi ollut halua muuttaa maalle, mutta he eivät halunneet, että lasten tarvitsisi vaihtaa koulua ja kulkea pitkää koulumatkaa. Muina haasteina mainittiin muun muassa auton välttämättömyys ja pitkät välimatkat, riippuvuus sähköverkosta, koneiden puuttuminen tai rikkoutuminen, luonnon ja sääolojen aiheuttamat haasteet, kumppanin puute, puolison nihkeä suhtautuminen omavaraisuuden tavoitteluun, kahden paikan välillä eläminen, puutteet tiedoissa ja taidoissa sekä elämän muuttamiseen tarvittavan rohkeuden puute. Yksittäiset maininnat saivat myös byrokratia, lainsäädäntö, kaupungin määräykset ja allergisuus mehiläisten pistoille. Yksi vastaaja koki haasteeksi: *”Vihreät. Harkittua ekoterrorismia luonnonsuojelun nimissä.”* Noin kymmenesosa vastaajista ei kokenut, että heillä olisi omavaraisuuden tavoittelussa mitään haasteita.

Omavaraisuuden tavoittelu vaatii, etenkin alkuvaiheessa, sekä aikaa että rahaa. Monen omavaraisuutta tavoittelevan kohdalla näiden tarpeiden toteuttaminen yhtä aikaa on haastavaa. Rahat riittävät paremmin, jos käy palkkatöissä tai on yritystoimintaa, mutta mitä enemmän aikaa menee rahan ansaitsemiseen, sitä vähemmän sitä on omavaraisuutta tukeviin toimiin. Omavaraisuustoimien aloittaminen vaatii usein jonkinlaisen alkuinvestoinnin, kuten ”maapaikan” eli esimerkiksi pientilan tai tontin ostamisen tai vähintään työkalujen ja siemenien hankkimisen. Mikäli alkuinvestointeja varten otetaan velkaa, pitää jatkossa ansaita rahaa, jolla lainaa maksetaan. Mitä velkaisempi kotitalous on, sitä enemmän se on riippuvainen myös rahan

ansaitsemisesta ja sitä kautta myös taloussuhdanteista ja työllisyystilanteesta. Sama aikaan ja rahaan liittyvä haasteellisuus käy ilmi myös Karppisen (2017, 44–47) tekemistä haastatteluista.

Karppinen kysyi haastatteluissaan myös osittain omavaraisten vastaajien näkemyksiä tulevaisuuden haasteista. Näistä keskeisimmäksi nousi huoli omasta terveydestä ja jaksamisesta (Karppinen 2017, 50). Saamistani vastauksissa terveyshuolet olivat ajankohtaisia joillekin vastaajille, ja vanhenemisen myötä ne tulevat varmasti tutuksi yhä useammalle. Tästä näkökulmasta olisi ollut kiinnostavaa kysyä myös, miten vastaajat näkevät mahdolliseen sairastumiseen, vanhenemiseen ja eläkkeeseen liittyvät kysymykset, jotka voivat aiheuttaa haasteita omavaraisuudelle ja ylipäänsä toimeentulolle. Karppisen haastattelemat henkilöt eivät juurikaan pohtineet eläkevuosia (Karppinen 2017, 59). Grahnin (2013) opinnäytetyötä varten haastattelemissa ihmisiä huolestutti vanhenemisen mukanaan tuoma fyysisen suorituskyvyn heikkeneminen ja sitä myötä omavaraisen elämäntavan toteuttamisen hankaloituminen. Vanhuuden koittaessa suunniteltiin turvaututtavan yhteisöllisyyteen ja läheisten apuun, ei niinkään yhteiskunnan palveluihin. (Grahn 2013, 43–44.) Vanhenemiseen ja eläkevuosiin liittyviä asioita olisi ollut mielenkiintoista tarkastella aiempia tutkimuksia laajemmalla otoksella. Tätä näkökulmaa en kuitenkaan tullut lainkaan ajatelleeksi kyselyä laatiessani.

4.8 Mitä omavaraisuudella tarkoitetaan?

Kyselyn ensimmäinen kysymys heti perustietojen jälkeen koski sitä, mitä omavaraisuudella vastaajan mielestä tarkoitetaan. Tähän saakka olen käsitellyt vastauksia yhtenä joukkona, ryhmitellyt erilaisia vastauksia, koodannut niistä keskeisiä teemoja esiin ja käyttänyt suoria lainauksia vastauksista varsin vähän. Nyt päästän valikoidun joukon vastaajia ”ääneen” ja annan heidän itse kertoa, mitä omavaraisuus heidän mielestään tarkoittaa. Olen jonkin verran stilisoinut lainauksia niiden luettavuuden parantamiseksi, mutta kirjoitusvirheiden korjaamisen ja selkeyden kannalta tarpeellisten välimerkkien lisäämisen lisäksi en ole tekstejä muuttanut, jotta vastaajien alkuperäinen ääni kuuluisi lainauksista selvästi. Olen pyrkinyt valitsemaan lainaukset niin, että omavaraisuusajattelun eri puolet tulisivat mahdollisimman hyvin esiin.

”Mahdollisimman pitkälle itsetuotettua; kasvatettua tai valmistettua, ruokaa, vaatteita, hygieniatuotteita ym. välttämätöntä arjen tarpeisiin. Riippumattomuus yhteiskunnasta ja yhteiskunnan määräysvallasta.”

”Oman näkemykseni mukaan omavarainen tarvitsee rahaa mahdollisimman vähän. Tuottaa mahdollisimman pitkälle itse tarvitsemansa ruuan, vaatteet, tarvitsemansa lämmön, muun energian yms. Voi hoitaa osan tarpeistaan esimerkiksi vaihtokaupan turvin.”

”Meillä on halu olla edes vähän vähemmällä kulutuksella kasvattamalla itse ruokaamme: eläimiä, kasviksia sekä mehiläistarhauksella, sekä keräämällä luonnon antimia. Samalla pystyy

varmistumaan oman ruoan alkuperästä ja puhtaudesta. Pääajatus on olla rasittamatta myöskään luontoa pakollista enempää valitsemalla elämässä tarvittavia asioita sen pohjalta, vaikkapa pesuaineiden kohdalla.”

”Pystyä itse tuottamaan hyödykkeitä, tai vaihtamaan lähipiirissä tuotteita keskenään niin, ettei tarvitse käyttää rahaa vaihdon välineenä. Eli lähinnä riippumattomuutta rahataloudesta.”

”Omavaraisuus tarkoittaa sitä, että talousyksikkö (yksilö, perhe yms., yhteisö, kylä jne) tuottaa omilla voimavaroillaan, etupäässä omilla lihaksillaan (ja tietenkin siinä tarvitaan myös aivoja) mahdollisimman paljon elämiseen tarvittavista resursseista, kuten suojasta, lämmöstä ja ruuasta. Täyteen omavaraisuuteen ei kukaan pääse, siksi on otettu käyttöön omavaraisuusaste. Se kertoo prosentteina, kuinka lähellä täyttä omavaraisuutta yksikkö on. Sitä voi karkeasti hahmotella rahankäytöllä.”

”Itsetuotanto on ympäristöystävällistä. Se on varautumista kriisiaikoihin. Se on kemikaalien yms. välttämistä. Se on terapeutista.”

”Vastuun ottamista asioista, joista usein huolehtii yhteiskunta. Vapautta tehdä asioita omalla tavallaan ilman raportointivelvollisuutta muille. Omavaraisuus on itsestä huolehtimista, paluuta juurille ja omillaan toimeen tulemistä.”

”Vapautta. Oman ruuan kasvattamista, käytetyn kunnostamista. Sitä, että pärjää omin avuin mahdollisimman pitkälle, ettei tarvitse olla osana yhteiskunnan oravanpyörää.”

”Itse tekemistä, valmistamista. Varautumista, käden taitoja. Vuoden kierron mukaan elämistä. Eläimien kanssa elämistä.”

”Riippumattomuutta, jotta voi toimia arvojen ja omantunnon mukaan”

Edellisistä lainauksista voidaan päätellä, että kuten omavaraisuuden toteuttamisen keinojenkin kohdalla, myös omavaraisuuden määrittelyssä korostuu ruoan tuottaminen. Monelle ruokaomavaraisuus onkin lähes suora omavaraisuuden synonyymi tai ainakin omavaraisuuden tärkein osa-alue. Myös vähäinen kuluttaminen, käytettyjen tavaroiden hyödyntäminen ja korjaaminen sekä mahdollisimman vähäinen rahantarve ja -käyttö nousevat erittäin suuressa osassa vastauksia esiin. Ympäristöystävällisyys, luonnonläheisyys, riippumattomuus, vapaus ja omien arvojen mukaan elämisen mahdollisuus ovat myös tärkeitä. Näihin määrittelyissä esiin tulleisiin asioihin palaan seuraavassa pääluvussa, jossa tarkastelen niitä syitä ja perusteluja, joita omavaraisuuden tavoittelun taustalta löytyy.

Näin jälkikäteen ajatellen olisi ollut hyvä kysyä vielä sitä, millaista omavaraisuutta ja millä aikataululla vastaajat tavoittelevat. Olisi ollut kiinnostavaa tietää myös, millaisella skaalalla omavaraisuutta tavoitellaan, siis onko tarkoitus olla kotitaloutena omavarainen vai pyritäänkö omavaraisuuteen lähiyhteisön, kylän tai laajemman alueen tasolla. Eräs vastaaja antoikin palautetta, että tämä osa oli jäänyt kyselystä kokonaan pois.

Ilman näitä kysymyksiäkin kyselyn perusteella piirtyy kuva omavaraisuutta tavoittelevien kotitalouksien käyttämistä keinoista ja siitä, millaisia piirteitä omavaraisuutta tavoittelevien käytännön elämään sisältyy. Karpinen (2017) toteaa gradussaan, että hänen haastattelemiensa kotitalouksien osalta ei ole olemassa vain yhtä tapaa toteuttaa omavaraisuutta, vaan kaikissa kotitalouksissa elämäntapa on omannäköisensä. Oma laajempi aineistoni sen sijaan antaa selkeät suuntaviivat sille, mitkä asiat ovat yleisiä ja suurelle osalle vastaajista yhteisiä. Aiempi yksityiskohtaisempi tarkastelu voidaan tiivistää siihen, että valtaosalle omavaraisuudessa keskeisintä on ruoan, lämmityksen ja mahdollisuuksien mukaan myös muun energian tuottaminen ja hankkiminen itse sekä vesihuollon hoitaminen omatoimisesti. Ongelmia omavaraisuusasteen lisäämiselle aiheuttaa erityisesti ajan puute, riippuvuus rahatuloista, käytännössä siis palkkatöistä, yrittäjyydestä tai sosiaaliturvasta, sekä etenkin syrjäisemmillä seuduilla asuvien kohdalla riippuvuus auton käytöstä siihen kuuluvine kustannuksineen. Toisaalta moni ei edes tavoittele ”täydellistä” omavaraisuutta, vaan esimerkiksi ruoan kasvattaminen ja hankkiminen sekä polttopuiden tekeminen itse voivat antaa turvaa muuttuvissa olosuhteissa ja lisätä riippumattomuuden tunnetta.

Arkielämän käytäntöihin liittyvät valinnat voidaan nähdä elämänpoliittisina valintoina, sillä niiden avulla pyritään tietynlaisen elämäntavan rakentamiseen, jonka taustalla olevia syitä selvitän seuraavassa luvussa. Käytännön elämä ei aina vastaa niitä ihanteita, joita vastaajilla on. Osa vastaajista haluaisi muuttaa maalle tai saada muuten lisää tilaa omavaraisuushankkeiden toteuttamiseen. Osalle vastaajista työssäkäynnin ja omavaraisuuden yhdistäminen aiheuttaa haasteita. Toisilla taas on pulaa rahasta, jota kuitenkin tarvitaan jokapäiväisessä elämässä, vaikka osa tarvittavista tuotteista tulisivatkin omavaraistalouden piiristä. Vaikka ihmisellä nykymaailmassa on melko paljon mahdollisuuksia valita oma elämäntapansa, asettavat elämän realiteetit kuitenkin kehykset sille, mitä ja miten elämäntapaan liittyviä asioita voidaan toteuttaa.

Jos vastauksista ilmi tulevia tekijöitä verrataan Hoikkalan ja Roosin (2000, 28) aiemmin esiteltyihin elämänpoliittikkaan vaikuttaviin tekijöihin (yhteisöllisyyden eri muodot, autonomiset individualisoituneet yksilöt, valtiollis-hallinnollinen toiminta sekä markkinoiden tarjonta), voidaan huomata kaikkien näiden vaikutus elämäntavan rakentumiseen käytännön tasolla. Autonomiset individualisoituneet yksilöt voivat tehdä valintoja niissä puitteissa, joita muut tekijät asettavat. Yhteisöllisyyden eri muodot tulevat esiin sekä negatiivisessa että positiivisessa valossa, kun omavaraisuuden tavoitteluun saadaan tukea, neuvoja, kannustusta, tietoja ja taitoja, mutta toisaalta myös paheksuntaa, epäilyä, syytöksiä ja lievimmilläänkin kummastelua. Muiden ihmisten tai instituutioiden esittämä hyväksyntä tai paheksunta ei enää määritä yksilön valinnanmahdollisuuksia samaan tapaan kuin esimodernina aikana, mutta ei se varmaankaan täysin ilman vaikutusta silti ole. Yhteiskunnan toiminta asettaa käytännöllisiä rajoituksia valinnan vapauteen esimerkiksi julkisen liikenteen ja infrastruktuurin saavutettavuuden, sosiaaliturvan ja sen ehtojen, verotuksen ja palveluiden saatavuuden kautta. Markkinoiden toiminnalla taas on vaikutusta erityisesti taloudellisiin seikkoihin, kuten työnsaantiin,

hyödykkeiden hintoihin ja niiden saatavuuteen. Osittain omavarainenkin kotitalous tarvitsee yleensä joitakin julkisia tai yritysten tarjoamia palveluita, kuten tien, sähköverkon ja vesihuollon, terveyden- tai sosiaalihuollon palveluita tai koulu- tai opiskelupaikkoja. Nämä puolestaan voivat vaikuttaa esimerkiksi asuinpaikan valintaan, kuten edellä on käynyt ilmi. Elämänpoliittisia valintoja ei siis tehdä täysin yksilölähtöisesti, vaan niihin vaikuttavat monet muutkin tekijät, joskus jopa estäen yksilöä toteuttamasta haluamiaan valintoja.

Koko tutkielmassani käytän käsitettä 'omavaraisuutta tavoittelevat kotitaloudet'. Miksi en puhu suoraan omavaraisista kotitalouksista? Syitä on kaksi: ensinnäkin täysin omavarainen elämä on erittäin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta, toiseksi en halunnut rajata kyselyyn vastaajia sen mukaan kokevatko he olevansa omavaraisia vai vasta kulkevana (suurempaa) omavaraisuutta kohti. Sosiaalisen median omavaraisuusryhmien keskusteluissa on välillä noussut esiin kysymys siitä, voiko olla osittain omavarainen. Omavaraisuutta voidaan ajatella joko – tai -kysymyksenä: joko on omavarainen tai sitten ei ole. Toisaalta asiaa voidaan ajatella myös omavaraisuusasteen käsitteen kautta. Omavaraisuusastetta käytetään yleensä yritysmaailmassa kuvaamaan yrityksen vakavaraisuutta ja kykyä selvitä tappioista. Omavaraisuusprosentti kertoo siitä, kuinka paljon yhtiön toimintaa on rahoitettu omalla pääomalla. Korkea omavaraisuusaste kuvastaa yrityksen liiketoimintapohjan vakautta. (Alma Talent, omavaraisuusaste-%.)

Etenkin aiempina vuosikymmeninä, osana huoltovarmuutta, on puhuttu myös valtion omavaraisuusasteesta, erityisesti ruoantuotannon osalta. Valtion kohdalla omavaraisuusaste on yhteydessä selviytymiseen kriisitilanteista, joissa ruokaa tai muita tarvikkeita ei voitaisi hankkia maahan normaalin maailmankaupan puitteissa (vrt. VNP 539/2008). Kyse on viime kädessä erityisesti väestön ruokaturvasta, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa kaikilla ihmisillä on kaikkina aikoina fyysinen ja taloudellinen mahdollisuus saada riittävästi turvallista ja ravitsevaa, heidän ruokavalionsa ja mieltymystensä mukaista ruokaa, joka mahdollistaa terveen ja aktiivisen elämän (FAO 2006; alkuperäinen määritelmä FAO World Food Summit 1996). Ruokaturvaan kuuluu varsinaisen ruoan saatavuuden lisäksi myös ruoansaannin tulevaisuuden turvaaminen esimerkiksi omassa maassa toteutetulla maataloudella, jonka tuotteet tulevat hyödynnettäviksi omassa maassa ja joihin kansalaisilla on myös varaa. Huoltovarmuuden kannalta suomalaisen maatalouden omavaraisuudelle asettavat haasteita erityisesti maataloudessa käytettävien polttoaineiden, lannoitteiden ja rehujen saannin riippuvuus ulkomaantuonnista, joita sen takia varastoidaan varmuus-, turva- ja velvoitevarastoissa (Huoltovarmuuskeskus b, perustuotanto-osasto). Riippuvuus erilaisista tuontihyödykkeistä on kasvanut viime vuosikymmeninä, mikä on johtanut siihen, että omavaraisuusaste on laskenut lähes kaikilla tuotannonaloilla (Huoltovarmuuskeskus c, usein kysyttyä). Juuri tätä kirjoitettaessa (13.3.2020) maailma on koronaviruspandemian kourissa. Kaupankäynti maiden välillä toimii vielä suhteellisen normaalisti, mutta kokonaisuuden kannalta tilanne on hyvin poikkeuksellinen. Huoltovarmuus ei aina liitykään pelkästään sotiin tai luonnonkatastrofeihin, kuten maanjäristyksiin tai tulviin, vaan myös laajalle leviävät epidemiat tai suoranaiset pandemiat voivat horjuttaa

normaalia tapaamme selvitä arjesta. Suomessakin osa kauppojen hyllyistä on ollut uutisten mukaan tyhjinä, kun ihmiset ovat hamstranneet säilykkeitä, kuivaruokia ja vessapaperia (Marttinen & Tolonen 2020).

Viime päivien uutisten valossa kysymys osittaisesta omavaraisuudesta, on varsin ajankohtainen. Vaikka ruoka ei ole näillä näkymin kaupoista loppumassa, niin kyllä herkästi tarttuvan, vielä ilman lääkkeitä ja rokotetta olevan taudin levitessä ympäri maata ja maailmaa ajatus täydestä kellarista ja pakastimesta herättää luottamusta. Vaikka kotitalous ei olisikaan esimerkiksi sähkön ja auton polttoaineen osalta omavarainen, itse tuotettu ja säilötty ruoka antaa poikkeustilanteessa vapautta pysyä kotona, poissa taudille altistavista väkijoukoista. Osittainenkin omavaraisuus, vaikka juuri ruoan, polttopuiden ja vedensaannin osalta auttaa selviytymään erilaisista häiriötilanteista, olivatpa ne sitten tautiepidemioita, sähkökatkoksia tai häiriöitä ruokakuljetuksissa. Oikeastaan olisin taipuvainen ajattelemaan, että täydellistä omavaraisuutta ei ole edes mahdollista saavuttaa. Vähintään suolaa pitäisi saada jostakin, samoin metallia kirveeseen, lapioon ja muihin työkaluihin. Ruoan säilöminen ilman lasipurkkeja tai muita säilytysastioita olisi sekin vaikeaa. Suolan, metallin ja lasin tuottaminen kotitalouden omana toimintana taas taitaa olla käytännössä mahdotonta. Kuten monissa vastaajien määritelmässä omavaraisuudesta sanottiin, omavaraisuus on sitä, että tuotetaan *mahdollisimman paljon* tarvittavasta ruoasta ja muista tarpeellisista tarvikkeista itse ja ollaan *mahdollisimman* riippumattomia yleisistä jakeluverkoista. Se, mikä kenellekin on mahdollisen rajoissa, vaihtelee olosuhteiden mukaan. En siis allekirjoita ajatusta, että kotitalous joko on tai ei ole omavarainen, vaan omavaraisuudessa liikutaan jatkumolla, jonka toisessa päässä kaikkien tuotteiden ja palvelujen hankkimiseen tarvitaan rahaa, toisessa päässä lähes kaikki tuotetaan ja hankitaan itse.

5. Omavaraisuuden syyt ja perustelut

5.1 Miksi omavaraisuutta tavoitellaan?

Edellisessä pääluvussa tarkastelin sitä, *miten* omavaraisuutta tavoitellaan. Selvitin omavaraisuuden tavoitte- luun käytettyjä keinoja ja toimia. Pro gradu -tutkielmani toinen painopiste on siinä, *miksi* omavaraisuutta tavoitellaan. Tässä pääluvussa analysoin omavaraisuuden tavoittelun syitä ja perusteluja. Pysin ymmärtä- mään, mikä tekee usein melko työläästä elämäntavasta houkuttelevaa maailmassa, jossa kaiken, tai ainakin paljon, voi saada helpommallakin. Selvitin syitä monivalintakysymyksellä, jossa kysyin, mikä omavaraisuus- dessa on vastaajalle tärkeää. Kysymyksessä oli useita eri kohtia, kuten ruoantuotannon ekologisuus, riippu- mattomuus palkkatyöstä, varautuminen kriiseihin, perinteisen elämäntavan ylläpitäminen ja halu yhteiskun- nan muuttamiseen. Jokaisessa kohdassa vastaaja sai valita Likert-asteikolta sopivimman vaihtoehdon ('ei lainkaan tärkeää', 'vain vähän tärkeää', 'jonkin verran tärkeää', 'melko tärkeää', 'erittäin tärkeää'). Moniva- lintakysymykseen saadut vastaukset on koottu kuvioon 12. Kysyin omavaraisuuden tavoittelun syitä ja pe- rusteluja myös avoimilla kysymyksillä. Avoimissa kysymyksissä kysyin sitä, liittyykö omavaraisuuden tavoitte- luun joitakin aatteellisia, katsomuksellisia tai uskonnollisia syitä, siis ihmisen sisäiseen kokemukseen ja arvo- maailmaan liittyviä tekijöitä. Kysyin myös ulospäin suuntautuvasta toiminnasta: 'Haluatteko elämäntaval- lanne jotenkin vaikuttaa yhteiskuntaan tai politiikkaan henkilökohtaista elämää laajemmin? Mitä haluatte muuttaa? Millaista yhteiskuntaa haluatte rakentaa?' Lisäksi viimeisenä kohtana pyysin vastaajia vielä kuvai- lemaan omin sanoin, miksi he tavoittelevat omavaraisuutta. Näihin avoimiin kysymyksiin saatuihin vastauk- siin palaan jäljempänä.

Olen ryhmitellyt omavaraisuuden tavoittelun syyt erilaisten teemojen alle. Näitä teemoja ovat 'ruoan tuot- taminen', 'ekologiset ja taloudelliset syyt', 'riippumattomuus ja varautuminen', 'erilaisen elämäntavan hake- minen', 'terveys, hyvinvointi ja tasapainoisuus' sekä 'yhteiskunnalliset syyt'. Käsittelen syihin ja perusteluihin liittyvän monivalintakysymyksen vastauksia seuraavaksi näiden teemojen alla, samoin avoimista vastauksista poimittuja tietoja näistä teemoista. Luon myös yhteyksiä eri teemojen välille, sillä yksittäiset syyt voivat ku- vastaa useita erilaisia teemoja. Teemat eivät ole mikään ehdoton jako, vaan aineiston käsittelyn ja analyysin apuväline. Koska tässä tutkimuksessa oli tarkoitus kartoittaa omavaraisuuden tavoittelua ilmiönä, en voinut kysyä erikseen yksityiskohtaisia perusteluja erilaisiin syihin ja niiden merkitykseen. Tutkimukseni antaa poh- jan selvittää asiaa tarkemmin, kun yleiskuva ilmiöstä on selvillä. Syvempään tarkasteluun ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa ole ollut mahdollisuutta.

Mikä omavaraisuudessa on vastaajalle tärkeää?



Kuvio 12. Omavaraisuuden tavoittelun syyt ja perustelut.

5.2 Ruoan tuottamiseen liittyvät syyt ja perustelut

Monivalintakysymyksen vastausten mukaan tärkein syy omavaraisuuden tavoittelulle oli puhdas tai muuten parempi ruoka, joka oli 77 % vastaajista erittäin tärkeää ja 17 % vastaajista melko tärkeää. Yhteensä siis 94 % vastaajista piti puhtaan tai muuten paremman ruoan saamista tärkeänä syynä omavaraisuuden tavoittelulle. Ruoantuotannon osalta ekologisuus oli myös tärkeä peruste, 73 % vastaajista piti sitä erittäin tärkeänä ja 22 % melko tärkeänä (yhteensä 95 %). Ruoantuotannon eettisyyden osalta luvut olivat 70 % ja 23 % (yht. 93%). Näillä syillä on selvä yhteys siihen, millä keinoilla omavaraisuutta tavoitellaan. Kasvien viljely sekä marjastus, sienestys ja muu keräily nousivat koko aineiston osalta tärkeimmiksi keinoksi tavoitella omavaraisuutta. Varsin tärkeinä pidettiin myös kalastusta ja metsästystä sekä eläinten kasvatusta, vaikkakaan niillä ei ollut yhtä paljon merkitystä kuin kasvien viljelyllä tai keräilyllä. Kalastus, metsästys ja eläinten kasvatusta sekä myös mehiläisten hoito nousivat kuitenkin selvästi esiin niiden toimien joukossa, joita haluttaisiin jatkossa toteuttaa. On johdonmukaista, että jos omavaraisuuden tavoittelun keskeiset syyt ja perustelut liittyvät ruokaan, myös keinojen puolella ruokaan liittyvät keinot nousevat korkealle. Ruoantuotantoon liittyvissä kysymyksissä oli vain yksittäisiä vastauksia, joissa näitä syitä ei pidetty kovinkaan tärkeinä. Ruoantuotantoon liittyvien seikkojen tärkeydestä omavaraisuuden tavoittelun perusteluina oli siis vastaajien joukossa varsin vahva yksimielisyys.

Edellisten ruoantuotantoon liittyvien syiden kanssa kiinteässä yhteydessä ovat myös seuraavat syyt: eläinten kanssa toimiminen sekä halu viljellä kasveja (lajeja tai lajikkeita) tai kasvattaa eläimiä (lajeja tai rotuja), joita ei muuten olisi tarjolla. Lajivalikoiman laajentamista piti erittäin tärkeänä 53 % vastaajista ja melko tärkeänä 16 %. Yhteensä 16 prosentille vastaajista tämä syy oli vain vähän tai ei lainkaan tärkeä. Eläinten kanssa toimiminen oli erittäin tärkeää 36 prosentille vastaajista ja melko tärkeää 23 prosentille. Tämä syy oli vain vähän tai ei lainkaan tärkeä 19 prosentille vastaajista. Näiden syiden kohdalla hajonta oli paljon suurempaa kuin aiempien ruoantuotantoon liittyvien syiden kohdalla. Kumpikaan näistä jälkimmäisistä syistä ei välttämättä liity pelkästään ruoantuottamiseen, sillä kasveja ja eläimiä kasvatetaan muutenkin kuin ruoan takia. Luulen kuitenkin, että suurelta osin vastaukset voidaan liittää ruoantuottamiseen, joskin esimerkiksi maatiais- tai alkuperäislajien säilyttäminen tai vaikkapa villan tuottaminen voivat myös olla syinä. Valtaosa vastaajista asui maalla, jossa eläinten pitämiselle on todennäköisesti enemmän tilaa kuin vaikkapa kaupungissa. Niinpä eläinten kanssa toimiminen voi liittyä myös lemmikkeihin, kuten koiriin, tai esimerkiksi hevosiin, joita yleensä pidetään muun kuin ruoan tuottamisen takia. Avoimista vastauksista löytyi myös tätä tulkintaa tukevia piirteitä, esimerkiksi: *”nautimme luonnonläheisestä ja kohtuullisesta elämäntavasta, jossa saa olla tekemisissä kasvien, luonnon ja eläinten kanssa kelloa tuijottamatta”* ja *”rakastan luontoa sekä eläimiä, ne on mulle perheenjäseniä ei tuotantoeläimiä”*. Tarkempaa tietoa vastauksista ei tältä osin saa, vaan se vaatisi uutta tutkimusta, jossa keskityttäisiin tarkemmin omavaraisuuden tavoittelun syihin ja perusteluihin.

Avoimissa vastauksissa tuotiin esille samoja asioita, jotka näkyivät monivalintavastauksissakin. Ruoan puhtaus ja luonnonmukaisuus olivat monelle vastaajalle tärkeitä. Puhtauteen liitettiin pienempi lisä- ja säilöntä-aineiden määrä, myös pakkausten ja niihin käytetyn muovin vähentäminen oli joillekin vastaajille tärkeää. Ruoan kasvattaminen ja muu hankkiminen olivat useamman vastaajan mielestä mielekästä toimintaa, paaluuta perusasioiden äärelle. Itse kasvattamalla ja hankkimalla sai hyvää ruokaa, jolloin *”tietää mitä syö”*. Eräs vastaaja kuvaa ruoan kasvattamisen, metsästyksen ja kalastuksen hyötyjä seuraavasti:

”Meidän kohdalla viljely alkoi, kun eräänä keväänä en löytänyt kotimaista tai edes eurooppalaista sipulia kaupasta, se oli tuotu Uudesta-Seelannista, eli niin kaukaa kuin se on mahdollista. Puoliso on aina metsästännyt ja kalastanut, kalastamme myös yhdessä. Meillä on varaa viedä tuliaisina kaupassa niin kalliita kalaa, riistaa, marjoja ja sienä, ja se on joka kerta yhtä ihanaa. Täällä pohjoisessa kaikki kasvikset maistuvat niin paljon paremmilta, yötön yö tekee vahvat aromit. En ymmärrä, miten kaupan kasviksista saadaan kaikki maku pois. Onneksi ei tarvi niitä kotona syödä ollenkaan.”

Lihan tuotantoon liittyviä eettisiä puolia kuvaa esimerkiksi seuraava vastaus:

”Kasvissyöntiin emme ole toistaiseksi kyenneet, joten koemme, että hyödyntämämme lihan elinkaareen saa vaikutettua parhaiten kasvattamalla eläinperäiset proteiini lähteet itse. Näin voimme varmistaa, ettemme tue tavanomaista tehotuotantoa vaan jokainen lihapala on arvokas, yksilöllisesti hoidettu ja se on saanut viettää hyvän elämän.”

Ruoantuotantoon liittyi vastauksissa monenlaisia asioita, kuten se, että ruokaomavaraisuus parantaa toimeentuloa, vähentää tarvetta ansaita rahaa ja antaa turvaa poikkeusoloissa, jotka voivat johtua esimerkiksi työttömäksi jäämisestä tai koko yhteiskuntaa koettelevista tekijöistä. Kuten aiemmin on mainittu, myös luontoyhteys, elämän mielekkyys ja eettiset arvostukset olivat vastaajille tärkeitä. Yhtenä tekijänä nousi esiin vielä perinteiden siirtäminen sukupolvelta toiselle, johon palaan tarkemmin toisen teeman yhteydessä. Kaikkia näitä asioita kuvaa vastaaja, joka kertoo:

”Itse emme ollenkaan tavoittele täyttä omavaraisuutta. Mutta osin kuitenkin elämme omillamme, ja se on myös tärkeä osa toimeentuloa, että on pieneläimiä ja niistä maidot, lihat. Ja omalta pellolta ja kasvimaalta satoa niin keittiöön kuin eläimillekin. Samoin metsän antimien hyödyntäminen (marjat, sienet, yrtit) tuntuu itsestä hyvälle ja arvokkaalle. Ja on ollut ilo huomata, että myös lapset ovat kasvaneet arvostamaan samoja asioita, vaikka ehkä järjestävätkin elämänsä oman näköisekseen.”

Ruoan tuottaminen ja hankkiminen itse nähtiin usein myös vastavoimana *”teolliselle ruoantuotannolle”* ja siihen liitettylle epäreilulle hyödyn jakautumiselle. Tätä kuvaa seuraava vastaus:

”Mua ei yhtään kiinnosta tukea epäterveitä malleja, kuten esim. keskusorganisaatioiden välis-täveto (viljelijä tai maitotilallinen saa todella naurettavan pienen osuuden tuloista, ei missään suhteessa työmääriin). En halua tukea koko ajan laajempiin tehotuotantoyksiköihin pakottavaa maatalouspolitiikkaa, pientiloja lopettaa koko ajan eikä se ole fiksuria, kadotetaan valtavasti osaamista (kaikki maanviljelijät eivät automaattisesti ole luonnonpilaajia). Mua ei kiinnosta tu-kea jotain ranskalaisen monikansallista firmaa ostamalla sen Puolassa valmistamaa jugurttia. Haluan tukea suomalaista tuotantoa ja yrittää omalta osaltani varmistaa, että Suomessa pys-tyttäisiin olemaan edes teoriassa omavaraisia.”

Myös maanviljelyssä käytetyt torjunta-aineet ja maan köyhtyminen mainittiin syinä vältellä kaupasta ostet-tavia ruokia. Muutamassa vastauksessa mainittiin, että *”ruoka on lääke”*. Vastauksissa esitettiin näkemyksiä, että oikeanlaista, puhdasta ruokaa ja villiyrtejä syömällä voi edistää terveyttään, kun taas tehotuotettu ruoka heikentää terveyttä. Myös Karppinen (2017) oli saanut pro gradu -tutkielmassaan hyvin samansuun-taisia tuloksia. Erityisesti ruoan turvallisuus, puhtaus ja laatu korostuivat haastatteluissa (Karppinen 2017, 42–43). Samanlaisia tuloksia sai myös Saaristo (1994, 28).

5.3 Ekologiset ja taloudelliset syyt

Kohtuullisuus tai säästäväisyys oli kyselyvastausten mukaan erittäin tärkeä perustelu omavaraisuuden tavoit-telulle. Vastaajista 57 % piti kohtuullisuutta tai säästäväisyyttä erittäin tärkeänä ja 35 % melko tärkeänä. Osit-tain samaan asiaan liittyy myös kulutuksen vähentäminen, jota erittäin tärkeänä piti 69 % vastaajista ja melko tärkeänä 17 %. Ekologista elämäntapaa piti erittäin tärkeänä 64 % ja melko tärkeänä 22 %. Vastaajista 13 % ilmoitti, että taloudellinen pakko on omavaraisuudessa erittäin tärkeä syy, 15 % vastaajista se oli melko tär-keä syy. Toisaalta taas lähes puolet vastaajista ei pitänyt taloudellista pakkoa tärkeänä syynä, sillä 19 prosen-tille se ei ollut lainkaan tärkeää ja 26 prosentille se oli vain vähän tärkeää. Kohtuullisuus tai säästäväisyys oli kaikille vastaajille vähintään jonkin verran tärkeää. Kulutuksen vähentämisen ja ekologisen elämäntavan koh-dalla vain yksittäiset vastaajat kertoivat, että ne eivät ole lainkaan tärkeitä tai ovat vain vähän tärkeitä.

Avoimista vastauksista voi lukea hyvin samanlaista ajattelua, mitä näkyy jo monivalinnoissakin. Eräs vastaaja kuvaa valintojaan:

”Inhoan kauppoissa käymistä, sitä hälinää ja kiirettä. Mutta tärkeintä minulle on elää mahdolli-simman omilla ja ostaa vain pakollinen. Maailma ei voi pelastua, jos yhteiskunta perustuu jatku-vaan kasvuun ja ympäristön riistoon, pyrin elämään vähemmän ympäristöä kuormittavasti il-man, että pitää elää askeettisesti köyhyydessä.”

Toinen ilmaisee saman asian näin:

”En tavoittele ehdotonta yksin pärjäämistä vaan ekologisesti mielekästä, kohtuullista elämäntapaa. Olen herkkänä ihmisenä lapsesta saakka kokenut liiallisen energian/luonnon kuluttamisen ongelmaksi... nyt tuntuu hassulta, kun en ole enää yksin asian kanssa.”

Ekologiset syyt ja kohtuullisuus kuluttamisessa nousivat monista vastauksista esiin. Nykymuotoista ”tavalista” elämäntapaa ei pidetty kestäväenä eikä sen uskottu voivan jatkua loputtomiin (vrt. Hirvilampi 2003, 80–82). Lapsillekin haluttiin opettaa vähemmän materialistista ja kuluttavaa elämäntapaa. Monen vastaajan mielestä oli hyvä opetella tarvittavia taitoja ja uudenlaista elämäntapaa, jotta tulevista, väistämättä edessä olevista muutoksista selvittäisiin. Käsittelen tätä varautumisen näkökulmaa seuraavassa alaluvussa.

Vuorio (2019) tutki gradussaan omavaraisuuteen pyrkiviä kotitalouksia arjen rakentumisen näkökulmasta. Arjen näkökulma onkin mielenkiintoinen, sillä arjessa rakentuvat toimintatavat muodostavat elämäntavan pohjan. Toisin kuin Bourdieu, Pink (2012) ei näe arkea ja sen rutiineja monotonisena toistona aiemmasta. Pinkin mukaan arjen käytännöt ovat tietoista toimintaa. Arjessa jokainen rakentaa elämänsä omien valintojensa ja toimintatapojensa kautta. Erityisesti arkisilla kulutustottumuksilla on merkitystä esimerkiksi sen kannalta, kuinka ekologinen ihmisen elämäntapa on. Vaikka arjessa rutiineilla onkin suuri merkitys, eivät rutiinit aina toistu täysin samanlaisina. Muuttamalla rutiineja voidaan muuttaa koko elämäntapaa ja sen vaikutuksia ympäristöön ja muihin ihmisiin (vrt. arjen ympäristöpolitiikan ajatus). Pinkin mukaan arki onkin mahdollinen aktivismin alusta. Arjen toiminnot ja valinnat eivät välttämättä muiden silmissä aina näyttäyty rationaalisina, mutta ihmisen omassa merkityskentässä tietyt toiminnan tavat voivat olla silti hyvin perusteltuja. (Pink 2012, 2–5, 18–19, 48–49.) Monet arjen valinnat ovat nimenomaan elämänpoliittisia valintoja, sillä arjen ruokaa, kuluttamista, asumista, liikkumista, sosiaalista kanssakäymistä, työelämää ja monia muita arjen osia koskevista valinnoista rakentuu ihmisen koko elämäntapa. Monilla näistä valinnoista on kytköksiä moraaliin ja etiikkaan, arvoihin ja tavoitteisiin. Vaikka ympäristöasioihin ja muuhun yhteiskuntaan vaikuttamisessa yksilöiden toimia joskus vähätellään, kuten elämänpoliittikkaa koskevassa alaluvussa totesin, niin toisaalta ihmisen toiminnan ympäristövaikutuksista suuri osa muodostuu nimenomaan arjen toiminnoista, kuten asumisesta, ruoasta ja liikkumisesta. Kotitalouksien kulutus puolestaan muodostaa noin 2/3 kaikista Suomen kasvihuonekaasupäästöistä (SYKE 2019).

Ekologisen elämäntavan kohdalla voidaan puhua aidosta valinnasta, mutta taloudellisen pakon kohdalla valinnanmahdollisuudet ovat hyvin vähäiset. Ehkä taloudellisen pakon kohdallakin valintaa voi olla siinä, millä keinoilla tiukasta taloudellisesta tilanteesta selvitään. Etenkin maalla asuva pienituloisen, joka ei halutesaankaan välttämättä saisi taloan kaupaksi, voi nähdä ainoaksi vaihtoehdoksi lisätä omavaraisuuttaan, jotta tulot kattaisivat menot. Tätä kuvastaa hyvin eräs vastaus: *”Pienellä eläkkeellä elävän on pakko. Vaimon eläköityessä tulot pienenevät huomattavasti.”* Taloudellisen pakon ja toisaalta yhteiskunnallisen ajattelun yhteisvaikutusta kuvastaa seuraava lainaus: *”Raha(n) vähyys, ei ole varaa ostaa kaikkea ruokaa kaupasta) ja*

kulutussyhteiskunnan vastustus.” Kohtuullisuus ja säästäväisyys sekä kulutuksen vähentäminen voivat olla joko vapaaehtoisia valintoja, esimerkiksi ekologisista syistä, tai sitten välttämättömyydestä tehdään hyve, kun pienillä tuloilla pärjäävällä ei olisi edes mahdollisuutta suureen kulutukseen. Vastauksista kuvastuu selvästi se, että omavaraisuutta tavoittelevien kohdalla kulutuksen vähentäminen ja kohtuullisuus ovat ihan-teita itsessään, vaikka osan kohdalla myös taloudellinen tilanne asettaa rajat kulutukselle. Näen vastauksissa paljon yhtäläisyyksiä vapaaehtoisesti vaatimattomaan elämäntapaan (voluntary simplicity) ja kohtuullisuu-den korostamiseen. Palaan aiheeseen vielä jäljempänä.

Lehtonen (1998) kuvailee haastatteluaineistoon perustuen sitä, miten ihmiset suhtautuvat ostamiseen. Useimmiten kaupassa käyminen on osa arkielämän suoritettavien asioiden listaa, samoin kuin vaikkapa ruo-anlaitto ja siivous. Joskus ostoksilla käyminen voi olla myös mielihyvää tuottavaa toimintaa tai tapa viettää aikaa, mihin usein viitataan käsitteellä shoppailu. Lehtosen haastattelemat ihmiset kuitenkin kuvailevat sää-televänsä ostamista, he siis käyttävät itsekuria rajoittaessaan ostamista. Ostamista voidaan perustella sillä, että se on välttämätöntä, kuten vaikkapa ruoka ja vaatteet. Toisaalta voidaan perustella, että ostettavalle asialle on käyttöä. Se ei siis ole suorastaan välttämätöntä, mutta jollakin tavalla tarpeellista kylläkin. Kolman-neksi ostamista voidaan perustella sillä, että jotakin asiaa tai tavaraa tekee mieli. Tällöin on halu saada jokin asia, vaikka sille ei ehkä ole kovin suurta tarvettakaan. Lehtosen haastattelemissa ihmisistä osa kuvaa sitä, että he pyrkivät hillitsemään itseään, siis olemaan ostamatta sitä, mikä ei ole tarpeellista. (Lehtonen 1998, 221–223.)

Tällainen jaottelu näkyi myös omavaraisuutta tavoittelevien vastauksista. Kuluttamisesta ja rahankäytöstä kertoessaan monet korostivat ostavansa vain sitä, mitä on pakko tai mille on tarvetta. Ylimääräisestä, ”tur-hasta” kulutuksesta pyrittiin eroon. Toki joukossa oli niitäkin, jotka kertovat käyttävänsä rahaa ”ihan tavalli-sesti”, siis ilman pyrkimystä kulutuksen vähentämiseen, mutta valtaosa pyrki rajoittamaan ostamista. Se, mitkä asiat kenellekin ovat välttämättömiä ja tarpeellisia, riippuu tietysti aina tapauksesta. Osa kertoi käyt-tävänsä välillä rahaa johonkin ”turhaan”, kuten kaupasta ostettaviin herkkuihin, esim. suklaaseen tai eksoot-tisiin hedelmiin. Lehtosen mukaan ostamisesta voi tulla moraalinen kysymys, kun turhan ja tarpeellisen ra-jankäyntiä tehdään esimerkiksi suhteessa ekologisen kuluttamisen ohjeisiin. Kuluttaminen ja siihen liittyvät valinnat rakentavat osaltaan ihmisen identiteettiä. Kysymys siitä, millainen kuluttaja olen, voi laajentua ky-symykseksi siitä, millainen ihminen olen. Kun kuluttamiseen ja ostamiseen liittyvää moraalista koodistoa ei saada, ainakaan suoraan, mistään ulkoapäin, korostuvat ihmisen omat valinnat ja velvollisuus toimia ”oikein”. (Lehtonen 1998, 246–248.) Kulutusvalinnat ovat siis yksi elämänpolitiikan osa-alue.

Ihmistä, joka ostaa paljon tavaroita, pilkataan usein materialistiksi. Liiallinen materiaan sitoutuminen näh-dään huonona asiana. Sitä se varmaan onkin, jos joka paikka on jo ennestään täynnä tavaraa, jolle ei ole

käyttöä. Viime vuosina suorastaan trendiksi on noussut minimalismi, joka voi ilmetä elämän eri osa-alueilla sisustuksesta muuhunkin tavaroiden omistamiseen, mutta myös minimalismiin esimerkiksi kalenterin täyttämässä erilaisilla velvoitteilla. Tavallaan minimalismissakin on kyse elämän yksinkertaistamisesta, vapaaehtoisesta vaatimattomuudesta. Osa minimalisteista ei ehkä täysin sovi vaatimattomuuden kategoriaan, sillä esimerkiksi sisustusblogeissa tavaraa voi olla vähän, mutta tavarat ovat huolella valittuja, kalliita design-esineitä (tavaroiden symbolisesta aspektista kts. Ilmonen 2007, 261–265). Kulutuksen vähentämisen kannalta minimalismi on usein kuitenkin hyvä vaihtoehto, jos sen avulla onnistutaan välttämään turhan tavarankäytön hankkimista. Pyrkimyksessä vähentää kulutusta ja tavarankäytön määrää ei mielestäni kuitenkaan välttämättä pyritä irti materiaalista, siis konkreettisista esineistä, vaan suhde materiaaliin vaan on erilainen. Tavaraa on vähemmän, mutta jäljelle jätettyjä tavaroita arvostetaan enemmän kuin silloin, kun tavaraa on paljon. Omavaraisuuden tavoittelussakaan ei mielestäni pyritä irti materiaalista sinänsä, vaan keskeistä on paluu perusasioiden äärelle. Monet omavaraisen elämän puolet ovat hyvin kiinni materiaalisessa maailmassa, kun suuri osa työstä liittyy materiaalin hankkimiseen. Ruuan kasvattaminen ja hankkiminen muulla tavoin, polttopuiden tekeminen, viljelymaasta huolehtiminen, rakennusten kunnostaminen ja monet muut toimet liittyvät kiinteästi elämän materiaaliseen puoleen. Elämän perustarpeisiin liittyvän materiaalin arvostus on huomattavan erilainen ilmiö kuin materialistien nurkkiinsa keräämien tavaroiden arvostus. Mielestäni omavaraisuutta tavoittelevat lähestyvät minimalisteja siinä, että hankitaan vain tarpeellista tavaraa, ei sitä, mitä jollakin hetkellä tekee mieli. (Kulutuksen sosiologiasta ja ihmisten esinesuhteista kts. esim. Ilmonen 2007, luku IX.)

Monen kyselyyn vastanneen osalta voidaan todeta samaa, kuin Mesimäki (2006, 101–102) gradussaan: *”Haastatelluilla on selvä näkemys myös siitä, että nykyinen markkinavetoinen kulutusyhteiskunta ei muutu hienosäädöllä, vaan tarvitaan perusteellisia ratkaisuja ja muutoksia vallan rakenteissa ja etenkin kansalaisosallistumisen muodoissa. Ympäristökaupunkilaisten mielestä yhteiskunnassa pitäisi olla tarjolla ”Aito ekologinen vaihtoehto” kuten kuluttamisen välttäminen, jonka valitseminen on hyväksyttävää ja kannatettavaa, jopa jollakin tavalla hienoa.”* Myös omavaraisuutta tavoittelevat vastaajat korostivat monessa vastauksessa sitä, että kestävämmästä kulutuksesta ja yhteiskunnan rahakeskeisyydestä on päästävä eroon. Muuten edessä on ympäristökriisi, jonka seurauksena asiat väistämättä muuttuvat. Osa vastaajista koki siis olevansa jonkinlaisia väistämättömän muutoksen edelläkävijöitä niin kuluttamisen kuin laajemmin koko elämäntapansakin suhteen.

5.4 Riippumattomuus ja varautuminen

Jaoin riippumattomuutta koskevan kysymyksen kolmeen osaan: riippumattomuuteen palkkatyöstä tai yrittäjyydestä, riippumattomuuteen sosiaaliturvasta ja riippumattomuuteen muista ihmisistä tai yhteiskunnasta. Riippumattomuutta palkkatyöstä tai yrittäjyydestä pidettiin erittäin tärkeänä 28 prosentissa vastauksista ja

melko tärkeänä 22 % vastauksista. Sosiaaliturvan kohdalla luvut olivat lähes samat: 30 % ja 20 %. Riippumattomuutta muista ihmisistä tai yhteiskunnasta pidettiin myös lähes yhtä tärkeänä kuin kahta edellistäkin riippumattomuuden muotoa, sillä sitä piti erittäin tärkeänä 20 % ja melko tärkeänä 25 %. Toisaalta taas riippumattomuuskysymykset saivat paljon myös 'ei lainkaan tärkeää' tai 'vain vähän tärkeää' vastauksia. Riippumattomuus muista ihmisistä tai yhteiskunnasta ei ollut lainkaan tärkeää 13 prosentille vastaajista ja vain vähän tärkeää 24 prosentille. Sosiaaliturvasta riippumattomuuden kohdalla luvut olivat 15 % ja 19 %, palkkatyöstä tai yrittäjyydestä riippumattomuuden kohdalla taas 8 % ja 16 %. Vastaukset siis jakautuivat voimakkaasti, sillä noin puolet piti riippumattomuutta erittäin tai melko tärkeänä, kun taas 24–37 % ei pitänyt riippumattomuutta juurikaan tärkeänä.

Riippumattomuutta kuvattiin muutamissa avoimissa vastauksissakin:

"Emme halua kokea olevamme naimisissa yhteiskuntanormien, pankkien, vakuutusyhtiöiden ja erilaisten muiden instituutioiden kanssa."

"Haluamme irtautua hieman rahanansaitsemispaineista, koska emme luultavasti pärjää kovin hyvin nykyisillä työmarkkinoilla."

"Haluan rohkaista ihmisiä yrittäjyyteen ja toivoisin heidän rakentavan omavaraisuuden kautta tukevan pohjan toimintansa tueksi, jotta perheellä olisi turva, vaikka tulisi hiljaisempia kuukausia. Me haluamme olla niin vakaalla pohjalla ravinnon suhteen, ettei muutaman kuukauden työpula veisi pöydästä ruokaa."

"Taloudellisen omavaraisuuden saavuttaminen on iso unelma. Elämä pääomatuloilla ja omalla tuotannolla olisi ideaalitalanne. Haluan tienata ja säästää rahaa, jotta tulevaisuudessa en olisi epävarmasta työtilanteesta tai sosiaaliturvasta riippuvainen."

"Haluan olla itsenäinen ja riippumaton yhteiskunnan rakenteista. En halua, että maailman talous tms. asiat vaikuttaa minun henkilökohtaisen elämään. Minulla on ajatuksena, että jos maailma murenee ympäriltä, niin minä huomaan sen omassa elämässäni vasta pitkällä viiveellä."

Riippumattomuutta haettiin siis suhteessa erilaisiin instituutioihin. Myös riippumattomuus sosiaaliturvasta sekä palkkatyön tai yrittäjyyden tuomista tuloista ja niissä tapahtuvista heilahteluista nähtiin joissakin vastauksissa tärkeänä. Riippumattomuudella onkin kiinteä yhteys erilaisissa, muuttuvissakin tilanteissa selviämiseen. Moni vastaaja halusi lisätä riippumattomuuttaan muista ihmisistä ja yhteiskunnasta, koska koki tärkeäksi varautua erilaisiin poikkeustiloihin, mikä tulee ilmi myös seuraavien kysymysten kohdalla.

Erityisesti pohjoisamerikkalaisesta keskustelusta ja muun muassa televisio-ohjelmista minulle on tullut sellainen mielikuva, että erilaisiin poikkeus- ja kriisitilanteisiin varautuminen, survivalismi tai prepper-ajattelu, on tärkeää monelle omavaraisuutta korostavalle. Toisaalta myös riskiyhteiskuntakeskustelu, joka on lähtöisin

Ulrich Beckin ajattelusta, on tuonut esiin modernin yhteiskunnan haavoittuvuudet. Beckin (1995, 19) mukaan yhteiskunta tuottaa itse uhkia ja ongelmia, jotka horjuttavat totutun yhteiskunnallisen järjestyksen perusolettamuksia. Yksilöt joutuvat tulkitsemaan ja käsittelemään mahdollisuuksia, uhkia ja valintoja, joita aiemmin ratkaistiin yhteisöissä. Beck puhuu epävarmuuden paluusta, kun riskiyhteiskunnassa uhkien ennakoimattomuuden tiedostaminen pakottaa yksilön refleктоimaan yhteiskunnan koossapysymisen perustoja ja toiminnan perusteita. (Beck 1995, 20–21.)

Kysyin omassa kyselyssäni sitä, miten tärkeää vastaajille on ruoan- ja energiansaannin poikkeustiloihin varautuminen sekä kokonaisvaltaisiin kriiseihin varautuminen. Ruoansaantiin voivat vaikuttaa esimerkiksi erilaiset muutokset säätiloissa ja pidemmällä aikavälillä ilmastossa, kasvi- tai eläintautien leviäminen tai muut ongelmat tuotannossa, maailmankaupassa tai kuljetuksissa. Energiansaantiin voivat vaikuttaa esimerkiksi sähkökatkot tai lämmitysjärjestelmien ongelmat, jotka voivat puolestaan johtua useista eri syistä. Kokonaisvaltaisiin kriiseihin varautumisella tarkoitan esimerkiksi sotaan, luonnonmullistuksiin tai yhteiskuntajärjestyksen romahtamiseen varautumista.

Ruoan- ja energiansaannin poikkeustiloihin varautuminen oli tärkeää lähes kolmelle neljästä vastaajasta. Ruoansaannin osalta sitä piti erittäin tärkeänä 45 % vastaajista ja melko tärkeänä 26 %. Energiansaannin osalta luvut olivat 44 % ja 30 %. Ruoan- ja energiansaannin poikkeustilojen osalta 16 prosentin mukaan ne eivät olleet lainkaan tärkeitä tai olivat vain vähän tärkeitä. Kokonaisvaltaisiin isoihin kriiseihin varautumisen osalta luvut olivat selvästi pienemmät, mutta kuitenkin yli puolet vastaajista piti tätäkin syytä tärkeänä. Erittäin tärkeänä sen näki 33 % ja melko tärkeänä 22 % vastaajista. Reilu viidennes eli 22 % vastaajista ei pitänyt isoihin kriiseihin varautumista tärkeänä syynä omavaraisuuden tavoittelulle.

Ruoan- ja energiansaannin osalta vastaukset heijastivat myös omavaraisuuden tavoittelun keinoja, joissa ruokaomavaraisuutta pidettiin tärkeänä. Ruokaomavaraisuus nähtiin eräässä vastauksessa turvallisempänä kuin teolliseen ruoantuotantoon nojaaminen: *”Eläin- ja kasvientuotanto on liian suurissa yksiköissä, tehdasmaista. Kun ketjun jossain osassa tapahtuu virhe, on vaikutukset liian suuret.”* Yleensä ottaen avoimissa vastauksissa ei juurikaan korostettu ruokaomavaraisuuden yhteyttä kriiseihin varautumiseen, vaan siihen viitattiin lähinnä niin, että koko elämisen tapa ja edellytykset tulevat muuttumaan. Ruokaomavaraisuuden tärkeys, jota käsitteelin jo ruoantuotantoa käsittelevässä alaluvussa, kertoo kuitenkin siitä, että se on myös kriiseihin tai poikkeustilanteisiin varautumisessa keskeisessä osassa. Myös tätä kirjoitettaessa päällä olevassa koronaviruspandemiassa ihmiset ovat ensimmäisinä hamstranneet kaupoista ruokaa (ja myös vessapaperia), sillä poikkeustilanteessa halutaan turvata se, että kotona on riittävät ruokavarastot. Korkea ruokaomavaraisuus vähentää tarvetta ruoan hamstraamiseen kaupoista, jos omat varastot riittävät poikkeustilan yli

elämiseen. Jos kriisi pitkittyy, mahdollisuus tuottaa ruokaa itse lisää turvallisuutta ja mahdollistaa perustarpeiden tyydyttämisen, vaikka ruoanjakelussa olisi ongelmia ja puutteita.

Omavaraisuuden keinojen kohdalla omien polttopuiden hankkimista itse pidettiin tärkeänä. Vastanneista 36 % oli myös kiinnostunut laajentamaan omavaraisuuden tavoittelun keinovalikoimaa sähkön tai muun energian tuotantoon. Etenkin syrjäisemmällä maaseudulla asuville energiansaannin katkokset ovat tuttuja etenkin sähkön osalta. Vaikka sähköjohtoja entistä enemmän kaivetaan maan alle, niin sähköverkon syrjäisimmissä osissa myrskyjen, tykkylumen ja muiden sääilmiöiden aiheuttamat sähkökatkot ovat varsin yleisiä ja voivat kestää useita päiviä. Silloin mahdollisuus lämmittää taloa puilla ja laittaa ruokaa esimerkiksi puuhellalla helpottaa elämää huomattavasti. Eräs vastaaja ilmaisee asian seuraavasti: *”tietoisesti on taloa siihen malliin remontoitu, että lisääntyvät myrskyt ja pitkät sähkökatkotkaan eivät elämää pysäytä, vaikka sen työläämmäksi tekevätkin.”* Toisaalta viime vuosina paljon keskustelua herättäneet sähkön siirtohinnat voivat olla eräs syy haluun irrottautua sähköverkosta ja tuottaa tarvittava energia itse. Etenkin jos sähköä käyttää vain vähän, häiriövarmuus ja rahan säästäminen voivat toteutua samojen toimien kautta. Eräessä avoimeen kysymyksen annettussa vastauksessa edellä mainitut seikat tulivat hyvin esille:

”Yhteiskunnan tietyistä osista (sähkön siirron mielivaltainen hinta) irrottautuminen ja mahdollisesta kaaostilasta (katastrofi, sota, tms) selviytyminen ovat myös asioita, joilla mielessään välillä leikittelee, ja tuntuu hyvältä tietää, että se on itselle mahdollista.”

Monissa vastauksissa viitattiin koko nykyistä elämäntapaa uhkaaviin tekijöihin ja siihen, että muutos on väistämättä edessä. Monista vastauksista kävi ilmi, että vastaajat eivät uskoneet yhteiskuntien selviävän kovinkaan hyvin näistä muutoksista. Jotkut vastaajat perustelivatkin omavaraisuuden tavoittelua nimenomaan sillä, että yhteiskunta ei pysty turvaamaan selviämistä ja hyvää elämää, kun kriisi iskee. Tässä voidaan nähdä heijastuksia Giddensin ja muiden modernisaatioteoreetikoiden korostamasta yksilöllisen vapauden mutta myös vastuun kasvusta. Entiset yhteisöt eivät enää kahlitse yksilön valintoja, mutta voi olla, että samalla häviää myös osa yhteisön tuomasta turvasta. Jos institutionaaliset yhteisöt, kuten yhteiskunta ja kirkko, eivät enää tuo turvaa, jokainen joutuu rakentamaan turvaverkkonsa ja yhteisönsä itse. Tällainen tilanne ei ole ainakaan vielä ajankohtainen pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa kuten Suomessa, mutta vastauksista kuvastui varautuminen siihen, että yhteiskunnan turvaverkot eivät enää pidä.

Eräs vastaajista nimesikin omavaraisuuden tavoittelun syyksi survivalismin, jota hän kertoi siirtävänsä myös jälkipolville. Näen tässä kaikuja pohjoisamerikkalaisesta ajattelusta, johon usein kuuluu mahdollisimman suuren omavaraisuuden lisäksi myös suuret ruokavarastot ja ehkä myös jonkinlainen pommi- tai muu suoja sekä varustautuminen niiden ja perheen puolustamiseen ase-in. Kyselyn vastauksista aivan tämän kaltaisesta

varautumisesta ei ollut merkkejä, mutta seuraavat esimerkit kertovat siitä, että luottamus yhteiskuntaan ei kaikilla vastaajilla ollut kovin vahvaa.

”Tärkein syy omavaraisuuden (epätäydelliselle) tavoittelulle on epäluottamus yhteiskunnan vakautta kohtaan.”

”En luota siihen, että yhteiskunta auttaa, kun tulee kriisi tai vanhuus.”

”Taustalla on epäluottamus yhteiskuntaa kohtaan. En usko, että yhteiskunta pystyy huolehtimaan meistä tilanteen niin vaatiessa. En halua olla muiden armoilla vaan oman elämäni tekijä.”

En tässä paneudu syvemmin siihen, mistä tällainen epäluottamus yhteiskuntaa kohtaan voisi johtua. Siinäkin olisi mielenkiintoinen aihe erikseen tutkittavaksi. Yleisesti ottaen suomalaisten luottamus yhteiskuntaan on kuitenkin erittäin vahvaa (EVA 2019), selvästi korkeampaa kuin keskimäärin Euroopassa (Valtiovarainministeriö, valtionhallinnon kehittämisosasto 2019).

5.5 Erilaisen elämäntavan hakeminen

Tämän teeman osalta erilaisten syiden suosio tuli minulle jopa hieman yllätyksenä. Luonnonläheisyyttä piti erittäin tärkeänä syynä 74 % vastaajista ja melko tärkeänä 20 %. Kaikille vastaajille luonnonläheisyys oli vähintään jonkin verran tärkeä syy omavaraisuuden tavoittelussa. Eläinten kanssa toimiminen liittyy varmasti ainakin osittain luonnonläheisyyden kaipuuseen, osittain sillä lienee merkitystä myös ruoantuotantoon liittyen, mitä käsittelin jo aiemmin. Kuten jo aiemmin mainitsin, eläinten kanssa toimiminen oli erittäin tärkeää 36 prosentille ja melko tärkeää 23 prosentille vastaajista.

Jos luonnonläheisyys oli tärkeää vastaajille, niin sitä oli myös käytännöllisen työn tekeminen ja kädentaitojen hyödyntäminen. Käytännöllistä työtä piti erittäin tärkeänä 64 % ja melko tärkeänä 31 % vastaajista. Kädentaitojen hyödyntämisen osalta luvut olivat 61 % ja 31 %. Perinteisen elämäntavan tai taitojen ylläpitämisen osalta luvut olivat lähes yhtä korkeita, sillä erittäin tärkeinä niitä piti jopa 65 % vastaajista ja melko tärkeinä 20 %. Näiden syiden tai perustelujen kohdalla ei juurikaan kuulunut soraääniä, sillä niitä pitivät vähintään jonkin verran tärkeinä lähes kaikki vastaajat aivan yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta. Käytännöllisen työn arvo on usein suoraan nähtävissä: *”Työelämässä on joskus vaikea nähdä työn tarkoitusta, mutta esimerkiksi mustikkametsässä tietää tasan tarkkaan, mikä merkitys työllä on, turvata talven aamupuuromarjat.”* Ahkeruus ja käytännön töiden tekeminen liitettiin myös sukupolvien ketjuun ja perinteisiin: *”Olemme suvuista, jotka ovat olleet toimeliaita työihmisiä, kasvattaneet ja keränneet ruokaa itse.”* Käytännön työtä, kädentaitoja ja maaseutuelämää arvostavia ihmisiä löytyi paljon myös Sorsan (2019) graduaan varten haastatteleminen ekokylän asukkaiden joukosta.

Sosiologi Erik Allardt kehitti 1970-luvulla teorian hyvinvoinnin osa-alueista, joihin alun perin kuuluivat ulottuvuudet *having*, *loving* ja *being* (Allardt 1976) ja myöhemmin myös *doing* (Allardt 1989). Teoriaa käytetään ja sovelletaan edelleen hyvinvoinnin tutkimuksessa. Lyhyesti sanottuna *having*-ulottuvuudella tarkoitetaan materiaalisien elintason perusasioita, kuten vettä, ruokaa ja suojaa, sekä laajemmin esimerkiksi tulotaso, työllisyyttä, koulutusta ja terveydentilaa. *Loving*-ulottuvuus sisältää suhteet mm. perheeseen, ystäviin, työyhteisöön ja paikallisyhteisöön, joiden piirissä ihminen saa ja antaa rakkautta, välittämistä ja huolenpitoa. Kyseessä on siis hyvinvoinnin sosiaalinen ulottuvuus. *Being*-ulottuvuus kattaa esim. yhteisöön kuulumisen ja osallisuuden, poliittisen aktiivisuuden sekä luonnon kanssa harmoniassa elämisen. Alun perin vapaa-ajan aktiviteetit ja luonnossa tapahtuva harrastaminen, kuten kävelyretket, kalastus ja puutarhanhoito kuuluivat myös *being*-nimikkeeseen, mutta myöhemmin Allardt erotti ne omaksi *doing*-kategoriakseen. (Allardt 1976, 1989 ja 1993.) Kaikilla näillä on osansa myös omavaraisuutta tavoittelevien hyvinvointia arvioitaessa, kuten aiemmista ja jäljempänä käsiteltävistä teemoista käy ilmi. Erityisesti haluan nostaa esiin *doing*-ulottuvuuden. Käytännöllinen työ ja kädentaidot kuvastavat nimenomaan tätä hyvinvoinnin osa-aluetta, jota monet vastaajat pitivät hyvin tärkeänä. Käytännön tekemisellä on toki yhteys myös *having*-ulottuvuuteen, sillä se parantaa esim. ruokaomavaraisuutta ja toimeentuloa. *Having*-ulottuvuutta voisi parantaa myös palkkatöitä lisäämällä, mutta monelle vastaajalle nimenomaan käytännöllinen ja luonnonläheinen toiminta (*doing*), kuten kasvien viljely, eläinten kasvatusta, kalastus tai marjojen ja sienien poimiminen olivat tärkeitä ja elämän mielekkyyttä lisääviä toimia.

Luonnonläheistä, yksinkertaista elämäntapaa ja kädentaitojen arvostusta, sekä myös varautumista tulevaan, kuvaa hyvin seuraava avoimeen kysymykseen annettu vastaus:

”Haluumme elää ihan täysin omannäköistämme elämää, rauhassa ja lähellä luontoa. Itse haluan tehdä yhteistyötä luonnon kanssa, antaen sille jotain vastapainoksi siitä, mitä se meille tarjoaa. Mieheni tahtoo oppia vanhoja, perinteisiä kädentaitoja silkasta intohimosta oman kättensä jäljen näkemiseen ja yksinkertaisesti elämiseen. Oma tavoitteeni on mahdollisimman rauhallinen ja riippumaton elämäntapa luonnon ja eläinten keskellä. Toivon myös, että näiden taitojen ja tiedon kautta lapsillemme tarttuu eväitä pärjäämiseen tulevaisuudessa, sillä koskaan ei voi enustaa, minkälainen maailma on silloin, kun he ovat varttuneet aikuisiksi. Haluan myös opettaa lapsilleni sen, että luonnolla on itseisarvo, eikä sitä saa katsoa vain hyödykkeenä.”

Vastauksesta löytyy monia eri teemoja, mikä kuvastaa omavaraisuuden tavoitteluun liittyviä moninaisia arvostuksia ja erilaisten syiden yhteen liittymistä. Luonnonläheisyys, ympäristön kunnioittaminen, kädentaitojen arvostus, rauhallisuus, riippumattomuus, yksinkertainen elämäntapa, seuraavalle sukupolvelle välitettävät tiedot ja taidot sekä varautuminen tulevaan liittyvät saumattomasti toisiinsa ja kuvastavat elämäntavan eri puolia. Omavaraisuuden tavoittelu ja muut siihen liittyvät elämäntapavalinnat voidaan nähdä vastauksina hyvin monenlaisiin nykyisen valtavirtaisen elämäntavan ongelmiin tai haitallisiin puoliin. Osasta vastauksista,

etenkin luonnon itseisarvoa korostavista, voidaan löytää yhtymäkohtia syväekologiseen ajatteluun, joka pohjautuu Arne Naessin filosofisiin pohdintoihin eri eliölajien yhdenvertaisuudesta ja niiden arvosta hyötyajattelun ulkopuolella (kts. esim. Naess 2008). Monelle vastaajalle oli tärkeää elää niin, ettei rasita luontoa liikaa. Vaikka kukaan ei maininnut syväekologiaa, sen suuntainen ajattelu oli vastaajajoukossa varsin yleistä.

Maaseudun asuttuna pitäminen oli erittäin tärkeää 57 prosentille ja melko tärkeää 15 prosentille. Vanhojen rakennusten pitämistä käytössä taas piti erittäin tärkeänä 51 % ja melko tärkeänä 15 %. Nämä perustelut eivät olleet tärkeitä noin 15 prosentille vastaajista (ei lainkaan tärkeää, vain vähän tärkeää). Omavaraisuutta tavoittelevien valintoja voidaan pitää vastaiskuna kaupungistumiselle, maaseudun tyhjentymiselle ja rakennusten jäämiselle tyhjilleen. Omavaraisuus voidaan toisaalta nähdä myös seurauksena maaseudun tyhjentymisestä ja palvelujen vähenemisestä, johon jäävien on pakko sopeutua, kuten seuraava vastaaja kuvaa: *”kun meiltä maaseudulta asuvilta viedään esim. julkinen liikenne pois, haluaisin saada elämiseen tarvittavat omalta pihalta tai lähialueilta”*. Samansuuntaista ajattelua ilmeni jo Saariston (1994, 32–33) haastattelemien ekosentristien vastauksissa.

Vaikka maailmanlaajuinen kaupungistumisen trendi on viime vuosikymmeninä ollut varsin vahvaa, toisenlaisiakin signaaleja kuuluu välillä. Syksyllä 2019 uutisoitiin (Heikkilä 2019) siitä, että Ranskassa kaupungistuminen on pysähtynyt ensi kertaa sitten 1940-luvun lopun. Pariisin väkiluku pienenee noin 12 000 asukkaan vuosivauhdilla. Lounais-Ranskan vuoristoalueelle muuttanut perhe kertoi muuttamisen syyksi sen, että he halusivat lähemmäs luontoa. Yleisesti ottaen maaillemuuton suosion kasvua on Ranskassa selitetty erityisesti sillä, että kaupungeissa asumisen hinta on noussut niin korkeaksi, että suurella osalla ihmisistä ei ole siihen varaa. Muina syinä on arveltu olevan myös sen, että kaupunkien ilmanlaatu on paikoin todella huono, ja sen, että ilmastonmuutoksen myötä yleistyneet ja yleistyvät hellejaksot koettelevat kaupunkeja pahasti. Ranskan valtio ei kuitenkaan suuresti kannusta ihmisiä muuttamaan syrjäiselle maaseudulle, sillä suurissa ja keskisuurissa kaupungeissa palveluiden, liikenneyhteyksien ja teollisuuden kehittämisen katsotaan olevan tehokkaampaa. (Heikkilä 2019.)

Kaupungistumiseen ja asutuksen tiivistämiseen kannustamista perustellaan usein ympäristösyillä, siis esimerkiksi kasvihuonekaasupäästöjen pienenemisellä. Suomessakin keskustelu maalla ja kaupungeissa asumisen ympäristövaikutuksista on käynyt vilkkaana. Esimerkiksi Jukka Heinosen (2012) väitöskirjatutkimuksen mukaan aluerakenne tai aluetyyppi ei juurikaan vaikuta ihmisten aiheuttamiin kasvihuonekaasupäästöihin, vaan merkityksellisempää on kokonaiskulutustaso. Tiivistetyksi siis: mitä enemmän rahaa kuluttaa, sitä enemmän kasvihuonekaasupäästöjä tuottaa. Samaa tulokseen voisi viitata sekkin, että pienituloisimpien kotitalouksien tuloista yli puolet kuluu ruokaan ja asumiseen, jolloin muuta kulutusta on väistämättä vähemmän (Tilastokeskus 2018). Ilmarisen ja Kauppisen tutkimuksen (2018) mukaan pienituloisuudessa on eroja lähinnä

pääkaupunkiseudun ja muun maan välillä niin, että pääkaupunkiseudulla pienituloisia kotitalouksia on vähemmän. Kun kuitenkin otetaan huomioon, että pääkaupunkiseudulla asuinkustannukset ovat suuremmat, muuhun kulutukseen rahaa jää suurin piirtein saman verran kuin muualla maassa. Ainakaan tämän pohjalta ei siis voida todeta, että maalla asuisi köyhempää väkeä, materiaallinen kulutus olisi vähäisempää ja siten ympäristöystävällisempää kuin kaupungeissa. Tässä ei oteta kantaa kulutuksen laatuun, vaikka luonnollisesti on merkitystä sillä, mihin kulutus suuntautuu. Enemmän kuin asuinympäristöllä merkitystä näyttäisi olevan sillä, miten paljon kuluttaa ja mihin rahansa käyttää. Keskustelu kaupunki- ja maaseutuasumisen välisestä ympäristötehokkuudesta ei silti ole tullut päätökseensä, vaan tiivistämissä politiikalla on edelleen vankka kannatus ja toisaalta kriitikkonsakin (keskustelusta kts. esim. Lehtinen 2018). Esimerkiksi Mesimäen (2006) ympäristövastuulliseen elämäntapaan pyrkivien kaupunkilaisten keskuudessa maalle muuttamista ei nähty ratkaisuna ympäristöongelmiin: *”Ympäristökaupunkilaisten mukaan kaupungissa voi, ja pitää voida, elää ympäristövastuullisesti. Paluu pieniin kyläyhteisöihin ei ole realistinen vaihtoehto, teknologinen kehitys voi tuottaa myös ekologisia keksintöjä. Näin ollen muutos on mahdollinen nykyisen yhteiskuntajärjestelmän sisällä.”* (Mesimäki 2006, 101.)

Suomessa maalle muuttamisen syyt eivät varmastikaan ole aivan samanlaisia kuin Ranskassa (kts. edellä), mutta täälläkin kiinnostusta maalle muuttamista kohtaan on. Maaseudun tulevaisuus -lehden teettämän tutkimuksen mukaan maalle muuttamista suunnittelee vakavasti 15 % suomalaisista ja 26 % haluaisi muuttaa maalle, mutta se ei ole realistista omassa elämäntilanteessa (Vainio 2019). Vaikka kiinnostusta maalle muuttamiseen olisikin, on suunnitelman realisoituminen kuitenkin vielä eri asia. Kuten edellä mainitussa Ranskaa koskevassa uutisessakin (Heikkilä 2019) todettiin, maalla on vähemmän työmahdollisuuksia kuin kaupungeissa, joten suuri osa maalle muuttajista on sellaisia, jotka voivat työllistää itsensä tai tehdä etätöitä. Merkitystä on luonnollisesti myös julkisen sektorin työpaikoilla, joita on runsaasti esimerkiksi hoito- ja opetusaloilla. On mielenkiintoista nähdä, mihin suuntaan muuttoliikkeet tulevaisuudessa suuntautuvat. Voi hyvin myös olla, että muuttoliikettä on molempiin suuntiin, kun osa pyrkii kaupungeista maalle ja toinen (ehkä suurempi) osa maalta kaupunkiin. Omavaraisuuden tavoittelu ilmiönä on ainakin sellainen pieni virtaus, joka voi lisätä maalle muuttamista, mutta ainakaan tällä hetkellä ei näytä, että siitä olisi tulossa mitään suurta massaliikettä, vaikka kiinnostus kasvussa onkin.

Erilaisen elämäntavan tärkeyttä kuvattiin myös avoimissa vastauksissa. Valittuun elämäntapaan nähtiin liittyvän monenlaista positiivista:

”Tietty lapset. Haluan heille antaa hyvän, perinteitä ja luontoa, sekä muita ihmisiä kunnioittavan elämänmallin. Saavat touhuta maalla, oppia tekemään asioita itse, olemaan luovia. Ja itseä kuunteleva ja kunnioittava elämäntapa. Mihin tässä kiire valmiissa maailmassa. Ei tarvii kuin käsi ojentaa, niin luonto antaa. Mutta sille pitää myös antaa takaisin ja kiittää. Haluan opettaa,

miten vähän ihminen todella tarvitsee, ja mitä vaikutuksia milläkin valinnalla on niin luontoon kuin ihmisiinkin. Syytä riittää miksi. Mutta yhtään syytä en keksi miksi ei.”

Joistakin vastauksista kuvastui luonnonläheisyyttä ja -rauhaa henkivä maaseutukuva, jota voisi kuvailla perinteiseksi ja jopa idylliseksi (vrt. Hämeenaho 2014, 106–107). Tämä ei sinänsä ole ihme, sillä eläähän osa omavaraisuutta tavoittelevista hyvinkin perinteistä maaseutuelämää. Toisaalta maaseudulla elämisen hankaluuksiakin mainittiin, kuten kaukana sijaitsevat palvelut, pitkät välimatkat ja oman auton välttämättömyys (vrt. Vuorio 2019, 46). Karppisen (2017) gradussa yhteinen aika perheen kanssa nousi ruoan tuotannon rinnalle keskeisimpänä syynä toteuttaa osittain omavaraista elämäntapaa. Vaikka omassa aineistossani lapset mainittiin monessakin vastauksessa, ei perhe-elämä tai yhteinen aika noussut mitenkään keskeiseksi teemaksi. En tosin myöskään kysynyt asiasta, kuten perheen merkityksestä, erikseen. Lapset nousivat ehkä eniten esiin kysymyksessä omavaraisuuden tavoittelun haasteista sekä pohdinnoissa tulevaisuuden turvaamisesta muuttuvassa maailmassa. Lasten kanssa vietetty aika, toisin kuin Karppisen tutkimuksessa, sai vain muutamia mainintoja.

Koska asumisen hinta, asumisen ympäristövaikutukset ja myös muista syistä pienissä asunnoissa tai taloissa asuminen ovat olleet jonkin verran esillä mediassa viime vuosina, kysyin myös sitä, oliko vastaajille tärkeää pienessä kodissa tai suuressa kodissa asuminen. Pienessä kodissa asumista piti erittäin tärkeänä 22 % ja melko tärkeänä 20 % vastaajista. Ei lainkaan tärkeänä sitä piti 25 % ja vain vähän tärkeänä 14 %. Pienessä kodissa asumisen suhteen vastaukset siis jakoutuivat suurin piirtein samanlaisina osuuksina ”keskiviivan” molemmille puolille (tärkeää 42 % – ei tärkeää 39 %). Suuressa kodissa asuminen oli erittäin tärkeää 6 prosentille ja melko tärkeää 13 prosentille. Suuressa kodissa asumisen osalta painopiste oli selkeästi ei kovin tärkeän puolella, sillä sitä ei pitänyt lainkaan tärkeänä 47 % vastaajista ja vain vähän tärkeänä sitä piti 18 %.

Jos kodin koolla on merkitystä omavaraisuutta tavoitteleville, niin tärkeää on ennemminkin kodin pienuus kuin suuruus. Tämä on tietysti aivan loogista, jos ajatellaan asumiseen käytettävää rahaa ja esimerkiksi lämmitykseen käytettäviä panostuksia, joiden osalta pienessä talossa asuminen tulee halvemmaksi ja vaatii vähemmän työtä. Omavaraisuuden tavoitteluun liittyvien haasteiden yhteydessä mainintoja saivat muun muassa huonokuntoiset rakennukset ja korjauksiin tarvittavan rahan puute. Pienempien rakennusten kunnostaminen on edullisempaa ja korjattavaa alaa on vähemmän kuin suuressa rakennuksessa. Etenkin jos elää ulkoisesti vaatimatonta elämää, jossa turhan tavaran hankkimista pyritään välttämään, ei kodissa tarvita kovin paljon tilaakaan. Rahankäytön yhteydessä taas asuntolainat ja vuokrat mainittiin keskeisinä rahanmenon kohteina, joten tässäkin kohtaa kodin pienuudesta voi olla etua. Pienempi koti voi tarkoittaa myös sitä, että on varaa hankkia esimerkiksi enemmän maata, kuten peltoa, laidunta tai pihamaata, kun varsinaiseen taloon menee vähemmän rahaa (vrt. Vuorio 2019, 45).

5.6 Terveys, hyvinvointi ja tasapainoisuus

Tämän teeman kysymyksillä on paljon yhteyksiä edellisen teeman kanssa. Halusin kuitenkin erotella terveyteen, hyvinvointiin ja tasapainoisuuteen liittyvät kysymykset oman teemansa alle, sillä etenkin keskustelussa downshiftaamisesta 'pako oravanpyörästä' tai muu elämän yksinkertaistaminen ja stressin vähentäminen olivat tärkeitä aiheita. Terveysten edistämistä piti erittäin tärkeänä 57 % ja melko tärkeänä 28 % vastaajista. Yhtä paljon merkitystä oli elämän mielekkyyden etsinnällä, joka oli 53 prosentin mukaan erittäin tärkeää ja 33 prosentin mukaan melko tärkeää. Vapaaehtoisesti vaatimatonta elämäntapaa, johon kuvasin kuuluvan ulospäin vaatimattomampi mutta sisältäpäin rikkaampi elämä, erittäin tärkeänä piti 44 % ja melko tärkeänä 36 % vastaajista. 'Oravanpyörästä' tai muuten kuormittavasta elämäntavasta irtautumisen merkitys oli myös suuri, erittäin tärkeäksi sen arvioi 45 % ja melko tärkeäksi 27 % vastaajista. Kaikkien edellä mainittujen syiden kohdalla alle 10 % vastaajista piti niitä vain vähän tai ei lainkaan tärkeinä. Sen sijaan hengellisillä ja uskonnollisilla syillä oli vastaajille vähemmän merkitystä (9 % erittäin tärkeää, 13 % melko tärkeää). Ei lainkaan tärkeänä hengelliset ja uskonnolliset syyt näki 44 % ja vain vähän tärkeinä 26 %.

Vaatimattomamman elämäntavan, elämän mielekkyyden, kulutuksen vähentämisen ja luonnonläheisyyden arvostus oli keskeistä myös Hirvilammin (2003) tutkimien "kulutuskarkureiden" keskuudessa, samoin Saariston (1994) tutkimusjoukossa. Hirvilammin tutkima ryhmä onkin monessa suhteessa hyvin samankaltainen kuin tutkimani omavaraisuutta tavoittelevat henkilöt, ja runsaasti yhtäläisyyksiä on myös Saariston tutkimusjoukon kanssa. Tarkkoja vertailuja ei kuitenkaan erilaisten tutkimusmenetelmien ja painotusten takia voida tehdä. Lisäksi ajallinen etäisyys molempiin tutkimuksiin on jo melko suuri, vaikka sen vaikutus näkyy ehkä lähinnä teknologian kehitykseen liittyvissä asioissa.

Olen jo aiemmin käsitellyt elämän yksinkertaistamista ja vaatimattomampaa elämäntapaa. Oravanpyörästä hyppäämiseen liittyviä teemoja olen käsitellyt osittain jo edellisessä pääluvussa työhön liittyvien asioiden yhteydessä ja terveyteen liittyviä asioita omavaraisuuden haasteiden yhteydessä. Näillä teemoilla on runsaasti yhteyksiä myös ekologisen elämäntavan ja kulutuksen vähentämisen kanssa, samoin luonnonläheisyyden ja käytännön töiden tekemisen kanssa. Yllämainitut teemat liittyvät myös laajemmin henkisen hyvinvoinnin teemaan, jolla puolestaan on yhteyksiä elämän mielekkyyden etsimisen ja omien moraalisten ja eettisten näkemysten mukaan toimimisen kanssa.

Avoimissa kysymyksissä kysyin vielä: 'Onko omavaraisuuden tavoittelun taustalla teidän kohdallanne joitakin aatteellisia, katsomuksellisia tai uskonnollisia syitä? Millaisia?' Kysymys on siis laajempi kuin monivalintakysymyksessä, sillä aatteelliset ja katsomukselliset syyt voivat olla muitakin kuin hengellisiä tai uskonnollisia syitä. Pyysin myös avoimella kysymyksellä vastaajia kertomaan omin sanoin, miksi he tavoittelevat

omavaraisuutta. Näissäkin vastauksissa nousi esiin paljon aatteellisiin ja katsomuksellisiin asioihin liittyviä näkökohtia, uskonnollisia sen sijaan vähemmän. Vastauksissa esiin nousivat erityisesti luonnon kuormituksen vähentäminen, ilmastonmuutoksen hidastaminen, luonnonmukaisuus, eläinten eettinen kohtelu ja lajityypillisen elämän mahdollistaminen, tehomatalouden vastustaminen ja ylipäättään luonnon ja elämän kunnioittaminen. Kulutus- ja kapitalismikritiikki, talouskeskeisyyden ja kovien arvojen vastustaminen, kestävä elämäntavan etsiminen, ”orjatyön” ja lapsityövoiman vastustaminen nousivat myös eri muodoissa esiin useista vastauksista. Vanhan elämäntavan, vuodenkierron ja työtapojen kunnioitus sekä jopa vanhan suomalaisen muinaisuskon kunnioittaminen, vaikkakin ilman omaa uskonnollista vakaumusta, nousivat esiin yksittäisissä vastauksissa. Joissakin vastauksissa mainittiin myös vähään tyytyminen ja yksinkertaisuus, eräänlainen ”zeniläinen” asenne ja henkisen hyvinvoinnin saavuttaminen poissa ”oravanpyörästä”. Muutamassa vastauksessa mainittiin myös ilmastonmuutoksen tai jonkin muun syyn aiheuttama muutos, johon halutaan jo etukäteen varautua. Omin sanoin omavaraisuuden syistä kerrottaessa esiin nousi etenkin mahdollisuus elää mielekästä, oman näköistä ja omien eettisten normien mukaista elämää. Yleisissä omavaraisuuden perusteluissa erään vastaajan kohdalla yhdistyivät ympäristökysymykset, kulutuskriittisyys ja yhteiskunnallisten kysymysten pohdinta ajatukseen uudenlaisesta elämän mielekkyydestä: *”Ekosiaaliset kriisit ovat olemassaolon kriisejä. Rajaton kulutuksen kasvu on mahdottomuus. Mielihyvä ja tyytyväisyys on saatava muualta, ja samalla taattava ihmisille suoja, ruokaa ja lämpöä.”* Jos nykyisen elämänmenon koetaan uhkaavan jopa olemassaoloa (vrt. Giddensin ontologisen turvallisuuden tunne), niin looginen seuraus on, että yrittää muuttaa ainakin omaa elämäänsä ja ehkä pyrkii vaikuttamaan mahdollisuuksien mukaan myös muiden ihmisten ja yhteiskunnan toimintaan.

Varsinaiset uskonnolliset syyt mainittiin ainoastaan kolmessa vastauksessa. Yhdessä vastauksessa kerrottiin, että omavaraisuuteen pyrkiminen johtui konkurssista, mutta elämä on sittemmin opettanut myös uskon tärkeyden. Toinen vastaaja puolestaan kertoi uskovansa Raamatun ennustuksiin, joiden mukaan tulee aika, jolloin kukaan ei voi ostaa eikä myydä mitään ilman pedon merkkiä, jollaisena hän pitää esimerkiksi käteen tai otsaan laitettavaa sirua. Tästä syystä hän siis halusi pärjätä mahdollisimman omavaraisesti. Vastaaja kertoi kuitenkin vastustavansa kulutusyhteiskuntaa ilman uskonnollisia syitäkin. Kolmas vastaaja kertoi, että he ovat ortodokseja, joten elämään kuuluu jonkinlainen askeesi tietyissä asioissa, kuten paastoaminen ja hengellinen elämä hiljentymisineen. Yleisesti omavaraisuuden syistä kertovissa avoimissa vastauksissa tuli lisäksi näkyviin vielä eräs uskonnollisiin syihin kytkeytyvä näkökanta: *”Kaiken arvostaminen ja kunnioittaminen. Buddhalaisuuskin vaikuttimena/valaistuminen. Ja se että koen olevani eniten osa kaikkeutta kyseisessä omavaraisuuteen tähtäävässä ympäristössä. Läsnaolon voima.”* Muuhun hengellisyyteen tai henkisiin arvoihin viitattiin yhdessä vastauksessa, jossa mainittiin, että puutarhanhoito on kuin meditaatiota, ja luonto on suomalaisen kirkko. Vastaaja kertoi, ettei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhteisöön tai tunnusta mitään uskoa,

mutta vastauksen perusteella hän kokee uskontoa lähimpänä olevia tunteita nimenomaan luonnon äärellä ja puutarhaa hoitaessaan.

5.7 Yhteiskunnalliset syyt

Elämänpolitiikan näkökulmaa pidetään usein liian yksilökeskeisenä. Yksilö muokkaa valintojensa kautta omaa elämänpolitiikkaansa, mutta sen yhteyttä muuhun poliittiseen tai yhteiskunnalliseen kehitykseen ei aina tunnusteta (kts. alaluku 2.2). Siksi halusin kysyä omavaraisuutta tavoittelevilta vastaajilta myös heidän suhtautumisestaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Aiemmin jo todettiin, että vaikka vain pieni osa vastaajista kuului poliittisiin puolueisiin, oli puolueisiin kuuluvien osuus kuitenkin selvästi suurempi kuin koko suomalaisessa väestössä. Monivalintakysymyksissä kysyin, miten tärkeitä omavaraisuuden tavoittelun syitä ovat halu yhteiskunnan muuttamiseen ja halu tuoda esiin vaihtoehtoisia elämäntapaa. Yhteiskunnan muuttamista piti erittäin tärkeänä syynä 36 % ja melko tärkeänä 24 % vastaajista. Ei lainkaan tärkeää se oli 8 prosentille ja vain vähän tärkeää 10 prosentille. Vaihtoehtoisen elämäntavan esiin tuomista piti erittäin tärkeänä 44 % ja melko tärkeänä 26 % vastaajista. Sitä ei pitänyt lainkaan tärkeänä 8 % ja se oli vain vähän tärkeää 5 % vastaajista. Ei siis voida sanoa, että omavaraisuuden tavoittelu on ainoastaan yksilöä tai kotitaloutta koskevaa toimintaa, sillä 70 % vastaajista halusi tuoda esiin vaihtoehtoisia tapaa elää ja 60 % halusi muuttaa yhteiskuntaa. Kun mukaan otetaan myös näitä asioita jonkin verran tärkeinä pitävät, luvut ovat peräti 87 % vaihtoehtoisen elämäntavan osalta ja 82 % yhteiskunnan muuttamisen osalta.

Vaihtoehtoisen elämäntavan esiin tuomisen osalta voidaan ajatella, että omavaraisuutta tavoittelevilla on halua laajentaa Overtonin ikkunaan eli hyväksyttävän toiminnan rajoja. Tuomalla esiin vaihtoehtoja niin sanotulle ”tavalliselle elämäntavalle”, mitä se sitten ikinä onkaan, pyritään siihen, että erilaiset elämäntavat tulisivat yhteiskunnassa paremmin hyväksytyiksi. Esimerkiksi Mesimäki (2004, 166) toteaa kaupunkilaista ympäristövastuullista elämäntapaa koskevassa gradussaan, että ympäristökysymys on siinä määrin jo valtavirtaistunut, että ekologista elämäntapaa noudattavia ei enää leimata marginaalijoukoksi, vaan ympäristöystävällisemmästä elämäntavasta on tullut jo jonkinlainen osa valtavirtaa. Massan ja Haverisen (2001) tapaan voidaan puhua pienestä ja suuresta ympäristöpolitiikasta. Pieni ympäristöpolitiikka toteutuu yksilö- ja perhetasolla, arjen rutiineissa ja valinnoissa. Suuri ympäristöpolitiikka taas koostuu makrotason päätöksistä. Makrotason päätökset vaikuttavat yksilö- ja perhetason arkeen, mutta toisaalta taas arkirutiinien muutosten kautta syntyy painetta muuttaa suurta ympäristöpolitiikkaa. (Massa & Haverinen 2001, 22; vrt. arjen ympäristöpolitiikan käsitteeseen, Massa & Ahonen 2006, 9.) Samaa voidaan soveltaa myös omavaraisuuden tavoitteluun: kotitalouksissa tehtävät valinnat ovat pieniä valintoja, mutta mitä useampi niitä toteuttaa ja mitä enemmän huomiota ne saavat, sitä enemmän ne vaikuttavat myös paikallisyhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Vaikutus

voi näkyä ajatusten ja arvojen muuttumisena, kuten elämäntavan hyväksyttävyyden lisääntymisenä, tai niillä voi olla konkreettisia vaikutuksia muiden ihmisten ja yhteiskunnan toimintaan.

Kysyin avoimella kysymyksellä myös: 'Haluatteko elämäntavallanne jotenkin vaikuttaa yhteiskuntaan tai politiikkaan henkilökohtaista elämää laajemmin? Mitä haluatte muuttaa? Millaista yhteiskuntaa haluatte rakentaa?' Moni vastaajista ei halunnut vaikuttaa poliittisesti tai yhteiskunnallisesti, vaan piti omaa elämäntavallintaansa vain itseään tai perhettään koskevana asiana. Muutama vastaaja oli pettynyt poliittiseen järjestelmään eikä uskonut voivansa vaikuttaa sen kautta mihinkään. Valtaosalla vastaajista oli kuitenkin jonkinlaisia pyrkimyksiä muuttaa yhteiskuntaa tai politiikkaa. Erityisen keskeisenä teemana nousi esiin ympäristöä ja luontoa kunnioittava elämäntapa, jossa eletään maapallon resurssien rajoissa luonnonvarojen käyttöä ja turhan tavaran ja saasteiden tuottamista vähentäen.

Toinen keskeinen teema vastauksissa oli maaseudun asuttuna pitäminen, perinteisen (pientiloihin pohjautuvan) elämäntavan ylläpitäminen ja välittäminen edelleen sekä ruoan alkuperän ja tuotantokaaren esiin tuominen. Tavoitteina olivat siis sekä omavaraisen elämäntavan mahdollistaminen että ruoantuotannon, etenkin eettisen ja ekologisen pientuotannon, arvostuksen nostaminen. Tähän teemaan liittyi myös kritiikki sitä byrokratiaa kohtaan, mikä on vastassa, jos haluaa kasvattaa eläimiä kotitilalla ja teurastaa ne siellä ja kenties vielä myydäkin jollekin. Yhdessä vastauksessa myös vanhusten ja vammaisten hoitoon nähtiin kuuluvan liikaa byrokratiaa, vaikka maalaiselämä puuhineen voisi olla mielekäs elämäntapa myös hoitoa tarvitseville. Tavoitteena oli siis turhan byrokratian vähentäminen, joka mahdollistaisi paremmin omavaraisen elämäntavan ja siihen liittyvän yritystoiminnan toteuttamisen.

Kolmantena teemana oli tavoite saada tavalliset ihmiset ajattelemaan elämäntapaansa ja sen seurauksia sekä etsimään kestävämpiä vaihtoehtoja ja rauhallisempaa elämäntahtia. Samanlainen ajattelu kuvastuu Svenssonin (2012) tutkimuksesta, jossa ympäristöystävällisempään arkeen ohjausta saaneet ja elämäntapaansa muuttaneet perheet kokivat toimivansa esimerkkinä, josta ympäröivä yhteisö voi ottaa mallia. Svenssonin tutkimuksessa vastaajat kuvailivat ympäristöystävällisen elämäntavan leviävän esimerkin voimasta kuin veden heitetyn kiven synnyttämät renkaat veden pinnalla. Samanlainen ajattelu näkyi myös Saariston (1994, 34–35) tutkimuksessa. Voidaan toki kysyä, kuinka suuri vaikutus toisten esimerkillä yksistään on. Suuri osa kyselyyni vastanneista kertoi, ettei tee oikeastaan mitään esimerkin näyttämisen lisäksi. Muutama vastaaja jakoi tietoa esimerkiksi blogin tai muun kanavan kautta. Pari vastaajaa kuitenkin iloitsi siitä, että on saanut muut ihmiset ajattelemaan ja muuttamaan elämäntapaansa tai vaikka vain arvostamaan ruoan tuottamista aiempaa enemmän. Monilla vastaajilla olisi halua muuttaa yhteiskuntaa, mutta ei oikein keinoja, joilla siihen voisi vaikuttaa.

5.8 Omavaraisuuden tavoittelun syyt ja elämänpolitiikka

Seuraavassa on muutamia otteita vastauksista koskien sitä, miksi omavaraisuutta tavoitellaan. Lainatuissa vastauksissa tiivistyy mielestäni hyvin se, miten monimuotoisia syitä omavaraisuuden tavoittelun taustalta löytyy. Vaikka keinojen osalta vastauksista löytyi paljon yhdenmukaisuutta, ja myös syiden osalta tietyt asiat painottuivat voimakkaasti, löytyy avoimista vastauksista hyvin erilaisia painotuksia ja perusteluja. Vaikka omavaraisuutta tavoittelevien joukossa on paljon yhteisiä piirteitä, niin mitä syvemmälle ajatteluun mennään, sitä enemmän löytyy myös eroavaisuuksia sekä perusteluista että niissä painotetuista asioista. Vastauksia on osin lyhennetty ja kirjoitusasua on hieman stilisoitu kirjoitusvirheiden ja välimerkkien osalta luetavuuden parantamiseksi.

”Haluamme näyttää, että käsistään kätevä köyhä voi elää hyvää, eettistä ja henkisesti rikasta elämää. Meistä on tehty lehtijuttuja ym.”

”Kapitalistinen yhteiskunta on tuhoamassa maapallon ja haluan siihen muutoksen. Öljyvetoisesta maailmasta pitää siirtyä resurssipohjaiseen talouteen, jossa käytössä ekologiset tuotantotavat. Yhteiskunnassa pitäisi tapahtua henkisten arvojen renessanssi materialismin tilalle.”

”Olisi mukava, että tämä perinteinen pientilaelämä säilyy, tarjoan ihmisille mahdollisuuden tulla käymään ja katsomaan, mitä täällä tehdään ja miten. Haluan, että lapset (ja aikuisetkin) saavat tietää, mistä ruoka tulee, ja miten omilla valinnoilla vaikutetaan ruoantuotannon säilymiseen Suomessa.”

”Haluan että Suomessa olisi mahdollista elää ja tulla toimeen muuallakin kuin muutamassa isossa kaupungissa. Sitä, että Suomi pysyisi omavaraisena perusasioiden kuten ruuan, lääkkeiden, sähköntuotannon jne. suhteen.”

”Haluamme korostaa ekologista ja kestäväää ja toimeliasta elämäntapaa. Haluamme osaltamme suojella maatiaislajeja ja vaarantuneita tai uhanalaisia villejä lajeja. Jaamme kokeamamme ja oppimaamme somessa, jakaen ja saaden innoitusta muilta.”

”Minä haluan elää hitaammin ja lähemmässä kontaktissa luonnon kanssa. Tätä samaa haluan lapsilleni. Haluan heidän tietävän, mikä on veden merkitys ekosysteemille, ja miten kasvattaa porkkanoita. Haluan heidän tunnistavan metsätyypit ja marjat sekä osaavan perusselvitymistaitoja partiotyyliin. Terveyttä ajatellen uskon luonnon vaikuttavan psyykeeseen positiivisesti, ja että lasten kuuluu syödä mutaa ja multaporkkanoita. Näistähän on paljon tutkimustakin. Ihmistä ei ole biologisesti tarkoitettu steriilimpään suurkaupunkiympäristöön. Uskon myös vastuuseen kasvattamiseen, ja tällä hetkellä ihmiskuntaa pitäisi painaa suuri vastuu ympäristöstämme. Jotta ymmärtäisi luontomme arvon, pitää elää osana sitä ja nimenomaan ymmärtää oma todella vaatimaton osansa siinä. Ihmiselle tekee nöyryys hyvää.”

”Toivoisin, että kaikki uskaltaisi toteuttaa haaveitaan, eikä mennä muottiin, johon yhteiskunta mielellään asettaa, kuten ikäihmiset palvelu- tai kerrostaloihin, missä he lopullisesti taantuvat ja oppivat vain odottamaan, että kaikki tuodaan eteen, eikä sekään tee tyytyväiseksi. Asun pienessä omakotitalossa, jossa riittää touhua ja kaikenlaista kasvien kasvattamista. En todella kaipaakaan helpoutta elämäni, kauhulla ajattelen, että jos olisin kerrostalossa, niin olisin varmaan jo liikuntakyvytön.”

”Olen sanonut elämäni tavoitteeksi, että muutan tänne maalle pysyvästi ja muutun peikoksi. Poliittinen ja yhteiskunnallinen aktiivisuuteni on aika paljon netin varassa, eli aika hiljainen muuttaja olen.”

Luontoon ja ympäristöön liittyvät asiat olivat omavaraisuutta tavoitteleville erittäin tärkeitä. Tätä kuvastavat monet omavaraisuuden syihin liittyvät seikat, kuten ekologisen elämäntavan, kulutuksen vähentämisen ja

luonnonläheisyyden tärkeys vastaajille. Myös eläinten kanssa toimiminen oli tärkeää. Suhde luontoon oli vahvasti mukana myös ruoantuotantoon liittyvissä omavaraisuuden tavoittelun perusteluissa. Silvestin (2001) tutkimuksen mukaan viljelijöiden kohdalla ruoan tuottaminen muodosti luontosuhteen perustan. Ihmisen ja luonnon välisiä keskeisimpiä kytköksiä onkin juuri ruokaan ja sen tuottamiseen ja hankkimiseen liittyvä kytkös. Ihminen tarvitsee ja käyttää luontoa turvatakseen hengissä säilymisensä. Silvestin mukaan ruoantuotannossa voidaan nähdä kaksi erilaista ajattelutapaa. Traditionaalisessa lähestymistavassa riskin minimointi on keskeistä, ei niinkään tuotannon maksimointi. Tämän vuoksi talonpoikaisessa viljelyssä riskiä hajautettiin sillä, että tuotannossa oli monenlaisia kasveja ja eläimiä. Modernilla ajalla tuotannon perustaksi on tullut produktioistinen ajattelu, jossa tuotannon määrän kasvattaminen ja tehokkuuden lisääminen ovat keskeisiä tavoitteita. Näiden kahden ajattelutavan välillä ei ole niin jyrkkää rajaa tai katkoskohtaa, kuin voisi kuvitella, vaan osa traditionaalisista toimintatavoista on säilyttänyt relevanssinsa nykypäivään saakka. Myös Silvestin tutkimien viljelijöiden kohdalla luontosuhdetta määrittänyt produktioistisen tuotantofilosofian lisäksi myös luonnon ja sen rytmien kunnioitus, luonnon ja maan säilyttämisen ja varjelemisen ajatukset sekä ympäristön ja maiseman suojelemisen tavoitteet. (Silvesti 2001, 221–225.) Kyselyyni vastanneiden, omavaraisuutta tavoittelevien ihmisten ajatuksista löytyy kaikkia näitä ajatustapoja, joskin varsinainen produktioistinen ajattelutapa sai lievemmän muodon kuin maanviljelijöiden keskuudessa. Omavaraisuutta tavoittelevat vastaajat kyllä korostivat oman ruoan tuottamisen tärkeyttä, mutta määrän maksimoinnin sijaan esiin nousi tavoite monimuotoisuudesta erilaisten kasvien ja eläinten osalta. Luonnon kestävyysrajoissa toimiminen, maan kasvukunnon ja ympäristön tilan parantaminen sekä yleinen luonnon kunnioittaminen ja arvostaminen olivat keskeisiä tekijöitä omavaraisuuden tavoittelussa.

Omavaraisuuden tavoittelun syistä osa on osittain ristiriidassa keskenään. Jos ajatellaan vaikkapa ekologisen elämäntavan ja toisaalta riippumattomuuden ihanteita, niin niiden välillä on osittain myös ristivetoa. Osa vastaajista korosti haluaan irtautua sähköverkosta. Tämän takia heillä saattoi olla käytössä kynttilät valon tuottamiseen ja aurinkopaneelit tai jopa aggregaatti sähkön tuotantoa varten. Tässä katsantokannassa riippumattomuus on ehkä tärkeämpää kuin ekologisuus, sillä valon tuottaminen kynttilöillä ja sähkön tuottaminen etenkin fossiilisella polttonesteellä toimivalla aggregaatilla ei välttämättä ole ympäristöystävällisempää kuin ekosähkön käyttäminen. Kynttilöistäkin voi tulla valita erilaisia, sillä parafiinikynttilät ovat fossiiliöljypohjaisia, steariinikynttilät eläin- tai kasviöljypohjaisia (usein palmu- tai soijaöljy) ja myös esimerkiksi mehiläisvahakynttilöitä myydään yleisesti (Kemppainen 2014). Kynttilöistä vapautuu myös sisäilmaan pienhiukkasia (THL b), joten sähkövalon korvaaminen kynttilöillä voi olla myös ristiriidassa terveyden edistämisen kanssa, joka kuitenkin oli tärkeää suurelle osalle vastaajista. Aurinkopaneelien osaltakin voidaan pohtia, onko hajautettu aurinkosähkö akkuineen tehokas ja ympäristöystävällinen sähköntuotantomuoto, vai olisiko parempi suosia esimerkiksi keskitetysti tuotettua tuulisähköä. Fossiilisilla polttoaineilla toimiva aggregaatti ei ainakaan ole kovin ympäristöystävällinen valinta, mutta aggregaattit ovatkin yleensä käytössä vain

poikkeustilanteissa. Vastaajien keskuudessa erittäin suosittu puun polttaminenkaan ei ole täysin haitatonta ympäristön kannalta, vaikka laskennallisesti puun katsotaankin olevan hiilineutraali energianlähde, kun kaa-detun puun tilalle kasvaa uusi. Puunpoltosta vapautuu kuitenkin pienhiukkasia ja erilaisia kemiallisia yhdis-teitä, jotka aiheuttavat terveyshaittoja, ja mustaa hiiltä eli käytännössä nokea, joka lämmittää alailmakehää (THL a). Omavaraisuutta tavoitteleva joutuukin valintoja tehdessään pohtimaan erilaisia tavoitteita ja pun-nitsemaan valintojensa seurauksia suhteessa erilaisiin tavoitteisiin.

Ahon (1985) tutkimuksen mukaan vaihtoehtoisen elämäntavan tavoittelun taustalta löytyi neljä erilaista syytä. Ensimmäiseksi osa oli valinnut tietoisesti poliittis-yhteiskunnallisen strategian, jota toteutettiin irrottai-tumalla yhteiskunnan normaalista toiminnasta ja rakentamalla uutta, toisenlaista järjestelmää yhteiskunnan ulkopuolella. Tämän uudenlaisen mallin toivottiin sitten leviävän esimerkin voimasta laajemmalle ja näyttä-vän suuntaa koko yhteiskunnalle. Toiseksi vaihtoehtoinen elämäntapa oli moraalinen kannanotto, jossa ha-luttiin elää omien eettisten periaatteiden mukaan, vaikka tämä ei ehkä maailmaa muuttaisikaan. Kolman-neksi turhautuminen maailman muuttamiseen oli joidenkin kohdalla kääntänyt huomion oman elämän pa-rantamiseen. Neljänneksi erilainen elämäntapa oli valittu pakon edessä, kun ei syystä tai toisesta ollut päästy ”normaaliin” elämäntapaan kiinni tai siinä eläminen oli koettu ylivoimaiseksi. (Aho 1985, 222–223.) Kaikkien näiden vaihtoehtoisen elämäntavan syiden voidaan katsoa kytkeytyvän erilaisiin moraalisiin valintoihin, siis elämänpoliittisiin valintoihin.

Omassa tutkimuksessani haastateltujen ihmisten vastauksista löytyy merkkejä kaikista näistä kategorioista. Osa vastaajista koki rakentavansa vaihtoehtoista elämänmallia normaalin järjestelmän ulkopuolella, mikä voisi myös toimia esimerkkinä muille ja ehkä koko yhteiskunnallekin. Toiseen syyryhmään kuuluvina voidaan nähdä ne käsitykset, että omavaraisena saa elää omannäköistä elämää, jossa ei tarvitse esimerkiksi tehdä sellaista työtä tai tukea sellaista ruoantuotannon tapaa, jonka kokee moraalinsa vastaiseksi. Pieni osa vastaa-jista oli myös kolmannen kategorian mukaisesti turhautunut yrityksissään muuttaa maailmaa, jopa luopuneet toivosta muutoksen mahdollisuuden suhteen. Siksi he keskittyivät nyt vain oman elämänsä muuttamiseen ja elämään mielekästä elämää. Muutamasta vastauksesta kävi ilmi myös neljännen kategorian mukainen ajat-telu, jossa esimerkiksi alentuneen työkyvyn takia normaaliin työelämään kiinni pääseminen oli vaikeaa. Oma-varainen elämäntapa helpotti pärjäämistä pienillä tuloilla ja antoi myös mielekästä tekemistä ja sisältöä elä-mään.

Vastausten perusteella voisi ajatella, että suuri osa omavaraisuutta tavoittelevista kyselyyn vastanneista on ympäristökansalaisia (environmental citizens). Doyle, MacEachern ja MacGregor (2015) määrittelevät ympä-ristökansalaiset niin, että heillä ei ainoastaan ajattele ”vihreästi” ja vaadi politiikan muutosta, vaan he myös tekevät ”oman osuutensa” ympäristön hyväksi jokapäiväisessä elämässä. Ympäristökansalaiset toimivat niin,

että he vähentävät ympäristön kuormitusta esimerkiksi vähentämällä energiankulutusta ja kasvattamalla oman ruokansa. Ympäristökansalaisuuden ajatuksella on sisällöllisiä yhtymäkohtia vapaaehtoisesti vaatimattoman elämäntavan kanssa. Kuten elämänpolitiikan ajatuksen kohdalla, myös ympäristökansalaisuuden ajatusta on kritisoitu siitä, että se jättää liikaa vastuuta yksilölle ja kiinnittää liian vähän huomiota yhteiskunnan muuttamiseen, vaikka yhteiskunnan rakenteeseen ja järjestelmiin liittyvillä asioilla on keskeinen merkitys ympäristöongelmien ratkaisemisessa. Tällainen de-politisoituminen, siis poliittisen aspektin jättäminen pois ympäristökeskustelusta korostamalla yksilön toimia, voi olla hyvin haitallista ja hidastaa yhteiskunnan muuttamista kestävämpään suuntaan. Yksilöt eivät välttämättä myöskään motivoitu tekemään pieniä tekoja, jos esimerkiksi suurilta yrityksiltä ei vaadita tekoja. Lisäksi ympäristökansalaisen käsitettä ei pidä ymmärtää pelkän kuluttajuuden ja kuluttajavalintojen kautta, vaan kansalaisten ympäristönäkemyksille pitäisi olla tilaa myös demokraattisessa järjestelmässä. Ympäristöasioiden edistäminen ei voi olla pelkkää asioiden hallintointia tai talouden reunaehtojen rajaamia toimia, vaan ympäristöä koskevat kysymykset pitää re-politisoida eli ottaa uudelleen vahvasti poliittisen päätöksenteon piiriin. (Doyle, MacEachern & MacGregor 2015, 250–254.) Vaikka omavaraisuutta tavoittelevat vastaajat korostivatkin omien toimiansa merkitystä, he pyrkivät vaikuttamaan myös muihin. Vahvaa poliittista liikehdintää heidän keskuudessaan ei kuitenkaan ollut havaittavissa, vaan vaikuttaminen oli enemmän tiedon jakamista ja mielipiteisiin vaikuttamista. Vastaukset kuvasivat enemmän juuri yksilö- tai kotitalouskeskeistä ympäristövaikuttamista, siis omien valintojen tekemistä ja omien tekojen punnintaa suhteessa ympäristöön liittyviin tavoitteisiin. Tässä mielessä valtaosaa kyselyyn vastanneista voidaan pitää ympäristökansalaisina, mutta Doynen, MacEachernin ja MacGregorin peräänkuuluttamaa politisoitumista ei juurikaan ole havaittavissa.

Välillä kulutuksen ja työnteen vähentäminen sekä maalle muuttaminen on voitu nähdä myös pakenemisena ”normaalista” yhteiskunnasta ja sen velvoitteista. Esimerkiksi jo Hirsch (1985, 175–176) puhui älyllisesti erittelemättömästä paluusta luontoon ja subjektiviteettiin, mikä nähtiin vapautumisen takeena sen sijaan, että olisi pyritty muuttamaan yhteiskuntaa. Toisaalta esim. Saaristo (1994) näkee ekologisen elämäntavan henkilökohtaisena vastauksena ympäristöongelmiin, omien arvojen ja uudenlaisen rationalismin mukaisena yrityksenä vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin. Vaikuttaminen ei ehkä tapahdu poliittisten puolueiden tai edes yhteiskunnallisten liikkeiden kautta, vaan oman henkilökohtaisen elämäntavan muuttamisen avulla. Kyseessä ei ole siis pakeneminen yhteiskunnasta ja sen velvoitteista, vaan uudenlaisen yhteiskunnan rakentamisesta nyky-yhteiskunnan reunamilla. Oman tutkimukseni vastaajat eivät valtaosin olleet edes yhteiskunnan reunamilla, sillä suuri osa kävi töissä tai toimi yrittäjinä ja otti muutenkin osaa ns. normaaliin elämään. Heidän elämäntapansa toki pyrki vähempään kulutukseen, mutta heitä ei kuitenkaan voi pitää yhteiskunnan ulkopuolelle asettuneina. Kuten Mesimäki (2006) omassa tutkimuksessaan ympäristökaupunkilaisista toteaa, toimintaa voidaan tarkastella kritiikkinä vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä kohtaan. Kyse on hiljaisesta

vaikuttamisesta, jossa yhteiskunnan vallitsevia toimintatapoja ja rakenteita pyritään muuttamaan omien valintojen kautta. (Mesimäki 2006, 99–101.)

Omavaraisuutta tavoittelevien voidaan katsoa hyvin pitkälti irrottautuneen Bourdieun dominaatio- ja distinktioteorioiden (kts. alaluku 2.1) mukaisista yhteiskuntahierarkioista. Erottautuminen alemmista yhteiskuntaluokista tai ylempien yhteiskuntaluokkien elämäntyyliin jäljittelemisen eivät tunnu kovin relevanteilta ajatuksilta omavaraisuutta tavoittelevien kohdalla. Sosiaalisten hierarkioiden rakentaminen ulkoisten piirteiden korostamisen tai tietynlaisen kulutuksen kautta ei sovi yhteen kyselyssä selkeästi esiin nousseiden teemojen, kuten ekologisen elämäntavan, kulutuksen vähentämisen ja luonnonläheisen elämäntavan kanssa. Voi tietenkin pohtia, muodostuuko joistakin muista piirteistä ihmisryhmiä erottelevia tekijöitä. Voihan olla, että jatkossa esimerkiksi ekologinen elämäntapa tai muu ”oikein” eläminen toimii erilaisia ihmisryhmiä erottavana tekijänä. Ylenmääräisen kulutuksen kritisointi on jo osittain johtanut siihen, että ylemmät yhteiskuntaluokat eivät välttämättä halua korostaa kulutusta tai ostamiaan tavaroita, lentomatkestamista tai nopeita autoja. Ehkä tulevaisuudessa muista pyritäänkin erottautumaan (ainakin näennäisellä) yksinkertaisuudella ja ”hyveellisellä” kuluttamisella, kuten kestävien, laadukkaiden ja ekologisten tuotteiden tai vaikkapa sähköauton ostamisella. Jonkinlaisia merkkejä tällaisesta ehkä on ilmassa, mutta on vaikea sanoa, muuttavatko kulttuuria (ainakin Bourdieun mukaan) dominoivat yläluokan jäsenet käytöstään ja toimintaansa, vai nouseeko jokin muu yhteiskuntaryhmä johtavaan ja ihailtuun asemaan.

Massan (1998) mukaan elämänpolitiikka prosessina voi nostaa valmiutta arkielämän muuttamiseen. Epävarmojen totuuksien ja monenlaisten riskien yhteiskunnassa pienikin sysäys voi muuttaa laajojenkin ihmisjoukkojen elämäntapoja, jos jokin tietty elämäntapa nousee muotiin. (Massa 1998, 198–199.) Tämä voi olla entistä enemmän totta nykyisellä sosiaalisen median ja tiedon nopean liikkumisen aikakaudella. Eräsaaren mukaan (1998) elämänpolitiikassa voi olla kyse ”itse toimintahorisontissa tapahtumassa olevan muutoksen aukaisemasta kanavasta, jonka kautta modernissa yhteiskuntaelämässä suunnistetaan, eikä vain punnitsemisesta ja valitsemisesta eri vaihtoehtojen välillä” (Eräsaari 1998, 101). Elämänpoliittinen ajattelu voi siis avata uusia tapoja nähdä maailma, yhteiskunta ja oma elämä. Omavaraisuutta tavoittelevat vastaajat ovat tällaisia pohdintoja jo käyneet. Heidän elämäntapaa koskevat valintansa voivat saada myös muut ihmiset, ainakin lähipiiriin tai omavaraisuudesta kiinnostuneet, pohtimaan omaa elämäänsä ja sitä koskevia valintoja uudesta näkökulmasta.

Beck ja Giddens korostavat kirjoituksissaan uudenlaisia riskejä, joihin kuuluvat mm. ilmastonmuutos, ympäristön pilaantuminen, eriarvoisuuden kasvu ja laajojen konfliktien uhka. Viime viikkojen kokemuksen perusteella listaan voisi lisätä myös maailmanlaajuisiksi pandemioiksi leviävät vaaralliset sairaudet. Monet kyselyyn vastanneet näkivät omavaraisuuden kasvattamisen, sekä kotitalouksien että laajempien yhteisöjen,

kuten valtioiden kohdalla, tärkeänä keinona varautua tuleviin muutoksiin. Riskien aktualisoituessa esimerkiksi kyky tuottaa ruokaa ja lämpöä sekä mahdollisuus saada puhdasta vettä ja hoitaa omat jätevetensä voivat nousta aiempaa suurempaan arvoon. Vuosikymmenien ajan järjestelmistä on tullut yhä keskitetympiä ja sitä myötä myös haavoittuvampia. Riskien korostuminen voi muuttaa ajattelutapaa niin, että paluu hajautetumpiin järjestelmiin tulee houkuttelevaksi. Koronapandemia on nostanut kotimaisen ruoantuotannon arvostusta, ja esimerkiksi huoltovarmuuskysymykset ovat nousseet uudella tavalla keskusteluun. Monissa sosiaalisen median omavaraisuusryhmissä on huomattu kiinnostuksen lisääntyminen, kun ryhmiin on liittynyt paljon uusia jäseniä. Uutisjutuissa on pohdittu sitä, muuttaako maailmanlaajuinen kriisi yhteiskuntien kehityksen suuntaa pysyvämminkin (esim. de Fresnes 2020). Pandemia on osoittanut sen, miten haavoittuvaisia esimerkiksi teollisuusyritysten toimitusketjut monine eri puolilla maailmaa toimivine alihankkijoineen ovat. Niinpä uutisjutussa pohditaankin, ottaako globalisaatio kriisin myötä taka-askelia eli siirrytäänkö yhteiskunnissa kohti pienemmän mittakaavan ja lyhyempien etäisyyksien toimintaa. Kun viime vuosikymmeninä on korostettu tehokkuutta ja kansainvälistä työnjakoa, vaihtoehtona olisi tehottomampi, mutta enemmän omavarainen ja resilientti yhteiskunta.

Kun terveyteen kohdistuva uhka on pistänyt talouden hetkeksi taka-alalle, se voi saada ihmiset laajemminkin miettimään asioiden tärkeysjärjestystä ja omia (elämänpoliittisia) elämäntapaa koskevia valintojaan. Tämä voisi avata mahdollisuuden tuoda ympäristökysymykset suuremmalla painoarvolla mukaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Myös aiemmin outona, liian radikaalina tai muuten mahdottomana pidetty elämäntapa, kuten omavaraisuuden tavoittelu, voi alkaa näyttäytyä toisessa valossa. Overtonin ikkunan kehykset siis laajenevat, ja uudenlaiset asiat voivat muuttua hyväksyttäviksi tai jopa suosituiksi. Kun poikkeustilan takia esimerkiksi lentämistä ja muutakin matkustelua on rajoitettu, se voi pistää ihmiset miettimään sitä, onko entinen toimintatapa välttämätön tai edes oikeutettu (de Fresnes 2020). Vielä on liian aikaista sanoa, millaiset vaikutukset koronakriisillä lopulta on, mutta juuri tällä hetkellä, maaliskuuhun vaihteessa 2020, maailma näyttää varsin erilaiselta kuin vielä joitakin viikkoja sitten. Se, heijastuuko tämä epävarmuus ja uusi tilanne myös kotitalouskohtaisen omavaraisuuden arvostukseen, jää nähtäväksi.

6. Johtopäätökset ja pohdintaa

Kun aloin tehdä omavaraisuusaiheista gradua, en arvannut, miten ajankohtaisen aiheen olin valinnut. Aloitin varsinaisen kirjoitusvaiheen tammi-helmikuun vaihteessa 2020. Pian tämän jälkeen uutiset joka puolelle maailmaa leviävästä uudesta, koronaviruksen levittämästä taudista (Covid-19) alkoivat hallita uutisointia ja ajankohtaista keskustelua. Pian oltiin tilanteessa, jossa pohdittiin sitä, minkälainen kotivara jokaisella kotitaloudella olisi hyvä olla, toimivatko tavaroiden kuljetus ja kauppa riittävän hyvin myös kriisioloissa, miten

terveydenhuolto kestää taudin leviämisen aiheuttaman paineen ja millainen on Suomen huoltovarmuus erilaisten terveydenhoitoon liittyvien tuotteiden, ruoan ja muiden tarpeellisten tarvikkeiden suhteen. Sosiaalisen median omavaraisuusryhmiin liittyi runsaasti uusia jäseniä, moni alkoi suunnitella kasvimaan perustamista tai kasvien viljelyn laajentamista, ehkä myös kanojen kasvatusta, sekä säilöntää ja siihen tarvittavia tiloja.

Harvinainen kriisiaika, jonka takia Suomeenkin julistettiin poikkeustila ensimmäistä kertaa sota-aikojen jälkeen, on saanut monen pohtimaan elämän perustarpeiden turvaamista sekä omaa ja yhteiskunnan kriisivalmiutta. Kun tartuntavaaran takia ihmisten tapaaminen pitäisi saada minimiin, ei kaupassa käyminen tunnu kovin houkuttelevalta vaihtoehdolta ja ruoan kotiinkuljetukset ovatkin lisääntyneet merkittävästi. Moni on myös pohtinut, että olisi hyvä, jos kotona olisi ruokaa enemmän kuin pari päiväksi. Jos kellarista voisi hakea perunoita, porkkanoita, suolakurkkuja, mehua ja hilloa, pakastimesta ottaa lihaa tai kalaa ja omasta kanalasta hakea munia, ehkä omista vuohista tai lehmistä lypsää maitoaakin, niin tarve käydä kaupassa vähenisi huomattavasti. Tilanteen pitkittymisen mahdollisuus on herättänyt huolta siitä, miten maatalouden työt saadaan hoidettua ilman ulkomaista työvoimaa ja liikkumisen rajoitusten sekä tartuntariskin muutenkin mahdollisesti jatkuessa. Moni on koronatartuntojen lisääntyessä myös kaivannut maaseudulle, missä ihmisten lähikontaktin todennäköisyys on pienempi. Nyt kriisin keskellä ei vielä voi arvioida, millaisessa maailmassa elämme, kun elämä taas normalisoituu. Ainakin tällä hetkellä näyttäisi siltä, että omavaraisuuden arvostus, niin yksilö- kuin valtiotasollakin, on voimakkaassa nousussa.

Millaisia elämänpoliittisia valintoja omavaraisuutta tavoittelevat vastaajat olivat tehneet? Millainen elämäntapa vastauksista välittyi? Omavaraisuuden keskiössä oli ruoan tuottaminen ja hankkiminen. Ekologinen ja eettisesti tuotettu puhdas ruoka oli tärkeää lähes kaikille vastaajille. Luonnonläheisyys, eläinten kanssa toimiminen ja myös erilaisiin kriiseihin ja poikkeustiloihin varautuminen liittyvät ainakin jollakin tavalla myös ruokaomavaraisuuteen. Ruoanhankinnassa keskeisiä keinoja olivat kasvien kasvattaminen, marjastus, sienestys ja muu keräily, kalastus ja metsästys sekä eläinten kasvattaminen. Omavaraisuutta tavoittelevien elämään kuului monenlainen ruoan säilöminen, mikä auttoi laajentamaan omavaraisuutta satokauden ulkopuolelle. Ruokaan liittyvät toimet, kuten muutkin omavaraisuutta kasvattavat työt, vaativat laajaa osaamista, jota vastaajat olivat saaneet erityisesti muilta ihmisiltä, kuten vanhemmilta ikäpolvilta ja muilta omavaraisuudesta kiinnostuneilta, sekä kirjoista ja internetistä.

Varmasti osittain ruokaomavaraisuuden painottamiseen liittyi sekin, että valtaosa vastaajista oli tehnyt vallinnan asua maalla, missä tilaa ja mahdollisuuksia ruoan tuottamiselle on enemmän kuin kaupungeissa. Kuitenkin lähes kaikilla muillakin vastaajilla oli mahdollisuus kasvattaa ja muuten hankkia omaa ruokaansa ainakin jossakin määrin. Maaseudun asuttuna pitämistä, perinteisiä työtapoja ja elämänmuotoa sekä käytännön

töiden tekemistä ja kädentaitoja arvostettiin vastaajien keskuudessa kovasti. Vastaajat arvostivat suuresti myös ekologista elämäntapaa, kulutuksen vähentämistä sekä kohtuullisuutta ja säästäväisyyttä. Myös hyvinvointiin liittyvät asiat, kuten terveys, rauhallisempi elämänrytmi, vaatimattomampi elämäntapa ja elämän mielekkyys olivat vastaajille todella tärkeitä. Omavaraisuuden tavoittelun keinot ja elämän puitteet olivat hyvin linjassa sen kanssa, millaisia syitä ja perusteluja vastaajat esittivät. Toisin kuin Giddensin elämänpolitiikan teoriassa, omavaraisuutta tavoittelevien kohdalla ei ole selkeää katkosta traditioihin nojaamisen ja modernin välillä, vaan vanhat elämäntavat ja perinteet ovat olennainen osa omavaraista elämäntapaa. Kun ihminen on vapaa valitsemaan, hän voi valita myös perinteisiä ja ”vanhanaikaisiakin” vaihtoehtoja.

Noin puolelle vastaajista riippumattomuus oli tärkeä arvo, vielä useampi piti tärkeänä varautua erilaisiin kriisi- ja poikkeustilanteisiin. Ruokaomavaraisuuden lisäksi erityisesti puulämmitys ja polttopuiden hankkiminen itse olivat keskeisiä tapoja pärjätä omillaan. Monella oli jo nyt oma kaivo tai muu vesilähde, ja myös jätevesien käsittely hoitui suurella osalla vastaajista omalla tontilla. Kiinnostusta oli myös energian tuottamiseen itse, esimerkiksi aurinkopaneelien avulla. Ruoantuotannossa kiinnostusta omavaraisuuden lisäämiseen oli erityisesti mehiläisten hoidon, kalastuksen ja metsästyksen sekä eläinten kasvattamisen osalta, kasvien kasvattaminen sekä marjastus, sienestys ja keräilyhän olivat jo ennestään yleisiä. Omavaraisuutta haluttiin kasvattaa myös esimerkiksi villan ja pellavan tuottamisella ja oman kosmetiikan valmistuksella.

Valtaosa vastaajista kävi palkkatöissä tai toimi yrittäjinä. Vain harvalla oli tavoitteena jäädä kokonaan omavaraistalouden varaan, eikä sitä pidetty oikein mahdollisenakaan, sillä ainakin jonkin verran rahaa piti jostain saada pakollisiin rahallisiin menoihin, kuten kiinteistöveroon, lainanlyhennyksiin tai vuokraan, vakuutuksiin, sähkö- ja puhelinlaskuihin, auton kustannuksiin ym. Pelkän sosiaaliturvan varassa elämistä ei yleensä pidetty hyvänä ratkaisuna, vaikka vanhuuden, sairauden, vanhemmuuden tai työttömyyden kohdatessa sosiaaliturvaa pidettiinkin hyvänä asiana. Perustuloa ei monikaan kaivannut, vaikka se voisi mahdollistaa omavaraisen elämäntavan toteuttamisen tarjoamalla tarvittavan rahatulon välttämättömien menojen maksamiseen. Omavaraisuutta tavoittelevien keskuudessa korostui kuitenkin työntöön, ahkeruuden ja omillaan selviämisen arvostus, mihin ajatustapaan perustulo ei ehkä täysin sovi.

Suurimpia ristiriitoja ja hankaluuksia aiheuttivat ajan ja rahan puute. Palkkatyön ja yrittäjyyden yhteensovittamisessa omavaraiseen elämäntapaan oli hankaluuksia, kun enemmän kotipiiriin ulkopuolella työtä tekevillä oli puutetta ajasta, vähemmän ulkopuolista työtä tekevillä taas rahasta. Omaan jaksamiseen ja terveyteen kohdistui myös huolia. Pakko käyttää autoa koettiin omien ihanteiden vastaiseksi, mutta etenkin maalla asuvien osalta arkinen liikkuminen olisi ollut hankalaa tai jopa mahdotonta ilman autoa. Vastaajat olivat saaneet melko paljon kannustusta ja tukea, mutta myös ihmettelyä, epäilyjä ja arvostelua elämäntavasta oli esitetty. Muut saattoivat ihailla omavaraista elämäntapaa, mutta ulkopuolisissa oli myös ihmisiä, jotka suhtautuivat

siihen negatiivisesti. Omavaraisuutta tavoittelevista suuri osa koki tuovansa näkyviin toisenlaista tapaa elää, siis ikään kuin mallia siitä, että vaihtoehtoja ”normaalille” elämälle on olemassa. Osa koki olevansa jonkinlaista etujoukkoa muutoksessa, joka väistämättä on tulossa, kun ympäristökriisit ja muut muutokset kohtaavat yhteiskuntia. Konkreettisia toimia yhteiskunnan muuttamiseksi teki vain harva, vaikka halua erilaisen yhteiskunnan rakentamiseen olikin.

Lopuksi on aika kysyä, miten tutkimus onnistui ja mitä olisin tehnyt toisin. Kyselyssä oli mahdollisuus jättää palautetta. Pääasiassa palaute oli positiivista. Joitakin ongelmia oli ollut niillä, jotka olivat vastanneet kyselyyn mobiililaitteilla. E-lomake-pohja ei varsinaisesti ole optimoitu mobiililaitteille, joten joidenkin monivalintakysymysten kohdalla vastaajilla oli ollut hieman hankaluuksia. Osa vastaajista piti kyselyä myös melko raskaana tai ”tiukkana”, joten ehkä monivalintakysymyksiä olisi voinut olla enemmän ja avoimia kysymyksiä vähemmän. Toisaalta eräs vastaaja kiitteli kyselyä: *”Olen tyytyväinen tähän kyselyyn koska oli tilaa kommentoida omiakin mielipiteitä.”* Nämä kaksi näkökulmaa olisi voinut yhdistää ottamalla mukaan enemmän monivalintakysymyksiä, mutta antamalla samalla mahdollisuuden täydentää vastaustaan avoimeen vastauskenttään.

Muutama vastaaja toivoi, että joitakin tiettyjä teemoja olisi otettu myös mukaan kyselyyn. Tällaisia olivat mm. jätteiden käsittely ja kierrätys, omavaraisuuden toteuttamisen skaala (kotitalous, naapurusto, suku, kylä, muu yhteisö jne.) sekä tavoiteltu omavaraisuusaste ja toteutuksen aikataulu. Nämä kaikki olivat hyvä ajatuksia, joita en huomannut ottaa mukaan, kun suunnittelin kyselyä. Eräs vastaaja toivoi myös, että omavaraisuuden tavoittelun yhteisöllisestä puolesta olisi kysytty enemmän, toinen taas olisi halunnut monipuolisemmin kysymyksiä ongelmista ja haasteista. Eräs vastaaja ei hyväksynyt ekologisuuden käsitteen käyttöä. Tämä on ymmärrettävää siltä pohjalta, että ekologia-sanalla on biologiassa ja arkikäytössä hyvin erilaiset merkitykset. Tässä tutkimuksessa käytin ekologista synonyymina ympäristöystävälliselle tai ainakin ympäristöä mahdollisimman vähän kuormittavalle. Biologian puolella ekologialla tarkoitetaan monitieteistä tutkimusta, joka tutkii eliöiden, eliöläjien ja elottoman ympäristön välisiä vuorovaikutussuhteita. Tämä ero on kieltämättä jonkin verran problemaattinen, mutta toisaalta esim. ekologisesta kulutuksesta tai elämäntavasta puhuminen on hyvin vakiintunutta, vaikka sinänsä sen voidaankin ajatella olevan käsitteellisesti epätarkkaa ja jopa jollakin tavalla harhaanjohtavaa.

Valtaosa kyselystä saadusta palautteesta oli positiivista, mistä seuraavassa muutama esimerkki: *”Kysely vaikutti hyvin mietityltä ja tasapainoiselta.”* *”Mielenkiintoinen kysely, myös nosti mieltimään seuraavaa askelmaa lähemmäksi omavaraisuutta.”* *”Kysely toimi kaikin puolin hyvin ja pisti myös pohtimaan asioita paljon ja syvemmin. Kiitos, tähän oli ilo vastata!”* Olen itse varsin tyytyväinen sekä kyselyyn että koko graduprosessin onnistumiseen. Toki asioita olisi voinut tehdä hieman toisinkin, mutta tutkimuksen loppuvaiheessakin voin

seisoa tekemieni valintojen takana. Hankaluuksia aiheutti lähinnä koronaviruksen aiheuttama poikkeustila, joka mm. sulki kirjastot gradun tekemisen loppuvaiheessa.

Mielestäni elämänpolitiikka sopi väljänä teoreettisena viitekehyksenä hyvin aiheen analysointiin, vaikka kovin konkreettista apua esimerkiksi tutkimuksen suunnitteluun siitä ei saanutkaan. Elämänpolitiikka antoi asioiden tarkastelulle tietyn näkökulman, mutta se myös jousti ja antoi tilaa sitä täydentäville muille teoreettisille näkökulmille. Ajatus käytännöllisistä ja moraalisisista valinnoista, joista muodostuu ihmisen elämänpolitiikka ja elämäntapa, on mielestäni ihan käyttökelpoinen kehys myös omavaraisuuden tavoittelun tarkasteluun. Vastaajat olivat selvästi pohtineet omia valintojaan ja pyrkineet sopeutumaan muuttuvaan maailmaan ja elämän mukanaan tuomiin haasteisiin, joten elämänpolitiikkaan kuuluva refleksiivisyys näkyi myös vastauksissa. Ero traditioiden ja modernin välillä ei kuitenkaan omavaraisuutta tavoittelevien keskuudessa ollut niin jyrkkä kuin esim. Giddensin ajattelussa, ja toisaalta myös suhtautuminen luontoon ja sen suojelemiseen poikkesi Giddensin ajattelusta. Pienimuotoinen, vanhoja menetelmiä soveltava viljely ja eläintenpito sekä luonnonläheinen elämäntapa vanhojen elinympäristöjen suojelemisineen poikkeaa elämänpolitiikkaan yleisesti kuuluvasta modernisaatioajattelusta. Vaikka elämänpolitiikka itsessään on väljä ja jokseenkin epämääräinenkin kehys, sen lisäksi käyttämäni erilaiset lähestymistavat, kuten vapaaehtoisesti vaatimattoman elämäntavan, arkielämän ympäristöpolitiikan ja vaihtoehtoisten elämäntapojen tarkastelu sekä monet muut apukäsitteet auttoivat mielestäni valaisemaan omavaraisuuspyrkimyksiä monelta näkökantilta.

Uskon pystyneeni valaisemaan myös sitä, miksi vanhanaikaiselta ja vaivalloiseltakin tuntuva elämäntapa kuitenkin tuntuu sitä tavoittelevista mielekkäältä. Omavaraistalous näyttäytyy monella tavalla vaihtoehdolta ”normaalin” elämäntavan kiireelle, tavaramäärille, monenlaisille riippuvuuksille ja riskeille. Valtaosa vastaajista oli monella tavalla kiinni ns. normaalissa elämässä, kuten palkkatyössä tai yrittäjyydessä, lasten koulunkäynnissä ja harrastuksissa, asuntolainoissa ja yksityisautoilussa sekä ajan ja rahan puutteessa. Kuitenkin omavaraisuuden tavoittelun nähtiin tarjoavan ekologisempaa ja eettisempää, luonnonläheisempää, vähemmän kiireistä ja kuluttavaa elämää, jossa maaseudun, perinteisten työtapojen ja kädentaitojen sekä erityisesti ruoantuotannon arvostus saivat tärkeämmän aseman kuin ns. normaalissa elämäntavassa. Jonkinasteinen riippumattomuus ja varautuminen erilaisiin poikkeustiloihin ja kriiseihin lisäävät varmasti turvallisuudentunnetta epävarmoina aikoina.

Tällainen suomalaisten kotitalouksien omavaraisuuden tavoittelua melko yleisellä tasolla kartoittava tutkimus jättää luonnollisesti paljon aihetta myöhemmälle tutkimukselle. Tämän tutkimuksen pohjalta olen saanut yleiskuvan omavaraisuuden tavoittelusta ilmiönä, siihen käytetyistä keinoista ja sen taustalta löytyvistä syistä. Tältä pohjalta voisi hyvin syventää omavaraisuutta tavoittelevien arjen käytäntöjen tutkimista, mikä tosin sopisi paremmin jonkin toisen tieteenalan piirissä toteutettavaksi. Erittäin kiinnostavaa olisi paneutua

syvällisemmin omavaraisuuden syihin ja perusteluihin sekä niiden taustalla olevaan ajatteluun nyt, kun päälinjat ovat selvillä. Yksittäisenä teemana viime aikojen tapahtumat ovat nostaneet esiin kriiseihin varautumisen. Sen tutkiminen suhteessa omavaraisuuden tavoitteluun ja muihin kriisivarautumisen keinoihin olisi myös kiinnostava aihe jatkotutkimukselle.

Lähteet

Kirjallisuus

- Aho, Simo 1985. Toisinelämisen vaihtoehdot: markkinarako vai vapauden komero? Teoksessa Kyntäjä, Timo (toim.), *Talouden kahtiajako. Mykät pakot ja vapauden visiot*. Tutkijaliiton julkaisusarja 37. Jyväskylä, 221–236.
- Ahola, Anja 2007. Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.), *Polkuja soveltaisiin yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Tammi, Jyväskylä, 47–72.
- Ahponen, Pirkkoliisa & Järvelä, Marja 1983. *Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos*. WSOY, Juva.
- Allardt, Erik 1976. *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Wsoy, Porvoo.
- Allardt, Erik 1989. *An updated indicator system: having, loving, being*. Helsingin yliopiston sosiologian laitos, Työselostuksia, nro 48.
- Allardt, Erik 1993. Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. Teoksessa Nussbaum, Martha, Sen, Amartya & World Institute for Development Economics Research. *The Quality of Life*. Clarendon Press, Oxford, 88–94.
- Allardt, Erik 1996. Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. *Janus – sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, vol. 4, nro 3, 224–241.
- Alma Talent. Omavaraisuusaste-%. [<https://www.almatalent.fi/tietopalvelut/tunnuslukuopas/vakavaraisuus/omavaraisuusaste-prosentti>] (luettu 13.3.2020)
- Bauman, Zygmunt 1996. *Postmodernin lumo*. Vastapaino, Tampere.
- Beck, Ulrich 1992. *Risk Society. Towards a New Modernity*. Sage Publications, Wiltshire.
- Beck, Ulrich 1995. Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott, *Nykyajan jäljillä*. Vastapaino, Tampere, 11–82.
- Borg, Sami [päiväämätön]. *Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto: Kyselylomakkeen laatiminen*. [<https://www.fsd.tuni.fi/metelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html>] (luettu 15.2.2020)
- Borg, Sami 2013. Indikaattorikatsaukset. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Demokratiaindikaattorit 2013*. Oikeusministeriön julkaisu 52/2013, 15–94.
- Bourdieu, Pierre 1979. *La Distinction: Critique social du jugement*. Les Éditions de Minuit, Paris.
- Cambridge Dictionary, self-sufficiency. [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/self-sufficiency>] (luettu 28.1.2020)
- Carson, Rachel 1962. *Silent Spring*. Houghton Mifflin.
- Dawson, Matt 2016. *Social theory for alternative societies*. Palgrave, London.

- Dickens, Peter 1999. Life politics, the environment and the limits of sociology. Teoksessa O'Brien, Martin, Penna, Sue & Hay, Colin (toim.), *Theorising modernity: Reflexivity, identity and environment in Giddens' social theory*. Longman, London & New York, 98–120.
- Elgin, Duane 1993. *Voluntary Simplicity*. William Morrow, New York.
- Elgin, Duane 2013. Voluntary Simplicity – A Path to Sustainable Prosperity. *Social Change Review*, vol. 11, nro 1, 69–84.
- Ergas, Christina & Clement, Matthew Thomas 2016. Ecovillages, Restitution, and the Political-Economic Opportunity Structure: An Urban Case Study in Mitigating the Metabolic Rift. *Critical Sociology*, vol. 42, nro 7-8, 1195–1211.
- Eräsaari, Risto 1998. Mikä ihmeen elämänpolitiikka? Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.), *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus, Tampere, 92–109.
- Etzioni, Amitai 2003. Introduction: Voluntary Simplicity – Psychological Implications, Societal Consequences. Teoksessa Doherty, Daniel, Shi, David, Myers, David G., Mitchell, Arnold, Wagner, Charles L., Twitchell, James B., Schor, Juliet, Maslow, A. H., Elgin, Duane, Brooks, David, Etzioni, Amitai, Luttwak, Edward N., Gregg, Richard B. & Frank, Robert (toim.), *Voluntary Simplicity: Responding to Consumer Culture*. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, 1–25.
- EVA (Elinkeinoelämän valtuuskunta) 2019. *Presidentti, EU ja yrittäjät nousussa – suomalaiset luottavat poliisiin*. [<https://www.eva.fi/blog/2019/04/04/presidentti-eu-ja-yrittajat-nousussa-suomalaiset-luottavat-poliisiin/>] (luettu 22.3.2020)
- Evans, David & Abrahamse, Wokje 2009. Beyond rhetoric: the possibilities of and for 'sustainable lifestyles'. *Environmental Politics*, vol. 18, nro 4, 486–502.
- FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) 2006. Food security. Policy Brief, issue 2, June 2006. [http://www.fao.org/fileadmin/templates/faoitally/documents/pdf/pdf_Food_Security_Cocept_Note.pdf] (luettu 13.3.2020)
- Farges, Géraldine 2014. Convergence on Sustainable Lifestyles? Mechanisms of Change and Resistance in a French Allotment. *Sociologia Ruralis*, vol. 55, nro 1, 1–21.
- Giddens, Anthony 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press, Cornwall.
- Giddens, Anthony 1994. *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*. Stanford University Press, Stanford.
- Giddens, Anthony 1996. *In Defence of Sociology: Essays, Interpretations and Rejoinders*. Polity Press, Cambridge.
- Giddens, Anthony 2011. *The Politics of Climate Change*. Second Edition, revised and updated. Polity Press, Cambridge.

- Grahn, Johanna 2013. *Teollistuneessa yhteiskunnassa virinneet hiljaiset signaalit – omavaraistaloudessa elävien puheenvuoro*. Opinnäytetyö. Karelia-ammattikorkeakoulu, Joensuu.
- Gregg, Richard B. 2003. The Value of Voluntary Simplicity. Teoksessa Doherty, Daniel, Shi, David, Myers, David G., Mitchell, Arnold, Wagner, Charles L., Twitchell, James B., Schor, Juliet, Maslow, A H., Elgin, Duane, Brooks, David, Etzioni, Amitai, Luttwak, Edward N., Gregg, Richard B. & Frank, Robert (toim.), *Voluntary Simplicity: Responding to Consumer Culture*. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, 131–144.
- Grigsby, Mary 2004. *Buying Time and Getting By: The Voluntary Simplicity Movement*. State University of New York Press.
- Heath, Fiona 2001. Simplifying life. *Alternatives Journal*, Vol. 27, Nro 2, 38–39.
- Heinonen, Jukka 2012. *The impacts of urban structure and the related consumption patterns on the carbon emissions of an average consumer*. Aalto University publication series Doctoral dissertations, 25/2012.
- Heinonen, Sampsa 2004. Luonnonmukainen maatalous. Teoksessa Markkola, Pirjo (toim.), *Suomen maatalouden historia, osa 3*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Jyväskylä, 331–345.
- Heiskala, Risto 1998. Sosiologinen kulttuuritutkimus. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gaudeamus, Saarijärvi, 9–29.
- Helén, Ilpo 2016. *Elämän politiikat: yhteiskuntatutkimus Foucault'n jälkeen*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Helén, Ilpo 2017. *Äidin elämän politiikka: naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus, Tampere.
- Helne, Tuula, Hirvilammi, Tuuli & Laatu, Markku 2012. *Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Hirvilammi, Tuuli 2003. *Kulutuskarkuruus elämänpoliittisena valintana*. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Hirvilammi, Tuuli, Helne, Tuula & Alhanen, Kai (toim.) 2014. *Kriisi-istunto: dialogi ekososiaaliseen hyvinvointiin siirtymisestä*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Hoikkala, Tommi & Roos, J. P. 2000. Onko 2000-luku elämänpolitiikan vuosituhat? Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos, J. P. (toim.), *2000-luvun elämä: sosiologia teorioita vuosituhatvaihteesta*, 9–31. Gaudeamus, Tampere, 9–31.
- Hoque, Naimul 2014. Analysing Sustainable Consumption Patterns: A literature review. *Development*, vol. 56, nro 3, 370–377.
- Huoltovarmuuskeskus a [päiväämätön]. *Keinovalikoima*. [<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/tietoa-huoltovarmuudesta/keinovalikoima/>] (luettu 28.1.2020)
- Huoltovarmuuskeskus b [päiväämätön]. Perustuotanto-osasto (HVK). [<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/toimialat/elintarvikehuolto/perustuotanto-osasto/>] (luettu 21.3.2020)
- Huoltovarmuuskeskus c [päiväämätön]. *Usein kysytyä*. [<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/usein-kysytya/>] (luettu 28.1.2020)

- Häggman, Kai 1994. *Perheen vuosisata: perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Hämeenaho, Pilvi 2014. *Hyvinvoinnin verkostot maaseudulla asuvien äitien arjessa. Etnologinen tutkimus palvelujen käytöstä ja hyvän arjen rakentumisesta*. Tutkimus 129. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ilmakunnas, Johanna 2009. *Kuluttaminen ja ylhäisaatelin elämäntapa 1700-luvun Ruotsissa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.
- Ilmarinen, Katja & Kauppinen, Timo M. 2018. Pienituloisuus ennen ja jälkeen asumiskustannuksia – alueellinen näkökulma. *Yhteiskuntapolitiikka*, vol. 83, nro 1, 73–83.
- Ilmonen, Kaj 2007. *Johan on markkinat. Kulutuksen sosiologista tarkastelua*. Vastapaino, Tampere.
- Karisto, Antti 2006. Kesämökki ja arjen ympäristöpolitiikka. Teoksessa Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (toim.), *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki, 122–137.
- Karkama, Pertti 2010. Ihmiset vallan varjossa. Tolstoilaisuutta suomalaisessa kulttuurielämässä 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Teoksessa Turtiainen, Minna & Wahlroos, Tuija (toim.), *Maaemon lapset – tolstoilaisuus kulttuurihistoriallisena ilmiönä Suomessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 43–61.
- Karppinen, Sanna 2017. *Tavoitteena osittain omavarainen elämä. Osittaisessa omavaraisuudessa elävien kokemuksia elämäntavastaan*. Kotitaloustieteen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- Koivusalo, Markku 1998. Elämän politiikasta eli katsaus biovallan teemaan. Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.), *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus, Tampere, 265–291.
- Kortteinen, Matti 1982. *Lähiö: tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Otava, Helsinki.
- Kortteinen, Matti 2000. Kohti 2000-luvun sosiaalitieteellistä ajattelua: keskustelua Anthony Giddensin kanssa. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos, J. P., *2000-luvun elämä: sosiologisia teorioita vuosituhat-
nen vaihteesta*. Gaudeamus, Tampere, 32–53.
- Kosinski, Michal, Matz, Sandra C., Gosling, Samuel D., Popov, Vesselin & Stillwell, David 2015. Facebook as a Research Tool for the Social Sciences: Opportunities, Challenges, Ethical Considerations, and Practical Guidelines. *American Psychologist*, vol. 70, nro 6, 543–556.
- Kosonen, Miia, Laaksonen, Salla-Maaria, Rydenfelt, Henrik & Terkamo-Moisio, Anja 2018. Sosiaalinen media ja tutkijan etiikka. *Media & viestintä*, vol. 41, nro 1, 117–124.
- Laukkanen, Marjo 2016. *Ihmisen luonto*. Kide – Lapin yliopiston tiede- ja taidelehti. [<https://www.ulapland.fi/news/Ihmisen-luonto/38758/e62db173-57d1-43bc-9169-3e6943df8941#>] (luettu 5.4.2020)
- Lehtinen, Ari Aukusti 2018. Degrowth in city planning. *Fennia*, vol. 196, nro 1, 43–57.
- Lehtonen, Turo-Kimmo 1998. Rajallista ostamista: itsekuri, omatunto ja mielihyvä. Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.), *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus, Tampere, 219–251.
- Leskinen, Anni 2007. *Kansakoulun kasvitarha- ja maatalousopetukseen liitetyt ihanteet ja tavoitteet 1898–1939*. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.

- Lewis, Tania 2012. 'There grows the neighbourhood': Green citizenship, creativity and life politics on eco-TV. *International Journal of Cultural Studies*, vol. 15, nro 3, 315–326.
- Liikenne- ja viestintävirasto Traficom 2019. Valtakunnallinen henkilöliikennetutkimus 2016. [<https://www.traficom.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/valtakunnallinen-henkiloliikennetutkimus?toggle=Yleiskuva%20suomalaisten%20liikkumisesta&toggle=Ty%C3%B6matkat&toggle=Liikkumisen%20erot%20eri%20puolilla%20Suomea>] (luettu 21.3.2020)
- Loder, Reed Elizabeth 2011. Gratitude and the Environment: Toward Individual and Collective Ecological Virtue. *The Journal Jurisprudence*, July, 2011, 383–436.
- Maa- ja metsätalousministeriö. *Luonnon monimuotoisuus*. [<https://mmm.fi/luonnon-monimuotoisuus>] (luettu 5.4.2020)
- Massa, Ilmo 1998. Elämänpolitiikka epävarmassa kulttuurissa. Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.), *Elämänpolitiikka*, 189–218. Gaudeamus, Tampere.
- Massa, Ilmo 2006. Perheen elämäntavan muutos ja arjen ympäristöpolitiikka. Teoksessa Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (toim.), *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki, 104–121.
- Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna 2006. Mitä on arkielämän ympäristöpolitiikka? Teoksessa Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (toim.), *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki, 9–16.
- Massa, Ilmo & Haverinen, Risto 2001. *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Esitutkimus. Suomen ympäristö 521. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Mesimäki, Marja Helena 2004. *Pieni suuri kertomus. Kaupunkilaisen ympäristövastuullisen elämäntavan yksilölliset ja yhteiskunnalliset merkitykset*. Sosiologian pro gradu.
- Mesimäki, Marja 2006. Ympäristövastuullisen kaupunkilaisen elämäntapavalinnat. Teoksessa Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (toim.), *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki, 87–103.
- Miettinen, Anneli 2008. *Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo - palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E 32. Yliopistopaino, Helsinki.
- Naess, Arne 2008. *The Ecology of Wisdom*. Toim. Alan Drengson ja Bill Devall. Counterpoint, Berkeley.
- Niemelä, Jari 2008. *Talonpoika toimessaan – Suomen maatalouden historia*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- O'Brien, Martin 1999. Theorising modernity: Reflexivity, identity and environment in Giddens' social theory. Teoksessa O'Brien, Martin, Penna, Sue & Hay, Colin (toim.), *Theorising modernity: Reflexivity, identity and environment in Giddens' social theory*. Longman, London & New York, 17–38.
- Omavaraopisto [päiväämätön]. *Etusivu*. [omavaraopisto.fi] (luettu 25.3.2020)
- Peltonen, Matti 2004. Uudet kaupallistumisen muodot. Teoksessa Peltonen, Matti (toim.), *Suomen maatalouden historia, osa 2*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Jyväskylä, 77–134.

- Perälä, Annu 2018. *Sinisten tulevaisuus on suurten puolueiden käsissä*. Eduskuntatutkimuksen keskus. [<https://blogit.utu.fi/ekeskus/2018/07/26/sinisten-tulevaisuus-on-suurten-puolueiden-kasissa/>] (luettu 3.3.2020)
- Pink, Sarah 2012. *Situating Everyday Life – Practises and Places*. SAGE Publications, Los Angeles & London.
- Rantatupa, Heikki 2004. Kansanhuolto toisen maailmansodan aikana 1939–1949. Teoksessa Peltonen, Matti (toim.), *Suomen maatalouden historia, osa 2*, 443–503. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Jyväskylä, 443–503.
- Rautavirta, Kaija & Ahlström, Antti 2012. Kriisiajan ruokahuolto Suomessa – menneisyyden kokemukset ja tulevaisuuteen varautuminen. Teoksessa Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) *Hyvä ja paha ruoka – ruoan tuotannon ja kuluttamisen vaikutukset*. Gaudeamus, Helsinki, 90–111.
- Roos, J. P. 1981. Elämäntapatutkimuksesta. Teoksessa *Hyvinvointi, elintaso ja elämäntapa tutkimuksen kohteina*. Opetusministeriö 2/1981. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, Tampere, 196–207.
- Roos, J. P. 1985. *Elämäntapaa etsimässä*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Roos, J. P. 1987. *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Hämeenlinna.
- Roos, J. P. 1988. *Elämäntavasta elämäkertaan*. Tutkijaliitto, Jyväskylä.
- Roos, J. P. 1998. Mitä on elämänpolitiikka? Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.), *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus, Tampere, 20–33.
- Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi 1998. Esipuhe. Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.), *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus, Tampere, 7–19.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006a. *Koodaus*. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere. [https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html] (luettu 14.2.2020)
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006b. *Kvantifointi*. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere. [https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_3.html] (luettu 14.2.2020)
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006c. *Teemoittelu*. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere. [https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html] (luettu 14.2.2020)
- Saaristo, Kimmo 1994. *Henkilökohtainen ekologia. Onko vihreä elämäntapa vastausyritys moderniin?* Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 58. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Samuel, G., Ahmed, W., Kara, H., Jessop, C., Quinton, S. & Sanger, S. 2018. Is It Time to Re-Evaluate the Ethics Governance of Social Media Research? *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*, vol. 13, nro 4, 452–454.

- Silvasti, Tiina 2001. *Talonpojan elämä: tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Silvasti, Tiina 2014. Sisällönanalyysi. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.), *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen*. Gaudeamus, Tampere, 33–48.
- Sorsa, Teemu 2019. *Yhteisen hyväksi? Ekokyläyhteisön jälkifordistisen tuotanto*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- Suomen pelastusalan keskusjärjestö [päiväämätön]. *Kotivara*. [<http://www.spek.fi/Suomeksi/Turvatie-toa/Onnettomuudet-ja-hairiotilanteet/Kotivara>] (luettu 28.1.2020)
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien kulutus 2016 [verkkojulkaisu]. Tilastokeskus, Helsinki. [http://www.stat.fi/til/ktutk/2016/ktutk_2016_2018-03-13_tie_001_fi.html] (luettu 18.3.2020)
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. Väestöryhmittäiset tuloerot 2016, Liitetaulukko 1. Kotitalouksien määrä, keskipalkko, kotitalousväestön koko ja keskimääräiset kulutusyksiköt Suomessa vuosina 1966–2016. Tilastokeskus, Helsinki. [http://www.stat.fi/til/tjt/2016/02/tjt_2016_02_2018-03-23_tau_001_fi.html] (luettu 2.3.2020)
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutus rakenne 2018 [verkkojulkaisu]. Tilastokeskus, Helsinki. [http://www.stat.fi/til/vkour/2018/vkour_2018_2019-11-05_tie_001_fi.html] (luettu: 2.3.2020)
- Svensson, Eva 2012. Achieving sustainable lifestyles? Socio-cultural dispositions, collective action and material culture as problems and possibilities. *Local Environment*, vol. 17, nro 3, 369–386.
- SYKE (Suomen ympäristökeskus) 2019. *Suomen kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjälki kasvussa, julkisten hankintojen hiilijalanjälki laskettu ensimmäistä kertaa*. Tiedote 8.4.2019. [[https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ja_tuotanto/Suomen_kotitalouksien_kulutuksen_hiilija\(49873\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ja_tuotanto/Suomen_kotitalouksien_kulutuksen_hiilija(49873))] (luettu 25.3.2020)
- Tamminen, Saara, Honkatukia, Juha, Leinonen, Tatu & Haanperä, Outi 2019. *Kestävän kehityksen verouudistus – kohti päästötöntä Suomea*. Sitra, Helsinki.
- THL (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) a [päiväämätön]. Ympäristöterveys – ilmansaasteet – puunpoltto. [<https://thl.fi/fi/web/ymparistoterveys/ilmansaasteet/puunpoltto>] (luettu 18.3.2020)
- THL (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) b [päiväämätön]. Ympäristöterveys – sisäilma – Mitkä tekijät vaikuttavat sisäilman laatuun? [<https://thl.fi/fi/web/ymparistoterveys/sisailma/mitka-tekijat-vaikuttavat-sisailman-laatuun->] (luettu 18.3.2020)
- Tilastokeskus [päiväämätön]. Käsitteet – kotitalous. [<https://www.stat.fi/meta/kas/kotitalous.html>] (luettu 19.3.2020)
- Tilastokeskus 2018. *Pienituloisimpien menoista yli puolet kuluu asumiseen ja ravintoon*. [https://www.stat.fi/til/ktutk/2016/ktutk_2016_2018-03-13_tie_001_fi.html] (luettu 6.3.2020)
- Toivanen, Tero & Peltari, Mikko 2017. Tämä ihmisen maailma? Planeetan hätätila, antroposeenikertomuksen kritiikki ja antroposeenin vaihtoehtoinen historia. *Tiede & edistys*. Nro 1/2017, s. 6–35.

- Tucker, Kenneth H., Jr. 1998. *Anthony Giddens and Modern Social Theory*. Sage Publications, London.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019. [https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf] (luettu 2.3.2020)
- Valtioneuvosto 2019. *Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisu 2019:31. [<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161931>] (luettu 25.3.2020)
- Valtiovarainministeriö, valtionhallinnon kehittämisosasto 2019. *Politiikkakatsaus 4/2019: Katsaus luottamukseen ja sen merkitykseen hallinnon kehittämisessä*. [https://vm.fi/documents/10623/12914468/Politiikkakatsaus_4_2019_Luottamus.pdf/4640cc17-7077-d5d7-b55e-8b1cb060c588/Politiikkakatsaus_4_2019_Luottamus.pdf] (luettu 22.3.2020)
- Vihola, Teppo 2004. Pärjääkö pienviljely? Teoksessa Peltonen, Matti (toim.), *Suomen maatalouden historia, osa 2*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Jyväskylä, 135–216.
- Wilenius, Markku 2000. Elämä toisaalla ja tässä: rakenteiden murroksessa kohti uutta vuosituhatta. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos, J. P., *2000-luvun elämä: sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. Gaudeamus, Tampere, 267–280.
- VNP 539/2008. *Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista*.
- Vuorio, Hanna-Kaisa 2019. *Omavaraisuuteen pyrkivän kotitalouden arki ja sen merkitykset – Miten arkea rakennetaan suhteessa moderniin yhteiskuntaan?* Kotitaloustieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Uutiset

- de Fresnes, Tulikukka 2020. Korona teki mahdottomasta mahdollisen – musta joutsen voi tutkijan mukaan muuttaa tulevaisuuden suunnan pysyvästi. *Yle uutiset* 15.3.2020. [<https://yle.fi/uutiset/3-11252317>] (luettu 18.3.2020)
- Heikkilä, Annastiina 2019. Ranskassa muuttoliike on kääntynyt pois pääkaupungista: Pariisilaisperheen unelmakoti löytyi vuoristosta. *Yle uutiset* 13.10.2019. [<https://yle.fi/uutiset/3-11010564>] (luettu 18.3.2020)
- Huhtamäki, Hanna 2019. Tutkimusryhmä löysi mikromuovia Arktiksen jäästä: ”Kuin isku vasten kasvoja”. *Helsingin Sanomat* 14.8.2019. [<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006204759.html>] (luettu 5.4.2020)
- Kempainen, Karoliina 2014. Polttaako kynttiläsi liikaa luonnonvaroja? – 10 vinkkiä ekologiseen tunnelmointiin. *Yle uutiset* 23.12.2014. [<https://yle.fi/uutiset/3-7701134>] (luettu 18.3.2020)

- Marttinen, Vesa & Tolonen, Laura 2019. Hyllyt tyhjenevät vessapaperista ja säilykkeistä, kun asiakkaat varautuvat koronavirustilanteen pahenemiseen – K-kauppias: "Varsinaisia syitä hamstraamiselle ei ole". *Yle uutiset* 13.3.2020. [<https://yle.fi/uutiset/3-11255041>] (luettu 13.3.2020)
- Vainio, Aimo 2019. Lähes miljoona suomalaista mieltii vakavasti maallemuuttoa – yrittäjistäkin lähes kolmasosa. *Maaseudun tulevaisuus* 16.12.2019. [<https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka/artikkeli-1.764349>] (luettu 18.3.2020)
- Väänänen, Taru 2019. Kun öljy loppuu, tulee hiki. Valtimon Rasimäkeen rakennetaan omavaraopistoa, jossa ihmiskeho on työnteon ainoa moottori. *Karjalainen* 25.5.2019.

Muut lähteet

- Davis, Kaarina 2010. *Irti oravanpyörästä*. Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Kivi, Aleksis 2010 [1870]. *Seitsemän veljestä*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Ingalls Wilder, Laura 1932. *Little house in the big woods*. Harper & Brothers.
- Maailmanlopun odottajat* (tv-sarja), Doomsday preppers, National Geographic Channel, 2011–2014.
- Nordlund, Lasse & Dorff, Maria 2009. *Elämämme perusteista. Pohdintoja työstä, rahasta ja energiasta omavaraisten elämäkokemuksen valossa*. Palladiumkirjat, Tallinna.
- Pieni talo preerialla* (tv-sarja), Little house on the prairie, NBC, 1974–1983.
- Seymour, John 1973. *Self-Sufficiency*. Faber & Faber, Lontoo.
- Seymour, John 1976. *The Complete Book of Self-Sufficiency*. Faber & Faber, Lontoo.
- Seymour, John 2019. *The New Complete Book of Self-Sufficiency. The Classic Guide for Realists and Dreamers*. Dorling Kindersley, Lontoo.
- Tanskalainen maajussi* (tv-sarja), Bonderøven, DR, 2008–.
- Thoreau, Henry David 2010 [1854]. *Walden – elämää metsässä*. Kirjapaja.
- Tiny house big living* (tv-sarja), HGTV, 2014–.
- Österåker, Maria 2016. *Unelma omavaraisuudesta: käytännön opas*. Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Liite 1. Kyselyn kysymykset.

TAUSTATIEDOT

1. Syntymävuosi
2. Sukupuoli (nainen, mies, muu, en halua kertoa)
3. Kotitalouden koko: Montako aikuista ja lasta kotitalouteenne kuuluu?
4. Koulutustaso: Mikä on koulutustasosi? (ei muodollista koulutusta, peruskoulu, kansakoulu tai keski-koulu, lukio tai ammatillinen koulutus, alin korkea-aste tai opistotutkinto (esim. teknikko, merkonomi, sairaanhoitaja ilman ammattikorkeakoulututkintoa), alempi korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu tai yliopisto), ylempi korkeakoulututkinto, lisensiaatin tai tohtorin tutkinto)
5. Asuinympäristö: Millaisessa asuinympäristössä asut? (kaupunki, muu taajama, maaseutu)
6. Kotitalouden kuukausitulot: Paljonko rahatuloja kotitalouteenne saa keskimäärin kuukaudessa? (alle 500 euroa, 500-999 euroa, 1000-1499 euroa, 1500-1999 euroa, 2000-2499 euroa, 2500-2999 euroa, 3000-3999 euroa, 4000-4999 euroa, 5000-5999 euroa, 6000-6999 euroa, 7000-7999 euroa, 8000-8999 euroa, 9000-9999 euroa, yli 10000 euroa, en halua kertoa)
7. Elämäntilanne (voit valita useita): palkkatyössä, yrittäjä, opiskelija, työtön, eläkkeellä, perhevapaalla, muu)
8. Mikä on nykyinen ammattisi tai viimeisin ammatti, jossa olet toiminut?
9. Oletko jonkin puolueen jäsen? (valitse): (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP), Perussuomalaiset (Ps.), Kansallinen Kokoomus (Kok.), Suomen Keskusta (Kesk.), Vihreä liitto (Vihr.), Vasemmistoliitto (Vas.), Suomen ruotsalainen kansanpuolue (RKP), Suomen kristillisdemokraatit (KD), Liike Nyt (Liik.), Sininen tulevaisuus (Sin.), jokin muu puolue, en halua kertoa, en minkään)

OMAVARAISUUDEN ULOTTUVUUDET

10. Mitä omavaraisuus mielestäsi tarkoittaa? Kerro muutamalla lauseella.

11.

Kuinka paljon merkitystä seuraavilla toimilla on omavaraisuuden tavoittelunne kannalta? ?	erittäin paljon	melko paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan	ei vielä, mutta haluaisimme jatkossa tehdä
kasvien viljely	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
eläinten kasvatusta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
mehiläisten hoito	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
marjastus, sienestys, muu keräily	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
kalastus, metsästys	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
rakentaminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
polttopuiden hankkiminen itse	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

12.

Kuinka paljon merkitystä seuraavilla toimilla on omavaraisuuden tavoittelunne kannalta? ?	erittäin paljon	melko paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan	ei vielä, mutta haluaisimme jatkossa tehdä
sähkön tuotanto, muu energia	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
liikkuminen omin voimin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
puhdas vesi	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
jäteveden käsittely	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
villan, pellavan tms. tuottaminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
käsityöt (tekstiili)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
käsityöt (puu, metalli ym.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
omatekoinen kosmetiikka	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Vastaa seuraaviin kysymyksiin lauseella tai parilla. Voit halutessasi vastata pidemminkin.

13. Kuvaile ympäristöä, jossa tavoittelet tai tavoittelette omavaraisuutta? Onko teillä esimerkiksi kasvimaata, peltoa, laidunta, eläinsuojia, metsää, kasvihuoneita, kesämökin pihaa, viljelyaluetta, parvekeita, vesiviljelyä, kasveja ikkunalaudalla?
14. Miten kotitaloudessanne on järjestetty lämmön, valon ja muun energian saanti?
15. Miten säilytätte ruoan? Säilötkö ruokaa, miten?
16. Mistä kotitalousvetenne tulee? Miten jäteveden käsittely on järjestetty? Millainen vessa kotitaloudessanne on? Miten peseydytte ja pesette pyykin?
17. Miten kuljette esim. kauppaan, kirjastoon tai muille arkisille asioille? Voit valita useita vaihtoehtoja. (omalla autolla, muulla henkilöautolla (esim. jonkun kyydissä), julkisella liikenteellä (esim. linja-auto, lähijuna, metro, raitiovaunu), taksilla, polkupyörällä, potkulaudalla, potkukelkalla tms., veneellä, kävellen, jokin muu vaihtoehto)
18. Minkälainen on suhteesi teknologiaan? Käytätkö koneita ja laitteita mielelläsi vai pyritkö välttämään niiden käyttöä? Voit vastata omasta tai koko kotitalouden näkökulmasta.
19. Miten suhtaudut tai suhtaudutte palkkatyöhön ja yrittäjyyteen? Entä sosiaaliturvaan?
20. Kerro rahankäytöstäsi tai kotitaloutenne rahankäytöstä parilla lauseella. Mihin tarvitsette ja käytätte rahaa?
21. Mistä olette hankineet omavaraisuuden tavoittelussa tarvitsemanne tiedot ja taidot?
22. Saatteko jostakin tukea tai kannustusta? Millaista?
23. Aiheuttavatko jotkin asiat elämässänne haasteita omavaraisuuden toteuttamiselle? Millaisia haasteet ovat?

24. Miten muut ovat suhtautuneet omavaraisen elämäntavan tavoitteluun (esim. puoliso, lapset, muu suku, ystävät, työkaverit, naapurit, yhteiskunta)?

OMAVARAISUUDEN TAVOITTELUN SYYT

25.

Mikä omavaraisuudessa on teille tärkeää? Valitse jokaisessa kohdassa sopivin vaihtoehto.

	erittäin tärkeää	melko tärkeää	jonkin verran tärkeää	vain vähän tärkeää	ei lainkaan tärkeää
puhdas tai muulla tavalla parempi ruoka	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
ruoantuotannon eettisyys	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
ruoantuotannon ekologisuus	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
halu viljellä kasveja (lajeja tai lajikkeita) tai kasvattaa eläimiä (lajeja tai rotuja), joita ei muuten olisi tarjolla	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
riippumattomuus palkkatyöstä tai yrittäjyydestä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
riippumattomuus sosiaaliturvasta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
riippumattomuus muista ihmisistä tai yhteiskunnasta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
ruoansaannin poikkeustiloihin varautuminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
energiansaannin poikkeustiloihin varautuminen (esim. sähkökatkot, lämmitysjärjestelmien ongelmat)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
kokonaisvaltaisiin kriiseihin varautuminen (sodat, suuret luonnonmullistukset, yhteiskuntajärjestyksen romahtaminen tms.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

26.

Mikä omavaraisuudessa on teille tärkeää? Valitse jokaisessa kohdassa sopivin vaihtoehto.

	erittäin tärkeää	melko tärkeää	jonkin verran tärkeää	vain vähän tärkeää	ei lainkaan tärkeää
ekologinen elämäntapa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
kulutuksen vähentäminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
kohtuullisuus tai säästäväisyys	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
taloudellinen pakko	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
luonnonläheisyys	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
eläinten kanssa toimiminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
perinteisen elämäntavan tai taitojen säilyttäminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
kädentaitojen hyödyntäminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
käytännöllisen työn tekeminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
vanhojen rakennusten pitäminen käytössä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
maaseudun asuttuna pitäminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
pienessä kodissa asuminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
suuressa kodissa asuminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

27.

Mikä omavaraisuudessa on teille tärkeää? Valitse jokaisessa kohdassa sopivin vaihtoehto.

	erittäin tärkeää	melko tärkeää	jonkin verran tärkeää	vain vähän tärkeää	ei lainkaan tärkeää
terveyden edistäminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
'oravanpyörästä' tai muuten kuormittavasta elämäntavasta irtautuminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
vapaaehtoisesti vaatimaton elämäntapa (voluntary simplicity), "ulospäin vaatimattomammin, mutta sisältäpäin rikkaammin"	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
elämän mielekkyyden etsintä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
hengelliset tai uskonnolliset syyt	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
halu yhteiskunnan muuttamiseen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
halu tuoda esiin vaihtoehtoja tapaa elää	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Vastaa seuraaviin kysymyksiin lauseella tai parilla. Voit halutessasi vastata pidemminkin.

28. Onko omavaraisuuden tavoittelun taustalla teidän kohdallanne joitakin aatteellisia, katsomuksellisia tai uskonnollisia syitä? Millaisia?
29. Haluatteko elämäntavallanne jotenkin vaikuttaa yhteiskuntaan tai politiikkaan henkilökohtaista elämää laajemmin? Mitä haluatte muuttaa? Millaista yhteiskuntaa haluatte rakentaa?
30. Kerro vielä omin sanoin, miksi tavoittelette omavaraisuutta. Erityisen tärkeää on tuoda esiin niitä asioita, joita en ehkä ole huomannut kyselyssä kysyä.

PALAUTE

Tähän voit antaa palautetta kyselystä. Toimiko kysely teknisesti hyvin? Oliko kysymyksiin helppo vastata? Olisiko kyselyssä pitänyt kysyä vielä jotakin muuta? Voit antaa vapaasti palautetta haluamistasi asioista.